T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

TİPİK GELİŞİM GÖSTEREN VE ÖZEL GEREKSİNİMİ OLAN ÇOCUK EBEVEYNLERİNİN ÖZ ŞEFKAT DÜZEYLERİ İLE EBEVEYNLİK STRESİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Ceren BATIR

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Deniz YILDIZ

İstanbul – 2025

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Ceren BATIR

Tezin Dili **:** Türkçe

Tezin Adı **:** Tipik Gelişim Gösteren ve Özel Gereksinimi Olan Çocuk Ebeveynlerinin Öz Şefkat Düzeyleri ile Ebeveynlik Stresi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Enstitü **:** İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı **:** Çocuk Gelişimi

Tezin Türü **:** Yüksek Lisans

Tezin Tarihi **:** 24.12.2025

Sayfa Sayısı **:** 133

Tez Danışmanları **:** Dr. Öğr. Üyesi Deniz Yıldız

Dizin Terimleri **:** Tipik gelişim gösteren çocuk, Özel gereksinimi olan çocuk, Öz şefkat, Ebeveynlik Stres

Türkçe Özet **:** Bu araştırmada tipik gelişim gösteren ve özel gereksinimi olan çocuk ebeveynlerinin öz şefkat düzeyleri ile ebeveynlik stresi arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma 60 kişilik örneklem üzerinden Sosyodemografik Veri formu, Öz Şefkat Ölçeği ve Ebeveynlik Stresi kullanımı ile gerçekleştirilmiştir.

Dağıtım Listesi **:** 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Ceren BATIR

T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

TİPİK GELİŞİM GÖSTEREN VE ÖZEL GEREKSİNİMİ OLAN ÇOCUK EBEVEYNLERİNİN ÖZ ŞEFKAT DÜZEYLERİ İLE EBEVEYNLİK STRESİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Ceren BATIR

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Deniz YILDIZ

İstanbul – 2025

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ceren BATIR

.../…/2025

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ceren Batır'ın Tipik Gelişim Gösteren ve Özel Gereksinimi Olan Çocuk Ebeveynlerinin Öz Şefkat Düzeyleri ile Ebeveynlik Stresi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Çocuk Gelişimi anabilim dalı, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan — *Dr. Öğr. Üyesi Nurten ELKİN*

İmza

Üye — *Dr. Öğr. Üyesi Deniz YILDIZ*
(Danışman)

İmza

Üye — *Prof. Dr. Ebru KOLSAL*

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 20..

İmzası

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırmada, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanılı çocukların ebeveynleri ile tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin ebeveynlik stresi ve öz-şefkat düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve bu psikolojik değişkenlerin ebeveynlerin bazı demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Betimleyici ve ilişki arayıcı desenle yürütülen araştırmanın örneklemini, çocuğu tipik gelişim gösteren 30 ebeveyn ile çocuğu OSB tanılı olan 30 ebeveyn olmak üzere toplam 60 katılımcı oluşturmaktadır.

Veriler, Sosyodemografik Veri Formu, Ebeveyn Stres Ölçeği ve Öz-Duyarlılık Ölçeği ile toplanmış; analizlerde SPSS 27.0 kullanılmıştır. Gerçekleştirilen MANOVA sonucunda, iki grup arasında öz-şefkat ve ebeveynlik stresinden oluşan çok değişkenli yapı açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Tek değişkenli incelemeler de bu bulguyu destekleyerek, bağımlı değişkenlerin hiçbirinde grup temelinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığını göstermiştir. Bu sonuç, tipik gelişim gösteren ve OSB tanılı çocuklara sahip ebeveynlerin öz-şefkat ve ebeveynlik stresine ilişkin genel psikolojik profillerinin benzer düzeylerde seyrettiğini ortaya koymaktadır. Her iki grupta yapılan korelasyon analizleri, ebeveynlik stresi ile öz-şefkat arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. Tipik gelişim grubunda bu ilişki daha çok öz-şefkatin öz-yargılama ve aşırı özdeşleşme boyutlarıyla bağlantılıyken, OSB grubunda özellikle öz-sevecenlik ve bilinçlilik boyutlarıyla ilişkili olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, her iki grupta da öz-şefkat düzeyi arttıkça ebeveynlik stresinin azaldığını, ancak ilişkide baskın alt boyutların ebeveyn grubuna göre değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Demografik değişkenler açısından, ebeveynin eğitim düzeyinin her iki grupta da ebeveynlik stresini anlamlı biçimde etkilediği belirlenmiştir; eğitim düzeyi düşük olan ebeveynler daha yüksek stres bildirmiştir. Ayrıca çocuğun yaşı ile öz-şefkat arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuş, çocuğun yaşının artmasıyla ebeveynlerin öz-şefkat düzeyinde azalma görülmüştür. Bu durum, uzun süreli bakım yükünün psikolojik yıpranma ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerde öz şefkatin alt boyutları ebeveynin eğitim durumu, mesleği, bir işte çalışma durumu, aylık ortalama geliri ve çocuk sayısıyla ilişkili

bulunmuştur. OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerde ise öz-şefkat, ebeveynin medeni durumu, diğer çocuklarla ilgilenme durumu ve engelli çocuğun yaşı ile ilişkili bulunmuştur.

Araştırmanın bulguları genel olarak, iki ebeveyn grubunun öz-şefkat ve stres düzeylerinde anlamlı bir farklılık göstermediğini, ancak bu değişkenlerin her iki grupta da benzer demografik ve psikososyal etkenlerden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, özellikle düşük eğitim düzeyine sahip ebeveynlere yönelik bilgilendirme ve destek programlarının yaygınlaştırılması; çocuğun yaşı ilerledikçe artan bakım yükünü azaltmak amacıyla uzun vadeli psikososyal destek uygulamalarının geliştirilmesi, eğitim düzeyi düşük olan ebeveynlerde stresin daha yüksek olduğu dikkate alınarak bu gruba yönelik rehberlik ve bilgilendirme hizmetlerinin, artırılması, danışmanlık programlarının tasarlanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tipik gelişim, özel gereksinimli çocuk, ebeveyn, öz-şefkat, ebeveynlik stresi

SUMMARY

This study aimed to examine the relationship between parenting stress and self-compassion levels among parents of children diagnosed with Autism Spectrum Disorder (ASD) and parents of typically developing children, and to determine whether these psychological variables differ according to certain demographic characteristics of the parents. The sample of the study, conducted using a descriptive and correlational design, consisted of a total of 60 participants: 30 parents of typically developing children and 30 parents of children diagnosed with ASD.

Data were collected using the Sociodemographic Data Form, Parent Stress Scale, and Self-Compassion Scale; SPSS 27.0 was used for analyses. The MANOVA results revealed no significant difference between the two groups in terms of the multivariate structure consisting of self-compassion and parenting stress. Univariate analyses also supported this finding, showing no significant group-based differences in any of the dependent variables. This result indicates that the general psychological profiles of parents of typically developing children and parents of children with ASD regarding self-compassion and parenting stress are similar. Correlation analyses conducted in both groups showed a significant and negative relationship between parenting stress and self-compassion. In the typical development group, this relationship was more closely linked to the dimensions of self-judgment and excessive identification within self-compassion, whereas in the ASD group, it emerged primarily in relation to the dimensions of self-kindness and mindfulness. This finding reveals that parental stress decreases as the level of self-compassion increases in both groups, but the dominant sub-dimensions in the relationship vary compared to the parent group.

In terms of demographic variables, the parent's educational level was found to significantly affect parenting stress in both groups; parents with lower educational levels reported higher stress. Furthermore, a negative and significant relationship was found between the child's age and self-compassion; as the child's age increased, a decrease in parents' self-compassion levels was observed. This suggests that the long-term burden of care may be associated with psychological attrition. Among parents of typically developing children, the subscales of self-compassion were found to be related to the parent's educational status, occupation, employment status, average

monthly income, and number of children. Among parents of children with ASD, self-compassion was found to be related to the parent's marital status, involvement with other children, and the age of the child with disabilities.

The findings of the study generally indicate that there is no significant difference in self-compassion and stress levels between the two parent groups, but that these variables are influenced by similar demographic and psychosocial factors in both groups. In this regard, it is recommended to expand information and support programs, especially for parents with low educational levels; to develop long-term psychosocial support practices to reduce the increasing burden of care as the child ages; and to increase guidance and information services and design counseling programs for parents with low educational levels, considering that stress is higher in this group.

Keywords: Typical development, special needs child, parent, self-compassion, parenting stress

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
SUMMARY ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **v**
KISALTMALAR ..... **viii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **ix**
ÖNSÖZ ..... **xi**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Özel Gereksinimli Birey Tanımı ve Özellikleri 6
1.2. Özel Gereksinimli Bireylerin Sınıflandırılması 7
1.2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu 7
1.2.2. Zihinsel Yetersizlik 8
1.2.3. Dil ve Konuşma Bozukluğu 9
1.2.4. İşitme Yetersizliği 10
1.2.5. Görme Yetersizliği 11
1.2.6. Bedensel Yetersizlik 13
1.2.7. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu 14
1.2.8. Özgül Öğrenme Güçlüğü 15
1.2.9. Çoklu Yetersizlik 17
1.3. Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadığı Duygular ve Kabullenme Süreci 17
1.3.1. Birinci Aşama: Şok-Reddetme- Acı Çekme ve Depresyon 18
1.3.2. İkinci Aşama: Suçluluk- Kızgınlık- Utanç 19
1.3.3. Üçüncü Aşama: Pazarlık Etme- Kabul ve Uyum 20
1.4. Öz-Şefkat Kavramı 20
1.4.1. Öz-Şefkatin Bileşenleri 21
1.4.1.1. Öz Sevecenlik (Self Kindness) 22
1.4.1.2. Paylaşımların Bilincinde Olma (Common Humanity) 22
1.4.1.3. Farkındalık (Mindfulness) 23

1.4.2. Öz-Şefkati Etkileyen Faktörler 24
1.4.2.1. Yaş Faktörü 24
1.4.2.2. Cinsiyet Faktörü 24
1.4.2.3. Aile Faktörü 24
1.4.2.4. Kültür Faktörü 25
1.4.3. Öz-Şefkat ile İlgili Kuramlar 25
1.4.3.1. Psikanalitik Kuram 25
1.4.3.2. Bilişsel Davranışçı Kuram 25
1.4.3.3. Hümanistik Kuram 26
1.4.3.4. Duygu Düzenleme Kuramı 26
1.4.5. Öz-Şefkat ile İlgili Yapılan Çalışmalar 27
1.5. Ebeveynlik Stresi Kavramı 28
1.5.1. Stres 28
1.5.2. Ebeveynlik Stresi 29
1.5.3. Ebeveynlik Stresini Etkileyen Faktörler 30
1.5.4. Ebeveynlik Stresi ile ilgili Yapılan Çalışmalar 31
1.6. Ebeveynlik Stresi ile Öz-Şefkat Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar 32

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli 34
2.2. Evren ve Örneklem 34
2.3. Veri Toplama Araçları 35
2.3.1. Sosyodemografik Veri Formu 35
2.3.2. Ebeveynlik Stres Ölçeği (ESÖ) 35
2.3.3. Öz-Duyarlık Ölçeği (ÖDÖ) 36
2.4. Verilerin Analizi 36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Betimsel Analizler 38
3.2. Güvenirlik Analizleri 43
3.3. Normallik Analizleri 44
3.4. Tanımlayıcı Analizler 45

3.5. Korelasyon Analizleri 46
3.5. Fark Analizleri 48
TARTIŞMA 80
SONUÇ VE ÖNERİLER 88
KAYNAKÇA 93
EKLER 104
ÖZGEÇMİŞ 115

KISALTMALAR

OSB	**:**	Otizm Spektrum Bozukluğu
MEB	**:**	Milli Eğitim Bakanlığı
APA	**:**	Amerikan Psikoloji Derneği
ESÖ	**:**	Ebeveyn Stres Ölçeği
CDC	**:**	Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri
WHO	**:**	Dünya Sağlık Örgütü
AAIDD	**:**	Amerika Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği
ASHA	**:**	Amerikan Dil, Konuşma ve İletişim Birliği
DEHB	**:**	Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
ÖÖG	**:**	Özgül Öğrenme Güçlüğü
CP	**:**	Serebral Palsi
DSM-V	**:**	Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çalışmaya katılan ebeveynlerin sosyodemografik özelliklerinin dağılımı . 38
Tablo 2. OBS tanılı çocuğa sahip olan ebeveynlere özel bilgilerin dağılımı 41
Tablo 3. Çalışmada kullanılan ölçeklerin gruplara göre güvenirlikleri..... 43
Tablo 4. Çalışmada kullanılan ölçeklerin gruplara göre çarpıklık ve basıklıkları 44
Tablo 5. İki grup ebeveynlerinin ebeveynlik stres ve öz duyarlılık düzeyleri 45
Tablo 6. İki grup ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ile öz duyarlılıkları arasındaki ilişki..... 46
Tablo 7. İki grup ebeveynlerinin öz-şefkat ve ebeveynlik stresine ilişkin MANOVA sonuçları 47
Tablo 8. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının yaşa göre farklılaşması 48
Tablo 9. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının yaşa göre farklılaşması 50
Tablo 10. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının eğitim durumuna göre farklılaşması..... 51
Tablo 11. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının eğitim durumuna göre farklılaşması..... 53
Tablo 12. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının medeni duruma göre farklılaşması 55
Tablo 13. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının medeni duruma göre farklılaşması 56
Tablo 14. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının mesleğe göre farklılaşması 57
Tablo 15. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının mesleğe göre farklılaşması 58
Tablo 16. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının bir işte çalışma durumuna göre farklılaşması..... 60
Tablo 17. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının bir işte çalışma durumuna göre farklılaşması..... 61
Tablo 18. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının aylık ortalama gelire göre farklılaşması 62
Tablo 19. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının aylık ortalama gelire göre farklılaşması 63
Tablo 20. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının çocukluk çağında ebeveynin velisinin ebeveynlik yaklaşımına göre farklılaşması 65
Tablo 21. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının çocukluk çağında ebeveynin velisinin ebeveynlik yaklaşımına göre farklılaşması 66

Tablo 22. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının çocukluk döneminde velinin duygusal veya fiziksel olarak aile içi şiddete maruz kalma durumuna göre farklılaşması 68
Tablo 23. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının çocukluk döneminde velinin duygusal veya fiziksel olarak aile içi şiddete maruz kalma durumuna göre farklılaşması 69
Tablo 24. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının çocuk sayısına göre farklılaşması 70
Tablo 25. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının çocuk sayısına göre farklılaşması 71
Tablo 26. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının çocuğun özel durumundan dolayı günlük işlere organize olmada sorun yaşama durumuna göre farklılaşması 72
Tablo 27. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının özel durumu olan çocuğa sahip olunduktan sonra aile içi sorunlar yaşama durumuna göre farklılaşması 73
Tablo 28. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının özel durumu olan çocuğa sahip olunduktan sonra diğer çocuklarla ilgilenmekte sorun yaşama durumuna göre farklılaşması 75
Tablo 29. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının özel durumu olan çocuğa sahip olmak nedeniyle psikolojik destek alma durumuna göre farklılaşması 76
Tablo 30. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının engelli olan çocuğun yaşına göre farklılaşması 77
Tablo 31. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının engelli olan çocuğun cinsiyetine göre farklılaşması 78

ÖNSÖZ

Çocuk Gelişimi Yüksek Lisans çalışmamın yürütülmesi sırasında danışmanlığımı üstlenen, sabrıyla yardımını ve desteğini üzerimden esirgemeyen, bilgi birikimiyle her zaman daha fazlasını öğrenmemi sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Deniz YILDIZ'a teşekkürü borç bilirim.

Veri toplama sürecinde ölçme araçlarını doldurarak bana destek olan katılımcılara ve bu süreçte beni katılımcılarla buluşturan tüm meslektaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma boyunca beni her daim yüreklendiren, karşımda değil yanımda olduklarını hissettiğim tüm dostlarıma teşekkür ederim.

Beni her konuda destekleyen, eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, her zaman yanımda olan ve büyük emekler sarfeden sevgili annem Sibel BATIR ve sevgili babam Hüseyin BATIR'a teşekkür ederim.

Son teşekkürüm mücadeleyi hiç bırakmayan kendime…

Tezimi özel gereksinimli çocukların ve ebeveynlerinin ayrıştırılmadığı bir dünyaya ithaf ediyorum.

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı ve hipotezleri, araştırmanın önemi, sayıltılar, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

Problem Durumu

Özel gereksinimi olan çocuklar; Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde "özel eğitim gerektiren birey" terimi altında "Çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenilen düzeyde anlamlı farklılık gösteren birey" olarak açıklanmaktadır. Özel gereksinimi olan çocukların çoğu genellikle çeşitli yetersizliklere maruz kalmaktadırlar (Cavkaytar, 2017). Özel gereksinimi olan bireyler; yetersizlik gösterdiği alanlara göre gruplandırılmaktadır. Bunlar; zihin yetersizliği, öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, otizm spektrum bozukluğu, dil konuşma ve iletişim bozukluğu, işitme yetersizliği, görme yetersizliği, fiziksel yetersizlik ve üstün yetenek başlıkları altında ele alınmaktadır. Bu çalışmada Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı özel gereksinimi olan çocukların ebeveynleri katılımcı olarak tercih edilmiştir. OSB, tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de son yıllarda görülme sıklığı yüksek olan bir nörogelişimsel bozukluk ve özel gereksinim kategorisidir (Tekin-İftar, 2016). OSB sosyal iletişim ve etkileşim becerilerinde yetersizlik ile sınırlı ve yineleyici davranış, ilgi ve etkinliklerle kendini gösteren ve erken çocukluk döneminde ortaya çıkan gelişimsel bir bozukluktur (American Psychiatric Association, 2013). Tanımdan da çıkarılacağı üzere OSB'nin tanılanmasında iki ana kriter bulunmaktadır. İlki; çevreyle ve diğer insanlarla sosyal iletişim ve etkileşim becerilerinde yetersizlik, diğeri ise sınırlı ve yineleyici davranış, tekrar eden ve belli bir rutini takip eden ilgi ve etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadır (American Psychiatric Association, 2013). OSB'nin doğru ve erken tanılanması, özellikle yüksek oranda görülme sıklığı ve erken müdahale programlarının kabul edilen işlevselliği göz önüne alındığında son derece önemlidir (Demirpençe Seçinti, 2020).

Şefkat, bireyin merhamet etme, başkalarına veya kendine acıma kabiliyetiyle ortaya çıkan bir duygudur. Diğerlerinin acısını hissedebilen ve bu acıyı paylaşabilen bireylerde şefkat duygusu gelişme göstermektedir (Goetz, Keltner ve Simon-Thomas, 2010). Öz-şefkat kelimesi ise, "benlik" anlamını taşıyan "öz" ve "merhamet etmek,

acımak" anlamını barındıran şefkat kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmakta ve bireyin özüne merhamet etmesi anlamını doğurmaktadır (TDK, 2018). Ruh sağlığı bağlamında öz-şefkat terimini kapsamlı şekilde ilk kez ele alan Neff (2003a)'e göre ise öz şefkat kişinin kendisine kibar, anlayışlı bir tutum sergilemesidir.

Öz şefkat, kişinin duygu, düşünce ve davranış bozukluğu geliştirmesine karşın koruyucu bir faktör olarak bireyi zorlayan duygu ve deneyimlerine şefkatle yaklaşabilme hali ile bağlantılıdır (Karaoğlu ve Erzi, 2019). Bireylerin kendileri ve çevresindeki kişilerle sağlıklı bir ilişki kurabilmesi için, çevresindekilere şefkat duyduğu kadar kendine de şefkat duyması gereklidir (Kurtoğlu ve Başgül, 2021, s. 57).

Stres, bireyin günlük hayatında değişiklik gösteren bir durum neticesinde hissetmiş olduğu gerilimdir (Gökler ve Işıtan, 2012). Bireyler için stres oluşturan durumlardan biri de ebeveyn olmaktır. Ebeveynlik, çiftlerin yaşam tarzını ve aile içindeki rolleri değiştiren bir olgudur. Bu yeni duruma uyum sağlama süreci ebeveynler için hem yıpratıcı olabilmekte hem de kişiyi psikolojik olarak yorabilmektedir (Selimoğlu, Özdemir, Töret ve Özkubat, 2013). Ebeveyn stresi, anne-babalığın gerektirdiği sorumluluklara karşı verilen olumsuz bir psikolojik tepki olarak açıklanır (Dardas ve Ahmad, 2014). Ebeveyn stresi belirli bir düzeye kadar normal ve ve sorumlulukları yerine getirebilme açısından işlevsel olarak görülmektedir. Ancak olağandan yüksek düzeyde stres yaşanması; aile içi ilişkilerin bozulmasına sebebiyet vermektedir (O' Brien, Asay ve McCluskey-Fawcett, 1999). Tüm ebeveynler çocuklarının gelişim süresince elbette stres yaşarlar. Ancak özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmak ebeveynlerin yaşadığı stresi anlamlı şekilde artırır (Bilal ve Dağ, 2005; Uğuz, Toros, Yazgan İnanç ve Çolakkadıoğlu, 2004). Ebeveynlerin, çocuklarının özel gereksinimini açıklayamadıkları, kontrol edemedikleri ve kalıcı olarak tanımladıkları durumlarda, yaşadıkları stres düzeyi, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlere göre daha yüksektir (Dönmez, 2010). Çocuklarının özel gereksinimlerini anlamaları, ebeveynlerin stresle mücadele edebilmeleri için oldukça kritik bir etkendir. Çünkü bu sayede ebeveynler çocuklarıyla ilgili daha gerçekçi beklentiler geliştirir, onların eğitim sürecine dair daha fazla kontrol sağlar ve problemleri daha aktif bir şekilde yönetirler (Wilmshurst ve Brue, 2005). Araştırmanın çıkış noktası olan bu düşüncelerden hareketle, tipik gelişim gösteren ve özel eğitim gereksinimi olan çocuk ebeveynlerinin öz şefkat düzeyleri ile ebeveynlik stresi

arasındaki ilişkinin incelenmesi hedeflenmiştir. Literatürde değişkenler farklı alanlarda ele alınmış olsa da tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynleri ve özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin örneklem olarak seçildiği ve bu değişkenlerin birlikte incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın gelecekte yapılacak araştırmalara öncü olacak olması çalışmayı önemli kılmaktadır.

Bu çerçevede araştırmanın problemi, türkçe literatür çalışmalarının özellikle öz şefkat konusunda kısıtlı olması nedeniyle tipik gelişim gösteren ve özel gereksinimi olan çocuk ebeveynlerinin öz şefkat düzeyleri ile ebeveynlik stresi arasındaki ilişkiyi incelemek tezin temel problemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ve özel gereksinimi olan çocuk ebeveynlerinin öz-şefkat düzeyleri ile ebeveynlik stresi arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ve özel gereksinimi olan çocuk ebeveynlerinin öz şefkat düzeyleri ile ebeveynlik stresi arasında nasıl bir ilişki olduğunu ortaya koyma amacıyla yapılacaktır.

Alt amaçlar şu şekildedir:

1. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler ile özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin öz şefkat puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler ile özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin ebeveynlik stresi puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler ile özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin öz şefkat ve ebeveynlik stresi puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırmanın Hipotezleri

H_1: Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler ile özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin öz şefkat puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_0: Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler ile özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin öz şefkat puanlarının arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H_1: Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler ile özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin ebeveynlik stresi puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_0: Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler ile özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin ebeveynlik stresi puanlarının arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H_1: Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler ile özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin öz şefkat ve ebeveynlik stresi puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H_0: Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler ile özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin öz şefkat ve ebeveynlik stresi puanlarının arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Araştırmanın Önemi

Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin, çocuklarının ihtiyaçlarını yerine getirmede aşırı zorluk çekmediği söylenebilir. Ancak özel gereksinimi çocuğa sahip ebeveynler oluşabilecek sorunlarla beraber çocuklarının engel durumuna ilişkin karmaşık duygu ve düşünceler sonucu ortaya çıkan stresle de mücadele etmektedir (Yıldırım ve Conk, 2005). Tipik çocuklardan farklı gelişim özellikleri gösteren çocuklarının bakım ve eğitim gibi ihtiyaçlarını giderme konusunda endişe duyan ebeveynler için bu süreç zorlayıcı olmaktadır (Ersoy ve Çürük, 2009). Bu çalışma tipik ve özel eğitim gereksinimi olan çocuk ebeveynlerinin öz şefkat düzeyleri ile ebeveynlik stresi arasında nasıl bir ilişki olduğunu ortaya koyma amacıyla yapılmıştır. Bu araştırmadan elde edilen veriler öz-şefkatin teşvik edilmesinin faydalı olacağını düşündürmektedir. Ayrıca, öz şefkatin geliştirilmesinin teşvik edilmesi, bireylerin yıkıcı olarak kendini eleştirme eğilimlerine karşı koymalarına, başkalarıyla olan ilişkilerini fark etmelerine ve öz duygularıyla daha açık ve sakin bir şekilde baş etmelerine yararlı olacaktır (Neff, 2003a). Alan yazında öz şefkat ve ebeveynlik stresi ile ilgili yapılan çalışmalar literatürde mevcuttur ancak bu çalışmanın özgün değeri

literatürde daha önce ilişkileri incelenen bu değişkenlerin arasında tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ve özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynler arasında ölçülmüş olmasıdır. Çalışmanın alanyazındaki eksikliği gidermesi hedeflenmiş, elde edilen sonuçlara göre bundan sonra yapılacak çalışmalara katkı sağlaması amaçlanmıştır. Bu çalışma yeni araştırma alanları oluşması açısından önem taşımaktadır.

Sayıltılar

Bu araştırmada, ebeveynlerin öz-şefkat düzeyini belirlemek için "Öz-Şefkat Ölçeği", ebeveynlerin stres düzeyini belirlemek için "Ebeveynlik Stres Ölçeği" ve katılımcıların sosyo-demografik değişkenlerini belirlemek için "Sosyo-Demografik Veri Formu" kullanılmıştır. Araştırma süresince doğruluğu baştan kabul edilmiş sayıltılar aşağıda sıralanmıştır:

1. Araştırmanın örneklem grubunun evreni temsil ettiği sayıltılar arasındadır.
2. Araştırma katılımcılarının ölçeklere ve forma gerçekleri yansıtır şekilde cevap verdiği sayıltılar arasındadır.
3. Araştırmada kullanılan ölçeklerin değişkenleri geçerli ve güvenilir olarak ölçtüğü sayıltılar arasındadır.

Sınırlılıklar

1. Araştırma tipik gelişim gösteren 30 ebeveyn ve özel gereksinimi olan çocuğa sahip 30 ebeveyn olmak üzere toplamda 60 katılımcı ile sınırlıdır.
2. Araştırma özel gereksinim grubundan yalnızca OSB tanılı çocuğa sahip 30 katılımcı ile sınırlıdır.
3. Araştırmadan elde edilen veriler Sosyo-Demografik Veri Formu, Öz Şefkat Ölçeği ve Ebeveynlik Stres Ölçeği'nden alınacak yanıtlar ile sınırlıdır.
4. Araştırmadan elde edilen veriler katılmcıların yanıtlaması istenen form ve ölçeklerin öz bildirime dayalı olması açısından sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Özel Gereksinimli Birey Tanımı ve Özellikleri

Bütün bireyler fiziksel özellikleri ve öğrenme şekilleriyle birbirlerinden farklılıklar göstermektedirler. Normal şartlarda genel eğitimden hizmet almada problem yaşamazlar. Ancak özel gereksinimi olan bireylerin genel eğitimden farklı olarak kendilerine özel hazırlanan bireysel eğitim programlarına, bazı önlemlere ve desteğe ihtiyaçları vardır (Cavkaytar, 2017). Gelişimsel açıdan farklılıklar gösteren bireylerin, eğitim ve sosyal yaşamlarında çeşitli desteklere ihtiyaç duyduğunu belirten Çetin (2017), bu bireyleri özel gereksinimli olarak tanımlamaktadır. Özel gereksinimi olan bireyin gelişimi oluşturulmuş standartlardan sapmalar göstermektedir, dolayısıyla kendilerine ait programlara ihtiyaç duymaktadırlar (Eripek, 2002). Bu yönüyle özel gereksinimi olan bireyler, otizm spektrum bozukluğu, zihinsel yetersizlik, dil ve konuşma bozukluğu, işitme yetersizliği, görme yetersizliği, bedensel yetersizlik, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, özgül öğrenme güçlüğü, çoklu yetersizlik ve üstün yetenek başlıkları altında ele alınmaktadır.

Özel gereksinimi olan çocuklar; fiziksel, davranışsal ya da sosyal-duygusal gelişim alanlarında, tipik gelişim gösteren çocuklarla kıyaslandığında gecikmeler yaşamaktadırlar. Bu gecikmeler tek bir yetersizlikle görülebileceği gibi birden fazla yetersizlikle de görülebilmektedir. Çocuk ruh sağlığı uzmanları veya psikiyatristleri, özel gereksinimi olan bireylerin gelişimini değerlendirirken çocuğun ihtiyaç duyduğu hizmetleri bütüncül bir yaklaşımla planlamaktadır (Bingöler Pekcici, Atay ve Öztürk Ertem, 2011).

Cavkaytar (2017), özel gereksinimi olan bireylerin yetersizlik çeşidine göre farklı eğitim ortamlarında eğitim-öğretim sürecini gerçekleştirebileceklerini, bu bireylerin gerek eğitim gerek toplum hayatında kimseye bağlı olmadan var olmaları için çevrelerindeki kuruluşların bunu sağlamak üzere görevli olduklarını belirtmektedir.

Hayatın akışında özel ve farklı olmak ne yazık ki hala bazı zorluklar barındırmaktadır. Özel gereksinimi olan birey sosyal çevreden ayrılmakta ve topluma kabul edilmede güçlükler yaşamaktadır. Bu durumda yalnızca özel gereksinimli birey değil onların ebeveynleri de topluma katılımda olumsuz deneyimler yaşamaktadır.

Halihazırda ebeveynler, çocuklarının özel durumlarından dolayı kabullenme sürecinde pek çok zor aşamadan geçmektedir (Kot, Sönmez ve Eratay, 2018).

1.2. Özel Gereksinimli Bireylerin Sınıflandırılması

Özel gereksinimi olan bireyler, otizm spektrum bozukluğu, zihinsel yetersizlik, dil ve konuşma bozukluğu, işitme yetersizliği, görme yetersizliği, bedensel yetersizlik, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, özgül öğrenme güçlüğü, çoklu yetersizlik ve üstün yetenek başlıkları altında ele alınmaktadır. Bu başlıklar aşağıda tek tek tanımlanmaktadır.

1.2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), bireylerin sosyal iletişim kurma ve çevresiyle etkileşimde bulunma becerilerinde güçlükler yaşadığı, aynı zamanda tekrarlayan davranış örüntülerinin görüldüğü nöro-gelişimsel bir yetersizliktir (APA, 2013). Kanner (1943)'ın otizmin ilk tanımını yaparken tanı ölçütü olarak saydığı stereotipik (tekrarlayıcı) hareketler, ilgi alanlarına bağlılık, ekolali kriterleri günümüzde de kabul görmektedir. Zero to Three (2021), otizmin tanı ölçütlerine sosyal etkileşimi kısıtlı cevaplama, yaşıtlarıyla sembolik oyunu başlatma ve devam ettirmede zorluklar, rutinlerin değişikliğe uğramasına yüksek tepkiler verme olarak da sıralamaktadır. Bunlara ek olarak son zamanlarda yapılan araştırmalarla Otizm Spektrum Bozukluğu tanı kriterlerine duyusal süreçler de eklenmeye başlamıştır. Araştırmalar, OSB tanılı bireylerin büyük çoğunluğunda duyusal uyarıcılara karşı aşırı hassasiyet ya da düşük tepkisellik gibi işlemleme farklılıkları bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu duyusal farklılıklar, sosyal etkileşim ve davraınış örüntülerini de doğrudan etkileyebilmektedir (Dilgem, 2025; Velum, 2025). Centers for Disease Control and Prevention (CDC) verilerine göre, Amerika Birleşik Devletleri'nde 8 yaşındaki çocuklar arasında OSB görülme sıklığı 36 çocuktan 1'nde, yani yaklaşık %2,8 oranında tespit edilmiştir (Shaw vd., 2025). Dünya Sağlık Örgütü ise dünya genelinde OSB prevalansını 1/100 olarak bildirmektedir (WHO, 2023). Dolayısıyla son yıllarda Otizm Spektrum Bozukluğu'nun görülme oranlarındaki bu belirgin artış, bahsedilen tanı ölçütlerinin genişlemesine de bağlanabilir. Ayrıca APA (2013), DSM-5 ile birlikte artık otizmi farklı alt çatılar yerine tek bir spektrum bozukluğu olarak ele almakta, spektrumdan etkilenen bireylere belirtilerin derecesine göre yapılandırılmış destek hizmetlerini önermektedir. Otizm tanısının doğru ve erken konulması, erken

müdahale programlarının etkililiğinden faydalanmak adına oldukça önemlidir (Zero to Three, 2016/2021)

0-3 yaşta tipik gelişim gösteren çocuktan sosyal iletişim ve etkileşim alanında beklenilen performanslara; ismiyle çağırıldığında tepki vermesi, ortak dikkatin gelişmiş olması örnek gösterilebilir. Ancak bu sayılanların varlığının kısıtlılığına ek olarak jest/mimik kullanımında sınırlılık, gelişimde dil ve konuşma becerilerinin gecikmesi, günlük rutin değişikliğine aşırı tepki, el çırpma veya sallanma gibi stereotipik davranışlar gibi belirtiler de OSB riskini düşündürmelidir (Centers for Disease Control and Prevention [CDC], 2022; Zwaigenbaum vd., 2015).

Otizm tanı süreci, bu bireylerin ebeveynlerinde duygusal açıdan yıpratıcı tepkilere yol açarken, özellikle birincil bakıcı olan annelerde kendini suçlama, inkar ve çaresizlik gibi duyguları beraberinde getirmektedir (Kot vd., 2018). Tanıya ulaşmanın gecikmesi, yanlış yönlendirmeler ve bilgi eksikliği, ailelerde yoğun kaygı ve belirsizlik duygularına yol açar (Doğanç vd., 2024; Karagülle, 2020). Araştırmalar da buna paralel olarak otizm tanısı alan çocukların annelerinin stres düzeyinin daha yüksek olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca otizm tanısı almış çocuğu olan ebeveynlerin çevrelerinden beklediği desteği göremediklerinde, izolasyon yaşayabileceğini de belirtmektedir. Öz şefkat boyutunda bakacak olursak, yapılan araştırmalar otizm tanılı çocuğa sahip ebeveynlerde öz şefkatin yüksek olmasının, stres düzeyini azaltarak psikolojik açıdan iyi olma halini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır (Yıldız, 2021; Kaya ve Çalışkan, 2020). Öz şefkatin, ebeveynlerin hem tipik gelişim gösteren hem de özel gereksinimi olan çocuklarına karşı daha kabullenici davranmalarına katkı sağladığı söylenebilir. Elde edilen bulgular, bu araştırmada incelenmek istenen değişkenlerin çıkış noktasını da destekler niteliktedir.

1.2.2. Zihinsel Yetersizlik

Amerika Birleşik Devletlerinde zihinsel zihinsel yetersizliği olan bireylerle ilgili tanı ölçütlerini ve eğitim hizmetlerini oluşturmada önemli bir kuruluş olan kısaltması AAIDD olan Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği (2021), zihinsel yetersizliği; bireyin zihinsel işlevlerinde ve uyum isteyen davranışlarında dışarıdan gözlenebilen sınırlılıkların olması, zekanın ve uyum gerektiren davranışların ortalamanın 2 veya daha fazla standart sapma aşağısında performans sergilemesi ve sınırlılıkların çocukluk döneminde tespit edilebilir gelişimsel bir bozukluk olmasıyla

tanımlamaktadır. Bu tanım, bireyin yalnızca zeka seviyesini değil, çevresi bağlamında da sosyal hayat becerilerini ne kadar yerine getirebildiğini de dikkate alır (Schalock vd., 2021). APA (2013) zihinsel yetersizlik tanısını koymada standart zeka testlerinde 70 veya altında puan, uyumsal becerilerde yetersizlik ve belirtilerin 18 yaşından önce başlamasını ölçüt olarak ele almaktadır. IQ skoru 70 ve aşağısı olan bireyler, zihinsel yetersizlik çatısı altında ele alınmaktadır. Zihinsel yetersizlik, bireyin bilişsel süreçlerinden olan algı, bellek, dikkat ve dil gelişimini olumsuz etkilerken, zihinsel yetersizliği olan bireyler sosyal hayat içerisindeki yeterliliklerini sergilemede zorluk yaşarlar ve davranış sorunları sıklıkla kalıcı halde gözlemlenir (Öztürk ve Uluşahin,2014). Cavkaytar (2017) ise bu bilişsel süreçlerin yanı sıra halihazırdaki işlevlerden olan iletişim, öz bakım, gündelik ev yaşamı, toplumsal hizmetleri kullanabilme, kendini idame ettirme, serbest zamanı değerlendirme gibi işlevlerde de sınırlılık olduğunu dile getirmektedir. Patel, Apple, Kanungo ve Akkal (2018), Cavkaytar'ın tanımına paralel sayılabilecek şekilde zihinsel yetersizliği fikir üretme yeteneğinde bozulma ve hayat boyu dışarıdan gelecek desteğe ihtiyaç duyma olarak belirtir. Bu bireyler için formel tanı alabilmenin önemi büyüktür zira kendilerine sunulan eğitim ve sosyal hizmetlerinden tanının olmadığı durumlarda yeterli sayılabilecek erişimin alınamaması söz konusudur (Doody vd., 2025).

1.2.3. Dil ve Konuşma Bozukluğu

Tipik gelişim gösteren çocuklar dil ve konuşma becerisini herhangi bir öğretim ya da sağaltım programına ihtiyaç duymaksızın edinirken, özel gereksinimi olan çocuklar bu süreçte kendilerine özel olarak hazırlanan müdahale ve tedavi programlarına ihtiyaç duyarlar. Bilindiği üzere iletişimde duygu ve düşüncelerin doğru aktarılıp doğru anlaşılması için en etkili biçim dil ve konuşma olarak kabul görmektedir (Cavkaytar, 2017). Bu bileşenlerden birinde görülecek bozuklu iletişim sürecini olumsuz etkilemektedir.

Dil ve konuşma bozuklukları, bireyin yaşına, sosyo-kültürel çevresine ve gelişim seviyesine uygun olarak beklenen iletişim becerilerini sürdürememesi durumunda ortaya çıkan, dili anlama ve kullanma, konuşma seslerini üretme, konuşmanın akıcılığı ve ses özellikleri gibi alanlarda yaşanan güçlükler olarak tanımlanmaktadır (American Speech-Language-Hearing Association [ASHA], 2024). ASHA, bu yetersizlik türünü dil bozukluğu ve konuşma bozukluğu olarak iki başlık altında inceler. Dil bozukluğu;

bireyin duyduklarını anlamada ya da düşüncelerini sözcüklerle ifade etmede zorlanması durumudur. Bu güçlük; konuşarak, yazarak ya da işaret diliyle iletişim sürdürürken ortaya çıkabilir. Alıcı dil ya da ifade edici dil yeteneklerinde belirgin sınırlılıklar görülmektedir. Ayrıca bu bozukluk; dilin biçim, içerik ve kullanım bileşenlerini de etkiler. Konuşma bozukluğu için ise; bireylerin sesleri doğru biçimde üretme (artikülasyon), sesi çıkarma ve sürdürme (fonasyon) ya da konuşma akıcılığını sağlama alanlarında yaşadığı güçlükler tanımını kullanır. (Paul ve Norbury, 2021; ASHA, 2024). Yine farklı bir araştırma olan Bishop vd.'ne (2023) göre, dil bozukluğu başlangıcını erken çocukluk döneminde gösteren, dilin öğrenilmesini ve kullanılmasını zorlaştıran bir bozukluktur. Zeka düzeyi normal kabul edilen aralıkta olsa dahi, dili anlama ve ifade etme becerilerinde uzun süreli güçlükler gözlenir.

Sucuoğlu (2013), dil ve konuşma bozukluğu olan bireylerin duygu ve düşüncelerini ifade etmede zorlandıklarını, öğrenme süreçlerinde farklı güçlükler yaşayabildiklerini, dili anlama ya da kullanım sürecinde sınırlılıklar gösterebildiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla, özellikle sözlü anlatım becerilerinin geliştirilmesi açısından; bireylere yönelik özel eğitim programlarında dil ve konuşma terapilerine ağırlık verilmesi gerekmekte olup, öğretmenin ve ailenin de kullanılan tekniklere model olması sürecin başarısını olumlu etkilemektedir.

Güncel bir araştırmada, erken tanı ve müdahalenin dil gelişimi üzerindeki olumlu etkisi bir kez daha ortaya konmuştur. Dil bozukluğu belirtileri gösteren çocukların iki sene sonraki gelişim seviyeleri değerlendirildiği çalışmada özellikle erken dönemde uygulanmaya başlanan ebeveyn eğitimlerinin çocukların dil ve konuşma becerilerinde önemli ilerlemeler sağladığını belirmektedirler (Çelik vd., 2025). Buradan çıkarılacak sonuç; terapistlerin müdahale programları uygulamasının yanı sıra kalıcılığın ve genellemenin yüksek olması adına evde ebeveynlerin de bu programları sürdürmesi olmalıdır.

1.2.4. İşitme Yetersizliği

Duyu organlarımız arasında işitme, iletişim için en sık yararlanılan iki duyudan biridir ve aynı zamanda en baskın olan duyudur. İşitme, çevredeki seslerin toplanarak anlamlandırılmasını içeren duyusal bir süreçtir. Ses dalgaları kulak yoluyla alınır, kulakta çeşitli aşamalardan geçerek sinirsel uyarılara dönüştürülür ve beyin tarafından yorumlanır (Gürgür ve Şafak, 2017). Tüm bu aşamaların herhangi bir noktasında

işitme yetersizliğinin görülmesine yol açmaktadır (Cavkaytar, 2017). İşitme duyusundaki yetersizlik durumlarında, işitme kaybının olumsuz etkileri; koklear implantlar, işitme cihazları gibi teknolojik araçlarla ya da çeşitli işitsel eğitim programları yoluyla belirli ölçüde telafi edilebilmektedir (Sönmez, 2019).

Duyma, sesin iki temel özelliği olan yoğunluk ve perde bileşenleri ile değerlendirilir. Sesin yoğunluğu desibel (dB), perdesi ise Hertz (Hz) cinsinden ölçülür. Bu özellikler dikkate alındığında, bir çocuğun hangi düzeyde sesleri algılayabildiği belirlenerek işitme yetersizliğinin hafif, orta, şiddetli ya da derin düzeyde olduğu tanımlanabilir (Julka vd., 2014).

İşitme duyusu, bireyin çevresindeki sesleri fark etmesini ve bu sesleri anlamlandırmasını sağlayan temel bir yetidir. Bu alanda yaşanan yetersizlikler, bireyin çevreden gelen sesleri yeterince fark edememesine ve işitsel girdilere dayalı dil gelişiminin sekteye uğramasına neden olabilir. İşitme duyusunda yaşanan güçlükler; kelime dağarcığının gelişimini, dinlediğini anlama ve kavrama becerilerini olumsuz etkileyerek bireyin akademik sürecini sınırlandırmakla birlikte sosyal ilişkilerini ve topluma uyumunu da olumsuz yönde etkilemektedir (Keser ve Özdemir, 2018). Gürgür ve Şafak'a göre de (2017), erken çocukluk döneminde dilin kritik dönemlerini kaçırmadan dil girdilerini alabilmek sonraki gelişim basamaklarındaki daha üst seviye dil becerilerini edinmede oldukça önem arz etmektedir.

İşitme yetersizliği tanısının konulması, erken müdahaleden yararlanılması adına oldukça kritiktir. Erken müdahalede teknolojik destek araçlarının devreye alınması ile birlikte dil gelişimine fayda sağlamaktadır. Bebeklik döneminde işitme yetersizliği tanısı alıp erken müdahaleden yararlanan bir bebek ile üç yaşında işitme yetersizliği tanısı alan bir çocuk mukayese edildiğinde dil gelişimi açısından hatta diğer gelişim alanları açısından da farklılıklar göstermeleri olası olacaktır (Gürgür ve Şafak, 2017). Yine işitme cihazı ve koklear implant cihazına ek olarak; işitme kaybı olan çocukların karşılaştıkları güçlükleri indirgemek adına mimik-jest-beden dili kullanımına yer verilmesi gerekmektedir (Julka vd., 2014).

1.2.5. Görme Yetersizliği

Normal görme; her iki gözün ayrı ayrı değerlendirilmesiyle, belirli bir mesafedeki nesneleri net şekilde görebilme, tüm renk tonlarını ayırt edebilme, çevreyi belli bir genişlikte algılayabilme, aydınlık ortamlarda soluk nesneleri seçebilme ve

karanlıkta belirli büyüklükteki objeleri fark edebilme yetisidir. Gözlerin bu işlevlerinin farklı koşullar altında ayrı ayrı ölçülmesi, normal görme tanımının yapılabilmesi açısından önem taşır. Tüm bunların yanında, görmek gözün yalnızca bir nesneye bakmasından ibaret değildir, beynin farklı bölgelerinde birçok karmaşık işlem yürütülür. Biz genellikle bir kişinin gördüğünü düşünsek de görme eylemi aslında göz, görme siniri ve beynin ortak çalışmasıyla mümkün olur. Bu süreçteki herhangi bir aksama ya da bozukluk, görme kapasitesinin zayıflamasına yol açabilir (Gürgür ve Şafak, 2017). Sucuoğlu (2018) da görme yetersizliğini bireyin görme duyusunda meydana gelen işlevsel kayıplar neticesiyle sosyal etkileşimde bulunmada ve günlük yaşam becerilerini yerine getirmede çeşitli güçlükler yaşamasına neden olan bir yetersizlik türü olarak tanımlamaktadır.

Tipik gelişim gösteren çocuklar, doğumlarından itibaren görme duyularını kullanarak çevrelerini incelemeye başlar ve bu sayede birçok beceriyi, bilgiyi ve davranışı doğal bir süreç içerisinde öğrenirler. Bu öğrenme süreci genellikle planlı bir eğitim sürecine ihtiyaç duyulmadan, kendiliğinden ve günlük yaşantı içerisinde gerçekleşir (Karakoç ve Çelik, 2021). Dolayısıyla görme yetersizliği yaşayan çocuklar için bu öğrenim süreci daha karmaşık bir hâl alabilir. Bu nedenle, bu çocuklar için etkili ve bireyselleştirilmiş öğretim yöntemlerinin uygulanması büyük önem taşır. Etkin bir öğrenme sürecinin sunulabilmesi için öncelikle çocuğun var olan performans düzeyinin ve ihtiyaçlarının ayrıntılı şekilde ortaya konması zaruridir (Sleezer, Russ-Eft ve Gupta, 2014). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018), görme yetersizliğini, bireyin görme yetisinde kısmi ya da tam kayıptan dolayı, eğitim sürecinde özel destek ve uyarlamalara ihtiyaç duyulması olarak tanımlamaktadır. Eğitsel açıdan bakacak olursak hiç görmeyen bireyler, ileri düzeyde görme keskinliği kaybı yaşayan, öğrenme sürecinde görsel bilgiden yaralanamayan ve bu nedenle dokunsal ve işitsel materyallere ihtiyaç duyan bireylerdir. Bu kişiler eğitimlerini genellikle Braille alfabesiyle okuyarak ya da sesli kitapları dinleyerek sürdürmektedirler. Az gören bireyler ise görme duyusunu sınırlı olsa da kullanabilen, büyüteç, gözlük gibi yardımcı araçlar ile büyük puntolu metinleri okuyabilen ve aydınlatma gibi çevresel düzenlemelerle desteklenerek öğrenme süreçlerine katılabilen bireyler olarak tanımlanır (Tuncer, 2005).

1.2.6. Bedensel Yetersizlik

Bedensel yetersizlik; kas, iskelet ya da sinir sisteminde meydana gelen kalıcı hasarlar sonucu bireyin hareket etme, günlük yaşam görevlerini yerine getirme ve çevresiyle sağlıklı iletişim kurma yetilerinde kısıtlamalara yol açan bir durumdur (Özyürek, 2018). Fiziksel yetersizliğe yol açan durumlar oldukça çeşitlidir ve genellikle nörolojik, ortopedik ya da gelişimsel kökenlidir. Serebral palsi, sinir hasarları, kas-iskelet sistemi bozuklukları, yaygın gelişimsel bozukluklar, spina bfida, ortopedik sorunlar, genetik anormalilikler, nöromüsküler ve metabolik hastalıklar ile travmalara bağlı gelişen fiziksel fonksiyon kayıpları bu kapsamda değerlendirilebilir. Fiziksel yetersizliği olan çocuklarda birden fazla sorunun aynı anda görülmesi yalnızca çocuğun değil, ailenin yaşamını da karmaşık ve zorlayıcı bir hale getirmektedir (Cavkaytar, 2017). Ataman (2020) bedensel yetersizlikleri, ortaya çıktıkları nedenlere ve etkiledikleri sistemlere göre çeşitli gruplara ayırmaktadır:

- Ortopedik yetersizlikler; kas, kemik ve eklem yapılarında görülen bozuklukları kapsar. Skolyoz, omurga eğrilikleri, kırık sonrası şekil bozuklukları bu grupta değerlendirilir.
- Nörolojik yetersizlikler, merkezi ya da çevresel sinir sisteminden kaynaklı olan hareket kısıtlılıklarını içerir. Serebral palsi (CP) ve spina bfida grubun en yaygın yetersizlikleridir.
- Amputasyonlar, bir uzvun doğuştan bulunmaması ya da sonradan kaybedilmesi durumunu ifade eder.

Yine, bu bireylerin yetersizlikleri nedeniyle eğitim ve yaşam ortamlarında işlevselliklerini artırmak adına çevresel düzenlemeler yapılması ve çeşitli yardımcı teknolojilerden faydalanması gerektiğini dile getirir. Çünkü bedensel yetersizliği olan çocuklar, yalnızca motor becerilerde değil, aynı zamanda sosyal ilişkiler, duygusal denge ve bilişsel gelişim gibi alanlarda da çeşitli güçlüklerle karşılaşabilirler. Özellikle erken çocukluk döneminde yaşanan hareket kısıtlılıkları, çevreyle olan doğal etkileşimi sınırlandırarak çocuğun öğrenme yaşantılarını ketleyebilir (Sacks ve Silberman, 2000). Bu çocuklar, fiziksel açıdan yaşıtlarından farklılık gösterse de zihinsel beceriler çoğu durumda etkilenmeden gelişimini sürdürebilir. Ancak bağımsız bir yaşam sürebilmeleri için çevresel uyarlamalar yapılması, fizyoterapi ve ergoterapi gibi destekleyici uzmanlık hizmetlerinin sunulması ile birlikte aile desteği sağlanması

oldukça kritiktir (Hyvarinen, 2010). Cavkaytar da rehabilitasyon çalışmaları sürecinde bilimsel temellere dayanan ve farklı disiplinlerin iş birliğiyle yürütülen çalışmaların, bedensel yetersizliği olan çocukların bağımsız yaşam becerilerini geliştirmelerine önemli katkıları olduğunu belirterek dile getirilen görüşlere paralel bir katkıda bulunmaktadır.

1.2.7. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB), bireyin gelişimsel düzeyine kıyasla belirgin şekilde dikkat süresinde kısıtlılık, aşırı hareketlilik ve dürtüsel davranışlar sergilemesiyle tanımlanan nörogelişimsel bir bozukluktur. Resmi tanı konulabilmesi için sayılan bu belirtilerin çocukluk döneminde, özellikle 12 yaş öncesinde ortaya çıkması ve en az altı ay süreçle birden fazla çevrede (örneğin ev ve okul) gözlemlenmesi gereklidir (American Psychiatric Association [APA], 2013). Başka bir tanımda Barkley (2014), DEHB'yi yalnızca davranışsal semptomlar üzerinden değil, daha geniş bir yelpazede öz-düzenleme yetilerindeki yetersizlik olarak değerlendirmektedir; bu bakış açısına göre DEHB, bireyin dikkatini sürdürme ve kontrol etme güçlüğünün yanı sıra; zaman yönetimi, hedef belirleme ve plan yapma gibi yürütücü işlevlerde yaşadığı aksaklıkları da içerir.

Erken çocukluk döneminde DEHB belirtileri, küçük yaşlardaki çocukların ruh sağlığı uzmanlarına yönlendirilmesinin en yaygın nedenlerinden biri olarak ortaya çıkar. Yaş küçüldükçe dikkatsizlik, hiperaktivite ve dürtüsellik gibi davranışların normal gelişimin bir parçası olarak daha yoğun gözlemlense de bazı küçük çocuklar bu özelliklerin gelişimsel sınırların oldukça ötesinde olduğu profiller sergileyerek tanı sürecinde dikkat çeker. DEHB; dikkat eksikliği kümesi ve hiperaktivite-dürtüsellik kümesi olarak iki kategori adı altında ele alınabilir. Buna ek olarak tüm belirtilerin bir arada izlendiği bir DEHB de mümkündür. Dikkat eksikliği kümesinde temel belirtiler; sıklıkla dikkatin görülmemesi, günlük hayattaki faaliyetlerde dikkati verememe, başladığı etkinlikte odaklanmayı sürdürmekte zorlanma, çok adımlı beceriyi sonuna dek tamamlamada zorlanma, sahip olduğu nesnelerin yerini kaybetme olarak, hiperaktivite-dürtüsellik kümesinde temel belirtiler; durgun olması beklenen hâllerde yerinde duramama, bekleme konusunda güçlük akabinde sohbet veya oyun bölme, oturması beklenen aktivitelerde sık sık yerinden kalkma olarak sıralanabilir. Her iki

kümenin izlendiği bir DEHB' de ise sayılan tüm belirtileri bir arada görmek mümkündür (Zero to Three, 2016).

Her ne kadar DEHB tanısı esas olarak çocuk psikiyatristleri tarafından konulsa da bu yetersizlik yapısı gereği müdahale sürecinde en fazla edip çalışmasını gerektiren yetersizlik türlerindendir. Dolayısıyla DEHB'de tıbbi ve eğitsel yöntemler birlikte tercih edilmektedir. DEHB tanısı alan bir öğrencinin bulunduğu sınıfta, belirlenen öğretimsel uyarlamaları doğrudan hayata geçirecek kişi sınıf öğretmenidir. Bu durum, öğretmenin hem sınıf ortamında çeşitli düzenlemeler yapmasını hem de etkili öğretim yöntemlerine hâkim olmasını ve bunları uygulamaya koyabilmesini gerektirir (Salend, Elhoweris ve Van Garderen, 2003; Kaymak-Özmen, 2010). Bu uyarlamalara:

- Öğrenmeye elverişli bir sınıf ortamı oluşturmak
- Duvarlarda öğretici görsel materyaller bulundurmak
- Öğrencinin oturma düzenini dikkatle planlamak
- Sınıfın ses yalıtımını, gürültüye mahal vermemesi açısından değerlendirmek
- Yönergeleri kısa, açık ve anlaşılır şekilde sunmak
- Gerektiğinde yönergeleri tekrar hatırlatmak veya görsel olarak sunmak
- Karmaşık ve uzun görevleri küçük adımlara bölmek
- Aşırı hareketlilik gösteren öğrencinin hareket ihtiyacını kontrollü bir şekilde sağlamak için onu sınıf içi sorumluluklarda görevlendirmek olarak örnek verilebilir (Cavkaytar, 2017).

1.2.8. Özgül Öğrenme Güçlüğü

Özgül öğrenme güçlüğü (ÖÖG), bireyin zeka seviyesinin normal veya normalin üzerinde olmasına rağmen okuma, yazma ve matematik alanlarından bir veya birkaçında yaşına ve akranlarına göre daha düşük performans göstermesiyle ortaya çıkan bir öğrenme bozukluğudur. Aslında bilinenin aksine ÖÖG erken çocukluk döneminde oluşmakta fakat genellikle ilkokul döneminden önce ebeveynler tarafından anlaşılamamaktadır. ÖÖG varlığının tespiti sıklıkla çocuklara okulda verilen akademik beceri kullanmayı gerektiren görevlerden sonra ortaya konmaktadır. Bu dönemde en sık görülen bulgular; çocuğun harf ve sesler arasında bağıntı kuramaması, okuma sırasında sürekli hatalar yapması, beceri edinimi sırasında kopukluk yaşamasıdır.

Tarama ve tanılama, tıbbi ve eğitsel olarak incelenmektedir. Tıbbi tanılama kısmında zeka testlerinden elde edilen puanlar önemli etkenlerdir. (Melekoğlu ve Çakıroğlu, 2017).

Öğrenme güçlüğü olan öğrenciler, yalnızca ders başarısında değil; arkadaş ilişkileri kurmakta, duygularını ifade etmekte ve okula uyum sağlamakta da çeşitli zorlanmalar yaşayabilirler. Duygusal anlamda bakacak olursak; aşırı endişe ve sinirlilik hali, kendine olan güveninin azalması, gruba ya da bireye sürekli karşıt gelme davranışları görülmesi mümkündür (Melekoğlu ve Çakıroğlu, 2017).

DSM-5'e göre kişinin öğrenme sürecinde ihtiyaç duyduğu temel akademik beceriler arasında; sözcükleri hatasız ve akıcı okuyabilme, okuduğunu anlayabilme, düşüncelerini yazılı olarak ifade edebilme, yazım kurallarını kullanma, dört işlem gibi temel hesapları yapabilme ve matematiksel düşünme yetisini kullanma yer alır (APA, 2013). DSM-5 sınıflamasını da temel alarak, ÖÖG sıklıkla üç ana başlık altında incelenmektedir.

1- **Disleksi:** En sık görülen özgül öğrenme güçlüğü alt başlığıdır. Bu güçlüğü olan çocuklar, harf ve sesleri tanıyıp ayırt etmede, sözcükleri doğru okumakta zorlanırlar. Bu durum herhangi bir engelden dolayı değil, beynin dili işleme biçimindeki farklılıklardan kaynaklanır (Shaywitz, 2003). Okul yaşamı düşünüldüğünde, okuma öğrencinin diğer birçok ders ve beceride başarılı olabilmesi için temel bir gerekliliktir. Okumanın asıl maksadı; yazılı metinleri anlayabilmek ve bu anlama becerisini etkili iletişim kurmak için kullanmaktır. Bu beceriyi iyi kullanmak oldukça önemlidir. Çünkü okuma sürecinde zorlanan öğrenciler, yazılı anlatım ve matematik gibi alanlarda da güçlükler yaşamaktadır (Melekoğlu ve Sak, 2017).

2- **Disgrafi:** Bireyin yazma becerilerinde zorluklar yaşaması bu başlık altında incelenmektedir. Bu durum yalnızca harfleri yazma sürecini değil, aynı zamanda düşünceleri yazılı olarak düzenleyip ifade etme becerisini de etkiler. Bu bağlamda hem bilişsel hem de motor temelli bir güçlük olduğunu söylemek mümkündür (Lener ve Johns, 2015). Özelllikle el-göz koordinasyonundaki kopukluk, ince motor becerilerde güçlükler ve yön tayini gibi sorunlar disgrafinin tanısında ölçüt kriterlerdir (Berninger ve Wolf, 2002).

3- **Diskalkuli:** Matematikle ilgili alanlarda yaşanan özel öğrenme güçlüğü başlığıdır. Bu durum, bireyin sayıları anlamada, dört işlemi öğrenmede ve matematiksel düşünmeyi kullanmada zorluklar yaşamasıyla kendini gösterir (APA, 2013).

Tüm bu ÖÖG başlıklarının rehabilite sürecinde görsel destekli, aşama aşama ilerleyen ve öğrencinin düzeyine göre yapılandırılmış öğretim yöntemlerinin etkili olduğu gözlenmiştir. Ayrıca çoklu duyuları aktive eden eğitim, bireyselleştirilmiş eğitim programları da önerilen müdahaleler arasındadır (Gersten vd., 2009).

1.2.9. Çoklu Yetersizlik

Çoklu yetersizlik, bir bireyde aynı anda iki ya da daha fazla alanda yetersizlik (örneğin fiziksel yetersizlik ve görme yetersizliği gibi) görülmesi durumudur. Bu bireylerin destek ihtiyaçları, tek bir yetersizliği olan bireylere kıyasla daha karmaşık ve çok yönlüdür (Turnbull vd., 2011). Bu bağlamda, çoklu yetersizliği olan çocukların günlük yaşamda mümkün olduğunca bağımsız hareket edebilmeleri için, işlevsel becerilerin erken dönemde kazandırılması büyük öncelik taşımaktadır. Bu çocukların gelişiminde, yaşlarına uygun ve günlük yaşamla doğrudan ilişkili becerilerin öğretilmesi temel hedef olmalıdır. Bu süreçte; öz bakım, günlük yaşam, serbest zaman değerlendirme ve iletişim gibi beceri alanları ön planda tutulmalıdır. Örneğin; tuvalet kullanımı, alışveriş yapma, alternatif iletişim yöntemlerini kullanma, müzik dinleme gibi bireyin yaşam kalitesini artıracak beceriler öncelikli olarak ele alınmalıdır. Kazandırılacak bu becerilerin de yalnızca öğretim ortamında değil, farklı kişilerle, çeşitli mekânlarda ve farklı materyaller kullanılarak uygulanmasına olanak tanıyan genelleme çalışmaları, bireyin bağımsızlık düzeyini artırmada önemli rol oynamaktadır (Browder ve Bambara, 2000; Kırcaali-İftar ve Tekin-İftar, 2009; Turnbull vd., 2002).

1.3. Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadığı Duygular ve Kabullenme Süreci

Ebeveynler, hayatları boyunca çocuklarının bakımları ve eğitimleri konusunda önemli görevler taşır. Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerde, bu görevler hayati önem taşımaktadır (Cavkaytar, 2017). Özel gereksinimli bir çocuğun hem dünyaya gelmesi hem de aileye katılması öngörülemeyen bir durumdur, aile hayatında köklü değişikliklere yol açarak, çeşitli evreleri kapsayan bir sürecin başlamasına neden

olur. Bilal ve Dağ'a (2005) göre, özel gereksinimli bir çocuk, anne ve babasına farklı düzeylerde bağımlılık gösterebilir ve bu durum ebeveynler açısından önemli bir stres unsurudur. Yoğun özveri gerektiren ve çeşitli zorluklarla örülü bu süreç, farklı gelişim özelliklerine sahip bir çocuğun ailesi olmak, tanı alınmasıyla beraber profesyonel destek gereksinimini beraberinde getirebilmektedir (Dertli ve Başdaş, 2023).

Dünyaya gelen çocuğun, özel gereksinimlerinin olduğunun anlaşılması, doğumunun akabinde hemen fark edilebileceği gibi, yaşı ilerledikçe ortaya çıkan gelişimsel aksaklıklar ya da okul çağında yaşıtlarının performansından geri kalmasıyla da anlaşılabilir. Ebeveynler, bu durumda tıpkı diğer kayıp türlerinde olduğu gibi çeşitli psikolojik uyum tepkileri gösterebilir (Aslanoğlu, 2004). Özel gereksinimin doğuştan kaynaklanması ya da gelişimsel süreç içerisinde ortaya çıkması; ebeveynlerin şok, öfke, stres, endişe gibi duygulara ve inkâr etme, pazarlık yapma, tedavi çözümleri arama, çocuğu kabullenmeme gibi tepkilere neden olmaktadır (Varol, 2005; Ataman, 1997). Bu bölümde, özel gereksinimli olan çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadığı duygular, aile tepkilerini ele alan kuramsal yaklaşımlar arasında, en yaygın olarak bilinenlerden biri olan üç aşamalı model ile açıklanacaktır. Bu modelde birinci evre şok, reddetme, acı çekme ve depresyon tepkilerini; ikinci evre, suçluluk, kızgınlık ve utanç tepkilerini ve üçüncü evre de pazarlık etme, kabul ve uyum tepkilerini içeren aşamaları barındırır.

1.3.1. Birinci Aşama: Şok-Reddetme- Acı Çekme ve Depresyon

Şok; beklenmedik ve çoğunlukla olumsuz bir olay karşısında bireyin duygusal, zihinsel ve bedensel tepkilerinde ani bir duraksama yaşamasıdır. Bu durumun sebebi, olayın meydana getirdiği yoğun stres yüküne vücudun uyum gösterememesidir (Horowitz, 1986). Özel gereksinimli bir çocuğa tanı konulduğunda, ailelerin sürecin ilk aşamasında sıklıkla sergilediği tepkilerden biridir. Bu evrede kişi, yaşanan durumun gerçekliğini tam olarak idrak edemeyebilir, çevreden gelen uyarıları sınırlı biçimde fark eder ve çoğu zaman durumu yönetebilmek için inkâra yönelir. (Drotar, Baskiewicz, Irvin, Kennell ve Klaus, 1975; Sucuoğlu, 2003). Bu durum aslında konulan tanıyı ve gerçekliği reddetme olarak açıklanabilir. Reddetme, ebeveynler tarafından yüksek düzeyde sergilendiğinde, özel gereksinimli çocuk için sunulan rehabilitasyon hizmetlerinden faydalanmakta gecikmeye neden olabilir, dolayısıyla halihazırda var olan yetersizlik durumunu daha da kompleks hale getirebilir. Süreç

içerisinde özel gereksinimli çocuğun ebeveynleri durumun gerçekliğini kabul etmeye başladıkça derin bir üzüntü, hayal kırıklığı ve çaresizlik duygusu yaşayabilir. Çünkü hayal ettikleri tipik gelişim gösteren bir çocuk yerine gelen özel gereksinimlerinin olduğu çocuk, onların geleceğe dair beklentilerini tümden değiştirebilir. Bu durumu bir kayıp olarak değerlendirecek olursak, ebeveynlerde acı çekme, hüzünlü hissetme, ilgi kaybı gibi depresif belirtilerin görülmesi normal karşılanmaktadır (Beck, 1967; Sucuoğlu, 2003). Ancak burada dikkat edilecek husus, bu tepkilerin normal kabul edilmesinin yanı sıra şiddetinin artması hâlinde profesyonel desteğin gerekliliği olmalıdır (Turnbull, Turnbull, Wehmeyer ve Shogren, 2011).

1.3.2. İkinci Aşama: Suçluluk- Kızgınlık- Utanç

Modelin ikinci aşamasında en sık karşılaşılan ve ebeveynleri kendi içinde yoran duygulardan biri suçluluktur. Ebeveynler, çocuğun yetersizliğine kendi hatalarının sebebiyet verdiğini düşünebilirler, "Bu neden bizi buldu?" şeklinde içsel sorgulamaya düşebilirler. Kendilerini adeta cezalandırılmış gibi algılayan ebeveynler, bu duygunun etkisiyle hem bireysel iyilik halini hem de ebeveyn-çocuk ilişkisini zorlaştırabilirler (Darıca vd., 2017; Turnbull vd., 2011). Diğer yandan suçluluk, ailelerin konulan tanıyı ve gerçekliği kısmen kabul ettiğini de göstermektedir. Ebeveynleri, hissettikleri suçluluğun akabinde kızgınlık duygusu bekler. Çocuklarının yetersizliği ve özel gereksinimlerinden dolayı sağlık personellerine, öğretmenlere, terapistlere ve kendilerine dahil kızgınlık hissedebilirler. Çocuklarına ve kendilerine haksızlık yapıldığını belirterek öfkelerini diğer insanlara yükleyebilirler. Unutulmamalıdır ki öfke, uygun yönetildiğinde ebeveynlerin hem yaşadıkları zorluklarla başa çıkmalarına hem de yetersizliği olan çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik daha gerçekçi planlar yapmalarına yardımcı olabilir (Virtual Lab School, t.y.). Öfke, ebeveynlerin çevreleriyle daha fazla çatışma yaşamasına yol açarken; utanç duygusu ise bireyleri içine kapanmaya ve sosyal ilişkilerden uzaklaşmaya itebilir. Kişinin, başkalarının veya kendi ölçütlerinin gerisinde kaldığını hissettiğinde, kendini yanlış ya da yetersiz görmesi utanç duygusunu oluşturur (Tangney ve Dearing, 2002). Özel gereksinimi olan çocuk ebeveynlerinin utanç duygusunu hissetmesi sık karşılaşılan bir tablodur. Bu ebeveynler, toplumun başarı olarak nitelendirdiği normları, çocuklarının başaramayacak olması sebebiyle utanç yaşayabilmektedirler (Gargiulo, 1985).

1.3.3. Üçüncü Aşama: Pazarlık Etme- Kabul ve Uyum

Kübler-Ross'a göre (1969), pazarlık etme; bireyin başına gelen kaybı hafifletmek için kendisinin geliştirdiği içsel bir süreçtir. Bu duyguda ebeveyn, karşılaştığı yetersizlik durumunun zorluğunu azaltmak adına şartlı düşünceler üretebilir. Buna örnek olarak, daha çok ibadet edeceğinin sözünü vererek Tanrı'dan sözüne karşılık beklemesini, tedavilerin hepsini alırsak düzelir düşüncelerini verebiliriz. Bu, gerçek dışı inançların ve temelsiz beklentilerin yoğun biçimde görüldüğü bir duygudur (Virtual Lab School, t.y.). Bu temele dayandırılamayan beklentiler uzun vadede, özel gereksinimi olan çocuk ebeveynlerinde daha büyük hayal kırıklığına uğramalarına sebep olabilmektedir (Turnbull, Turnbull, Wehmeyer ve Shogren, 2011). İşte tam bu kritik noktada, sürecin devamı olarak kabul ve uyum evresi dikkat çeker. Bu evre, ebeveynlerin gerçekçi bir bakış açısı geliştirerek, çocuklarının özel gereksinimlerini daha bilinçli bir şekilde karşılamasını ve geleceğe dair daha mantıklı hedefler belirlenmesine olanak tanır. Yine kabul ve uyum, ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğunun yaşamına uyum sağlayarak onunla birlikte ilerleyebilme becerisini geliştirmelerini sağlar. Ancak bu ilerleme her zaman doğrusal ilerlemeyebilir, bazen duraksama ve önceki duygulara geri dönüşlerin olabileceği de u unutulmamalıdır (Darıca vd., 2017).

1.4. Öz-Şefkat Kavramı

Şefkat, bireyin diğerlerinin yaşadığı acıyı fark etmesi, bu acıya duyarlılık göstermesi ve onu azaltmaya yönelik içten bir motivasyon geliştirmesi olarak açıklanabilir (Goetz, Keltner ve Simon-Thomas, 2010). Öz şefkat ise aynı zamanda bu terimi literatüre kazandırmış olan Neff tarafından (2003a), kişinin kendi hataları, başarısızlıkları ve zorlu deneyimleri karşısında kendisine anlayış ve nezaketle yaklaşması, bu durumların insan olmanın evrensel bir yönü olduğunu idrak etmesi ve bunları kabul etmesi olarak tanımlanır. Bu kavramın kökeni, yaklaşık 2000 yıllık bir geçmişe sahip Budizm felsefesine dayanmaktadır. Budizm'de şefkat kavramı, sadece başkalarına değil, kişinin kendisine de yöneltmesi gereken bir temel erdem olarak kabul edilir. Budist perspektife göre bireyin başkalarına şefkat gösterebilmesinin ön koşulu, öncelikle kendisine yönelik şefkat geliştirmesidir (Strauss vd., 2016). Dolayısıyla bu yaklaşımın psikolojik iyi oluşu destekleyici olduğunu da söylemek mümkündür. Öz-şefkat başka kaynaklarda ise, bireyin hata ve eksikliklerini

kabullenerek kendisine dostane bir tutum sergilemesi, böylece duygusal esneklik ve direnç geliştirmesi şeklinde de tanımlanmaktadır (Germer, 2009). Gilbert'e göre (2009), öz-şefkatli kişi, başarısızlık karşısında kendini sakinleştirebilen, destekleyebilen ve yeniden hedefine odaklanabilen biri olarak değerlendirilmektedir.

Kendine acıma, kişinin yalnızca kendi sorunlarına odaklanarak, başkalarının da benzer zorluklar yaşayabileceğini gözden kaçırması ve kendi sorunları etrafında benmerkezci düşünmesidir. Oysa öz-şefkat kendine acıma da değildir; bu iki kavram sıklıkla birbiriyle karıştırılmaktadır. Öz-şefkat tam bu noktada, acının sadece bireye özgü bir deneyim olmadığını, herkesin yaşamında benzer sıkıntılarla karşılaşabileceğini hatırlatır. Bu yaklaşım, bireyin yaşadığı güçlükleri daha geniş bir insanlık deneyimi içinde değerlendirmesine olanak tanır (Tümlü, 2020). Dolayısıyla buradan çıkarılabilecek sonuç, öz-şefkatin benmerkezci bir yaklaşım olmadığıdır.

Pozitif psikolojinin gelişimiyle birlikte öz-şefkat kavramına olan ilgi artmış ve bu doğrultuda yapılan araştırmaların sayısında da gözle görülür bir yükseliş olmuştur. Araştırmalar, öz-şefkatin bireylerde, psikolojik iyi oluşu artırma, yüksek yaşam memnuniyeti sağlama, kaygıyı ve depresyonu azaltma, stresle baş etmeyi kolaylaştırma, motivasyonu ve öğrenme sürecini güçlendirme, empati eşliğinde sağlıklı ilişkiler kurma gibi olumlu etkiler sağladığını, koruyucu bir işlev üstlendiğini göstermektedir. Ayrıca öz-şefkatin bireyin yaşamı devam ettirme motivasyonunda temel bir psikolojik dayanak oluşturduğu belirtilmektedir (Çoban, 2021). Özetle, öz-şefkat düzeyinin yüksek olması psikolojik sağlık açısından koruyucu ve destekleyici bir işlev görmekteyken, düşük olması bireyin ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecek riskleri arttırmaktadır. Dolayısıyla mental sağlık üzerinde böylesine belirleyici etkilere sahip olan bu kavramın derinlemesine incelenmesi ve açıklığa kavuşturulması önem arz etmektedir (Tümlü, 2020).

1.4.1. Öz-Şefkatin Bileşenleri

Öz-şefkat kavramını en kapsamlı şekilde açıklayan model, Kristin Neff (2003)'ün üçlü bileşen modelidir. Öz sevecenlik, paylaşımların bilincinde olma ve farkındalık adlı üç bileşen, bu başlık altında ele alınacaktır.

1.4.1.1. Öz Sevecenlik (Self Kindness)

Öz sevecenlik (self-kindness), bireyin benliğini ön yargısız biçimde anlamaya yönelmesi, öz-eleştiriyi sert ve yargılayıcı bir dilden ziyade nazik, şefkatli ve destekleyici bir yaklaşımla ikame etmesi olarak yorumlanır. Bu bileşen, kişinin beklentilerini karşılayamadığı durumlarda benliğini kınamak ya da cezalandırmak yerine, gelişim sürecine katkı sağlayacak biçimde sabırlı, yapıcı ve teşvik edici bir tavır geliştirmesini gerekli kılar. Dolayısıyla öz-sevecenlik, bireyin hatalar ve yetersizlikler karşısında kendisine zarar vermeksizin, değişim ve uyum sürecini destekleyen bir içsel tutum sergilemesine aracılık etmektedir (Neff, 2003a).

Öz-sevecenlik, bireyin koşulsuz biçimde kendini affetmesi, duyarsız bir tavır sergilemesi ya da benmerkezcil bir yaklaşım geliştirmesi anlamına gelmemektedir. Aksine öz-sevecenlik tutumuna sahip bireyler, öz-eleştiriyi tamamen reddetmemekle birlikte, kendilerini yersiz ve aşırı biçimde suçlamazlar. Bunun yerine hatalarını yapıcı bir biçimde değerlendirerek telafi etmeye ve kişisel gelişimlerini sürdürmeye daha yatkın olurlar. Bu noktada öz-sevecenlik, "sorumsuzluk" ya da "kendine acıma" kavramlarından ayrılmaktadır (Neff, 2003a; Atalay, 2019a).

1.4.1.2. Paylaşımların Bilincinde Olma (Common Humanity)

Öz-şefkatin ikinci boyutu olan paylaşımların bilincinde olma (common humanity), bireyin yaşamında karşılaştığı olumlu ya da olumsuz deneyimlerin yalnızca kendisine özgü olmadığını, tüm insanların ortak bir yaşam deneyimi içerisinde benzer durumlarla karşılaşabileceğini fark etmesini ifade etmektedir (Akın, Akın ve Abacı, 2007). Neff (2003b), bu bileşenin bireyin yaşadığı başarısızlık, acı ve sıkıntıları yalnızca kendi kişisel yetersizlikleri olarak değerlendirmek yerine, bu deneyimleri insan olmanın evrensel bir parçası olarak konumlandırmasına aracılık ettiğini belirtmektedir. Bu yaklaşım, öz-yargılama, yabancılaşma ve izolasyon duygularını azaltarak bireyin daha bütüncül bir bakış açısı geliştirmesini sağlamaktadır. Nitekim, Kirkpatrick (2005a) de ortak insanlık farkındalığının, bireyin benliğini diğer insanlarla bağlantılı görmesine ve insanlığın paylaşılan kırılganlıkları üzerinden kişiler arası bağlarını daha derinden kavramasına katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır. Literatürde yapılan araştırmalar, ortak insanlık boyutunun yüksek olduğu bireylerin, sosyal ilişkilerinde daha fazla empati sergilediklerinin ve yalnızlık

algısının daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır (Neff, Rude ve Kirkpatrick, 2007; Uyanık ve Çevik, 2020).

1.4.1.3. Farkındalık (Mindfulness)

Öz-şefkat düzeyi yüksek bireyler, yaşadıkları acı, yetersizlik ve olumsuz deneyimleri yoğun biçimde özümseyerek kendilerini yıpratmak yerine, bu yaşantılara ilişkin farkındalıklarını dengeli bir düzeyde sürdürmekte ve onları kişisel gelişimlerine katkı sağlayacak biçimde değerlendirebilmektedir (Saeighi Mameghani, Taşan ve Saylan, 2020). Neff (2003b), bu yaklaşımı öz-şefkatin üçüncü boyutu olan "farkındalık (mindfulness)" kapsamında ele almakta ve bireyin duygusal deneyimlerine ne bastırıcı ne de aşırı kapılıcı bir tutumla yaklaşmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Keng, Smoski ve Robins'in (2011) çalışmalarında farkındalık becerilerinin depresyon, kaygı ve stres düzeylerini azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim bunu doğrular nitelikte olarak Brown ve Ryan (2013), bilinçli farkındalığın psikolojik iyi oluş açısından önemli bir koruyucu işlev üstlendiğini ve bireylerin duygularını düzenleme becerilerini güçlendirdiğini aktarmaktadır. Türkçe literatürde ise Atalay (2019), bilinçli farkındalığın psikolojik dayanıklılığı artıran önemli bir unsur olduğunu ifade etmektedir.

Bilinçlilik, kişinin zorlayıcı durumlara karşısında dengeyi koruyabilmesi, bu yaşantıları benimsememesi, kendisini bu durumları hayatının merkezine koymaktan koruması anlamına gelmektedir. Bilinçlilik düzeyi yüksek kişiler, yaşadıkları tecrübeleri iyi-kötü ya da sağlıklı-sağlıksız biçiminde yargılamak yerine, onları o anda gerçekleştikleri hâliyle kabul etmekte başarılı sayılmaktadır (Marlatt ve Kristeller, 1999, s. 68). Sonuç olarak, bilinçli farkındalık bireyin yaşadığı kötü deneyimleri hafifletmesine, şefkati öz şefkat olarak kendisine yöneltebilmesine yön verir (Siegel vd., 2009; Neff, 2011; Okan Er ve Deniz, 2022).

Öz-şefkatin üç temel bileşeni olan öz-sevecenlik, paylaşımların bilincinde olma ve bilinçli farkındalık, kavramsal düzeyde birbirinden farklı işlevlere sahiptirler. Neff bu bileşenlerin (2003b), iç içe geçmiş bir yapıda incelenerek birbirlerinin oluşmasına ve gelişmesine yardımcı olduğunu ve birbirlerinden bağımsız düşünülmemesi gerektiğini dile getirmektedir.

1.4.2. Öz-Şefkati Etkileyen Faktörler

Öz-şefkati etkileyen faktörler hem bireysel hem de çevresel boyutlarda ele alınmaktadır.

1.4.2.1. Yaş Faktörü

Öz- şefkat düzeyleri yaşam döngüsü boyunca değişkenlik gösterebilir. Araştırma sonuçlarından genel bir çıkarım olarak yaşla birlikte doğru orantılı olarak artığı söylenebilmektedir (Şekerli, 2021). Yaş ilerledikçe kişiler kendilerine yönelik daha kabul edici ve anlayışlı bir yaklaşım gösterme eğilimindedir. (Bluth ve Blanton, 2014). Bununla beraber ergenlik dönemindeki bireyler, gelişim dönemleri özellikleri nedeniyle yoğun öz-eleştirel eğilimler sergiledikleri için öz-şefkat düzeyleri düşük kalabilmektedir (Neff ve McGehee, 2010). Ancak yaşın etkisi evrensel olmamakla beraber, kültürel ve sosyal etmenler de devreye girmektedir (Phillips ve Ferguson, 2013).

1.4.2.2. Cinsiyet Faktörü

Araştırmalar öz-şefkatin cinsiyet faktörüyle şekillenebildiğini göstermektedir. Özellikle kadınların, erkeklere oranla kendilerini daha fazla eleştirdiklerine ve mükemmeliyetçilik eğilimi sergilediklerine rastlanmaktadır. Bu durum, öz-şefkat düzeyinin düşmesiyle sonuçlanmaktadır (Neff, 2003; Yarnell vd., 2015). Uğur (2023), kadınların öz-şefkat seviyelerinin erkeklere oranla düşük bulunmasının başka bir nedeni olarak ise mükemmeliyetçilik ve öz eleştiriden farklı olarak; toplumsal cinsiyet kimliklerinin getirdiği sorumlulukların yarattığı yükler olarak açıklamaktadır.

1.4.2.3. Aile Faktörü

Ailenin şefkatli ve destekleyici bir ortam sunması, bireyin öz-şefkat gelişimini olumlu yönde beslemekte; olumsuz ebeveynlik tutumları ve bağlanma sorunları ise öz-eleştiriyi besleyerek öz-şefkatin önünde engel oluşturmaktadır (Pepping vd., 2015). Dolayısıyla ailenin tutumu, bireyin kişilik gelişiminde belirleyici bir etkiye sahiptir

Çocukların öz-şefkat gelişimi, anne baba tutumlarından doğrudan etkilenmektedir; bu tutumlar benlik saygısı ve özgüvende olduğu gibi öz-şefkatte de destekleyici ya da engelleyici bir işlev görebilmektedir (Yılmaz, 2009).

Bağlanma perspektifinden bakıldığında, güvenli bağlanma stillerinin öz-şefkati olumlu yönde desteklediği, kaygılı ve kaçıngan bağlanma örüntülerinin ise öz-şefkat gelişimini sınırladığı görülmektedir (Neff ve McGehee, 2010).

1.4.2.4. Kültür Faktörü

Öz-şefkat kültür faktörü ele alınmadan düşünülemeyecek bir yapıdır. Bireyin kendi istek ve ihtiyaçlarını ele alan kültürlerde öz-şefkatin bağımsızlık, kişisel yeterlilik ve benlik algısıyla yakından ilişkili olduğu; buna karşın bireysel hedeflerden çok aile ve toplum yararı gözetilen kültürlerde ise öz-şefkati daha çok toplumsal uyum, ait hissetme ve toplumsal beklentiler ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir (Neff vd., 2008). Özetlemek gerekirse öz-şefkat, içinde yaşanılan kültürün değeriyle yakından ilişkilidir.

1.4.3. Öz-Şefkat ile İlgili Kuramlar

1.4.3.1. Psikanalitik Kuram

Winnicott'un nesne ilişkileri kuramındaki gizil boşluk kavramı, bireyin öz-şefkat geliştirme kapasitesini anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Gizil boşluk, "ben" ile "ben olmayan" arasındaki ayrımı temsil eder ve çocuk annesini kendisinden farklı biri olarak görmeye başladığında orya çıkar. Bebeğin büyüme ve olgunlaşma süreci, kendi varlığını diğerlerinden ayırabilme yetisinin gelişmesiyle bu kavramın oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Çocuğun bu ayrımı fark etmesi, öz-şefkat duygusunun da ilk sinyallerini verir. Bu farkındalıkla birlikte insan olma bilincine yönelir ve kendi iç dünyasında başkalarıyla kurduğu bağları anlamaya yönelir (Kirkpatrick, 2005b).

1.4.3.2. Bilişsel Davranışçı Kuram

Bilişsel Davranışçı Yaklaşım (BDT), olumsuz duyguların çoğunlukla kendiliğinden gelen düşünceler, duygular ve bedensel tepkilerle bağlantılı olduğunu vurgulayan yapılandırılmış bir terapi modelidir (Özcan ve Gül Çelik, 2017). Bu kuram, kişilerin, günlük yaşamda karşılaştıkları problemlerle başa çıkabilmeleri için davranışçı yöntemlerden yararlanır; aynı zamanda problem çözmeye yönelmesi ve "şimdi ve burada" anlayışını merkeze almasıyla dikkat çeker (Moran ve Yılmaz,

2024). Kuram, olumsuz zihinsel yaşantıların şefkat odaklı bir yaklaşımla dönüştürülebileceğini ileri sürmektedir (Yağbasanlar, 2017).

Farkındalık boyutu, öz-şefkatin önemli bir bileşeni olarak "şimdi ve burada" ilkesinde kendini gösterir. Buna göre kişi, mevcut anda yaşadığı duygu, düşünce ve bedensel duyumlara yargılamadan merak duygusuyla odaklanır. Bireyin deneyimlerini anlayışlı bir tutumla kabul etmesi ve bunları genelleyerek farklı durumlara taşımaması, öz-şefkatin öğretileriyle örtüşmektedir (Vatan, 2016).

1.4.3.3. Hümanistik Kuram

20. yüzyılın ortalarında Rogers ve Maslow'un öncülüğünde geliştirilen bu hümanistik yaklaşım, bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirmesini ve bu sürede öznel deneyimlerin değerini ön plana çıkarır (Rogers, 1959; Maslow, 1968). Hümanistik psikoloji alanındaki çalışmalarda, öz-şefkat kavramı genellikle bireyin insanlığın ortak acılarını kabullenmesi ve yaptığı hataları kişisel gelişim sürecinin doğal bir aşaması olarak görmesi üzerinden ele alınmaktadır.

Neff'e (2003a)'e göre öz-şefkat, bireyin hataları ve yetersizlikleri karşısında kendisine karşı, kabullenici ve şefkatli olabilmesidir. Hümanistik kuramın merkezinde bulunan koşulsuz kabul ve empati ilkeleri, öz-şefkatin temel prensipleriyle doğrudan ilişkilidir. Rogers'ın terapi sürecinde üzerinde durduğu koşulsuz olumlu kabul anlayışı, kişinin aynı anlayışı kendisine de gösterebilmesini desteklemektedir.

Dolayısıyla hümanist yaklaşım kapsamında, benliğini geliştiren, bu süreci yaşarken kendini gerçekleştirerek toplumsal adaptasyonu sağlayabilen bireylerin diğerlerine kıyasla öz-şefkat seviyelerinin daha yüksek olacağı ileri sürülmektedir (Atlı, 2019). Buradan çıkarılacak sonuç, hümanistik kuramın öz-şefkatin psikolojik iyilik halini güçlendiren bir yapı olduğudur.

1.4.3.4. Duygu Düzenleme Kuramı

Gross'a (1998) göre duygu düzenleme, bireyin duyguları tanıması, değerlendirmesi, kontrol etmesi ve gerekli durumlarda değiştirmesiyle ilgili bir süreçtir. Bu yaklaşıma göre duygular, farklı düzenleme stratejileri aracılığıyla hem ortaya çıkış hem de yaşantılanış düzeyinde değiştirilebilir.

Kuramda, bastırma gibi bireyin duygularını sağlıklı şekilde ifade etmesini engelleyen stratejilere alternatif olarak gösterilebilecek olan öz-şefkatli yaklaşım

sayesinde, duyguların kabul edilmesi ve dönüştürülmesi sağlanır. Bu yaklaşım, duygu düzenleme kuramında öne çıkan etkili stratejilerden biri olan bilişsel yeniden yapılandırma ile örtüşmektedir. Öz-şefkatli bireyler, olumsuz bir duyguyu "yenilgi" olarak görmek yerine "öğrenme sürecinin parçası" olarak yorumlanmaktadır.

Literatürdeki bulgular, öz-şefkat seviyesi yüksek olan kişilerin duygularını daha dengeli yönetebildiklerini ve depresyon ile kaygı bozukluklarına karşı daha güçlü olduklarını ortaya koymaktadır (Diedrich vd., 2014). Öz-şefkate dayalı müdahaleler, duygu düzenleme becerisini geliştirerek bireyin psikolojik iyilik halini yükseltmektedir.

1.4.5. Öz-Şefkat ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Atlı (2019) tarafından öğretmenlerin öz-anlayışları ile mesleki tükenmişlikleri arasındaki ilişkinin bazı değişkenlere göre incelendiği araştırma 400 öğretmen ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ile öz-anlayış arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir. Bireylerin öz-anlayış düzeyleri arttıkça tükenmişlik belirtilerinin azaldığını; özellikle kişisel yeterlik ve başarı algısı yükseldikçe öz-anlayışın da güçlendiğini göstermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, araştırma bulguları öz-anlayışın öğretmenlerde tükenmişliği azaltıcı, duygusal dayanıklılığı artırıcı bir değişken olarak önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Şekerli (2021) tarafından ebeveynlerin evlilikte problem çözme becerileri ile öz-anlayış özelliklerinin sosyodemografik değişkenler açısından incelendiği araştırma çocuğu özel anaokulunda eğitim gören 110 ebeveyn ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, ebeveynlerin evlilikte problem çözme becerileri ile öz-anlayış düzeyleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Başka bir ifadeyle, ebeveynlerin evlilikte problem çözme puanları arttıkça, öz-anlayış puanlarının da yükseldiği görülmektedir.

Uğur (2023) tarafından olumsuz çocukluk çağı yaşantılarının öz-şefkat ilişkisinde psikolojik esnekliği aracı rolünü inceleme amacıyla yapılan çalışma, 18 yaş ve üzeri toplam 395 yetişkin bireyin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, olumsuz çocukluk yaşantılarının hem öz-şefkat hem de psikolojik esneklik üzerinde negatif yönde anlamlı yordayıcı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiş, psikolojik esnekliğin bireylerin geçmiş olumsuz yaşantılarının öz-şefkat

düzeyleri üzerindeki etkisini önemli ölçüde açıklayan bir değişken olduğu görülmüştür.

Dilekci (2023) tarafından özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin tükenmişlik düzeyinin şefkat ve öz-şefkat açısından incelenmesiyle amacıyla yapılan çalışma, 351 ebeveynin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin tükenmişlik, öz-şefkat ve şefkat düzeylerinin orta düzeyin üzerinde olduğu görülmüştür. Bu sonuç, ebeveynlerin yaşadıkları güçlükler karşısında belirli bir psikolojik dayanıklılığa sahip olduklarını ve duygusal kaynaklarını koruma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Diğer bir bulgu, öz-şefkat ile şefkat düzeyleri ile ebeveyn tükenmişlik düzeyi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olmasıdır. Dolayısıyla öz-şefkat düzeyi, tükenmişlikle başa çıkmada koruyucu faktör olarak gösterilebilmektedir.

1.5. Ebeveynlik Stresi Kavramı

1.5.1. Stres

Ruhsal ya da fiziksel açıdan bireyin sağlığını tehdit eden güçlükler, mevcut çözüm yollarının işlevselliğini kısıtlayarak bireyin başa çıkma kapasitesini aşabilmektedir. Bu noktada birey sahip olduğu uyum ve baş etme stratejilerinin yetersiz kalmasına yol açan zorlayıcı durumlar, literatürde "stres" olarak tanımlanmaktadır (Baltaş, 2005).

Lupien vd. (2007), stres kavramını bireyin içsel ya da dışsal uyaranları tehdit edici veya zorlayıcı biçimde değerlendirmesi sonucunda ortaya çıkan, fizyolojik ve psikolojik tepkilerin bütüncül bir yansıması olarak ele almaktadır. Buna paralel olarak Scheneiderman, Ironson ve Siegel (2005) stresi, organizmanın denge halini bozan durumlara karşı geliştirdiği uyum süreci olarak tanımlamaktadır.

Cüceloğlu'na (1990) göre, stresi tamamen ortadan kaldırmak çoğu zaman mümkün değildir; bu nedenle etkili baş etme yöntemlerini öğrenmek ve bunları günlük yaşamda uygulamak büyük önem taşımaktadır. Gündelik hayatta karşılaşılan olağan güçlüklerin yanı sıra, bireyin öngöremediği ve aniden ortaya çıkan sorunlar da olabilir. Beklenmedik bir haber ya da travmatik bir olay, kişinin kontrol alanının dışında geliştiği için daha yoğun bir stres düzeyi de ortaya çıkarabilmektedir.

Stres, hayatın içinde yer alan ve aslında gerekli olan bir durumdur. Stres, sanılanın aksine yalnızca olumsuz duyguları değil olumlu duyguları da beraberinde getirerek bireyin performansını destekleyen, motivasyonunu artıran ve olumlu sonuçlara katkı sunan bir işlev de görebilmektedir. Stresi, bu yönüyle dönüştürücü bir potansiyele benzetmek mümkündür (Simmons ve Nelson, 2001).

1.5.2. Ebeveynlik Stresi

Anne ve baba, çocuğun biyolojik, ruhsal ve toplumsal gelişiminde merkezi bir konuma sahiptir ve bu bağlamda "ebeveyn" kavramını oluşturur (Shaffer ve Kipp, 2014). Aileye bir kişinin daha eklenmesiyle ebeveynlik, bireyler açısından stres yaratabilen yaşam olaylarından biridir. Aile yaşamı bağlamında stres faktörleri daha belirgin hale gelmektedir. Ebeveyn olmak, sorumluluk ve rollerin değişikliğini mecbur kıldığı için uyum gerektiren zorlayıcı bir süreci beraberinde getirmektedir. Bu sürece ayak uydurabilme çabası, ebeveynler için zorlayıcı olabilmektedir (Selimoğlu, Özdemir, Töret ve Özkubat, 2013). Buradan hareketle ebeveyn stresi, anne ve babaların çocuk yetiştirme sırasında karşılaştıkları güçlükler sonucunda ortaya çıkan ruhsal ve bedensel tepkiler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Kaymak Özmen ve Özmen, 2012).

Ebeveynlik, bebeğin dünyaya gelişiyle birlikte bireylerin hayatında sevinç, mutluluk ve aynı zamanda heyecan yaratan bir süreç olarak başlamaktadır. Yeni doğan bebeğin ailenin gebelik boyunca hayal ettikleri ve istedikleriyle uyuşan özelliklere, barındırması bu mutluluğu daha da katlamaktadır. Ancak farklı gelişim özelliklerine sahip özellikle özel gereksinimleri olan bir çocuğun dünyaya gelişi, hayal edilen ve yaşanan durumun uyum sağlamamasıyla beraber ebeveynlik stresini daha da yüksek seviyeye çıkarmaktadır. Ebeveynler, çocuklarının özel gereksinimlerinden kaynaklanan bakım ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamada kaygı yaşayarak süreç oldukça güç hale gelebilmektedir (Ersoy ve Çürük, 2009).

Araştırmalar, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin daha yüksek düzeyde stres yaşamalarına neden olan çeşitli etkenler bulunduğunu ortaya koymaktadır. Çocuğa yönelik sorumlulukların yoğunluğu, sağlık ve eğitim hizmetlerinin kısıtlılığı, dünyaya gelen çocuğun geleceğine ilişkin kaygılar, toplumdan gelen olumsuz tutumlar, tedavi ve terapiler için maddi olanakların sınırlılığı, çocukların sosyal ortamda problem davranış göstermeleri nedeniyle dışlanması, yaşam boyu bakım ve

hizmete ihtiyaç duyacak olmaları, bu etkenlerin arasında yer almaktadır (Küçüker, 2001).

Stres düzeyi tüm bu etkenlerle yükselen ebeveynler, kendi hayatlarında da kompleks sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Ev hayatında çocuklarının davranışlarını daha problemli olarak algılayabilmekte ve buna bağlı olarak olumsuz tepkiler verme eğilimleri artmaktadır. Bu durum ebeveyn-çocuk ilişkisinde çatışmalı ve olumsuz bir etkileşime dönebilmektedir (Kwok ve Wong, 2000; Smith, 2017). Öte yandan stresin de getirdiği bir uyum çabasıyla özel gereksinimli çocuklarının rehabilite edilmesine yönelik çeşitli arayışlara girerek, eğitim süreçlerine başlama konusunda da adım atmaktadırlar. Burada önemli olan husus, ebeveynlerin ister normal gelişim gösteren ister özel gereksinimi olan çocuklarına gerçekçi beklentilerle yaklaşması gerektiğidir. Zira uygun olmayan beklentiler, tüm çocukların gelişiminde ebeveynlere stres yüklemektedir.

Whipple ve Webster-Stratton (1991), yaptıkları araştırmada sosyal desteğin ve ebeveynlik rollerinin her iki eş tarafından yerine getirilmesinin ebeveynlik stresini azaltacağını ileri sürmüştür. Dolayısıyla özel gereksinimi olan bir çocuğun yaşadığı ailede, her iki ebeveynin de sorumlulukları paylaşmasının ve birbirlerine destekçi bir tutum sergilemesinin ebeveynlik stresini azaltacağına yönelik çıkarımlar yapmak mümkündür.

1.5.3. Ebeveynlik Stresini Etkileyen Faktörler

Ebeveyn stresini etkileyen üç ana faktör Abidin (1995) tarafından tanımlanmıştır. Bunlardan ilki çocuğun özellikleri, ikincisi ebeveynin özellikleri ve sonuncusu da durumsal (çevresel) stres kaynaklarıdır.

1- **Çocuğun özellikleri:** Bu başlık altında çocuğa dair tüm gelişim özellikleri listelenir. Çocuğun mizacı, fiziksel ve karakteristik özellikleri, özel gereksinimlerinin varlığı, sosyal ortamda uyumu gibi faktörler yer almaktadır.

2- **Ebeveynin özellikleri:** Bu başlık altında ebeveyne dair tüm özellikler ele alınır. Ebeveynin bireysel özellikleri, stres ve depresyon düzeyi, ebeveyn olmaya istekli/isteksiz olması gibi faktörler yer almaktadır.

3- **Çevresel kaynaklar:** Bu başlık altında çoğu zaman anlık ortaya çıkan ve değişkenlik gösteren koşullara karşı anne ve babanın çocuğa yönelttiği tepkileri

kapsamaktadır. Ani bir vefat ya da kayıp sonrasında ortaya çıkan stres bu duruma örnek gösterilebilir.

Yukarıda sayılan faktörlerin yanı sıra gebelikte yaşanana kaygılar, ebeveynlerin önceki çocuk yetiştirmeye dair tecrübeleri, bebeğin beslenme ve uyku problemleri, ebeveyn katılımı, anne-babanın eğitim düzeyi, ailenin gelir durumu, ebeveynler arası ilişkiler, doğum sonrası iş hayatına dönüş gibi pek çok faktör ebeveynlik stresini etkileme bağlamında sayılmaktadır.

1.5.4. Ebeveynlik Stresi ile ilgili Yapılan Çalışmalar

Öztürk (2017) tarafından zihinsel engelli ve yaygın gelişimsel bozukluk tanılı çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinde stresle başa çıkma tutumları ve evlilik uyumuna etkisinin incelendiği araştırma, zihinsel engelli ve yaygın gelişimsel bozukluğu olan çocuk ve ergenlerin toplam 200 ebeveyni ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, engelli çocuğa sahip annelerde babalara kıyasla daha yüksek düzeyde ebeveyn stresi saptanmıştır. Bu nedenle çocuğun bakım sorumluluğunu büyük ölçüde üstlenen annelerin psikososyal yönden desteklenmesi önem taşımaktadır.

Karageyik (2019) tarafından ebeveyn stresinin, ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğu ile iletişimi ve bazı demografik değişkenler açısından ilişkisinin incelendiği araştırma, çocuğu ergenlik döneminde olan 292 anne ve 200 baba olmak üzere toplam 492 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, gelir durumu değişkeni ebeveyn stresini anlamlı derecede etkilemekte olup, gelirin azalması ebeveynlerin stres düzeyini artırmaktadır. Yine bir diğer önemli bulgu da ebeveyn stresinin artması durumunda ebeveyn yetkinliğinin düşmesi akabinde ebeveyn ile çocuk arasındaki iletişimin zayıflaması olarak sayılabilir.

Çatal (2024) tarafından çalışan annelerin iş stresi, ebeveyn stresi, psikolojik dayanıklılıkları ve mental sağlıkları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırma 302 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, çalışan annelerin iş stres seviyeleri yükseldikçe ebeveyn stres seviyelerinde de artış yaşandığı görülmektedir. Yine buna paralel bir bulgu olarak da çalışan annelerin psikolojik dayanıklılık düzeyi arttıkça, ebeveyn stres seviyesinde de görülen azalış gösterilebilir.

1.6. Ebeveynlik Stresi ile Öz-Şefkat Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar

Neff ve Faso'nun (2015), otizmli çocuğu olan 51 ebeveynle yürütülen çalışmasında Öz-Şefkat Ölçeği, Kısa Ebeveyn Stresi İndeksi (PSI-SF) ve iyi oluş göstergeleri kullanılmış; özşefkatin yaşam doyumu, umut ve hedefe yeniden yönelme ile pozitif; depresyon, ebeveynlik sıkıntısı ve ilişki işlev bozukluğu ile negatif ilişkili olduğu saptanmıştır. Regresyon analizlerinde, çocuğun semptom şiddeti kontrol edildiğinde dahi özşefkat ebeveynlik sıkıntısının daha güçlü yordayıcısı olarak kalmış; bu da özşefkatin ebeveyn stresine karşı koruyucu bir kişisel kaynak işlevi görebileceğini göstermiştir.

Jefferson, Shires ve McAloon'un (2020), çalışmasında, sistematik derleme ve meta-analizde ebeveynlere yönelik özşefkat/öz-şefkat bileşeni içeren (çoğunluğu farkındalık temelli) 13 müdahalenin etkileri sentezlenmiştir. Ön-son karşılaştırmalarda ebeveyn depresyonunda ($g \approx -0{,}425$), anksiyetede ($g \approx -0{,}377$) ve ebeveyn stresinde ($g \approx -0{,}363$) küçük-orta düzeyde azalma; ebeveyn farkındalığında ise artış ($g \approx 0{,}529$) bulunmuştur. Gruplar arası ve izlem bulguları çalışmadan çalışmaya değişmekle birlikte genel eğilim ebeveyn özbakım/özşefkat becerilerinin güçlendirilmesinin psikolojik yükü hafiflettiğini göstermektedir.

Bakır ve Demirli'nin (2020), çalışması, özel gereksinimli (ÖG) çocuğu olan ebeveynlerde yürütülen çalışmada öz-duyarlılık (özşefkat), algılanan aile desteği ve ebeveyn stresi arasındaki ilişkiler incelenmiştir. İstanbul'da ÖG çocuğu olan 180 ebeveynle yapılan analizler, Öz-Duyarlık ve Aile Sosyal Destek puanlarının Ebeveyn Stresi İndeksi-Kısa Form puanlarını anlamlı ve negatif yönde yordadığını göstermiş; yani daha yüksek özşefkat ve sosyal destek, daha düşük ebeveyn stresiyle ilişkilenmiştir. Bu bulgu, risk altındaki ebeveyn gruplarında özşefkat temelli müdahalelerin sosyal destekle birlikte ele alınmasının yararlı olabileceğini düşündürmektedir.

Garcia vd.'nin (2022), COVID-19 bağlamında umut ve özşefkatin ebeveyn stresini nasıl etkilediğini inceleyen kesitsel araştırma, Temmuz 2020'de ABD'de yaşayan 362 ebeveynle çevrim içi yürütülmüştür. Çoklu regresyon sonuçlarına göre daha yüksek umut düzeyi daha düşük ebeveyn stresiyle ilişkilidir; buna karşılık özşefkatin olumsuz alt boyutlarında (öz-yargılama, izolasyon, aşırı özdeşleşme) yükselen puanlar daha yüksek stresle birliktedir. Ayrıca COVID-19 pozitif öyküsü stresi artırırken, hastalığı

ciddi görme inancının stresi azalttığı; umudun, özşefkat (öz-yargılama/aşırı özdeşleşme) ile ebeveyn stresi arasındaki ilişkiyi anlamlı biçimde ılımladığı gösterilmiştir. Bu bulgular, kronik stresörler altında psikolojik kaynakların (umut ve özşefkat) güçlendirilmesinin danışmanlık uygulamalarına somut girdi sağlayabileceğini düşündürmektedir.

Stenz vd.'leriin (2023), çalışmasında klinik tanısı olan ve olmayan çocukların ebeveynlerini karşılaştıran çalışmada özşefkat ile ebeveyn stresi arasında tutarlı ve güçlü bir negatif ilişki saptanmış; özşefkatin, çocuğun psikolojik sorun durumu ne olursa olsun ebeveyn stresine karşı "koruyucu etmen" gibi davrandığı raporlanmıştır. Bu sonuç, risk düzeyi farklı ebeveyn gruplarında dahi özşefkat temelli yaklaşımların genellenebilirliğine işaret eder.

Özbilgin İşildak ve Azize'nin (2023), 0–5 yaş çocuğu olan ebeveynlerle yürütülen bu çalışmasında özşefkat, ebeveyn yansıtıcı işlevi (kısa form) ve mükemmeliyetçilik boyutlarının ebeveyn stresini yordama gücü incelenmiştir. Çoklu regresyon modeli ebeveyn stresindeki varyansın %27'sini açıklamış; özşefkat en güçlü negatif yordayıcı olurken (yarı kısmi $R^2 \approx$ %10,4), uyumlu/uyumsuz mükemmeliyetçilikten daha fazla katkı sağlamıştır. Bulgular, değiştirilebilir kişilik kaynaklarının (özşefkat) ebeveynlik stresinin azaltılmasında öncelikli hedefler olabileceğine işaret etmektedir.

Erus, Deniz ve Satıcı'nın (2024), 208 ebeveyn üzerinde yürütülen çalışmada özşefkat ve eğilimsel farkındalık ile ebeveynlik stresi arasındaki ilişkide "bilinçli ebeveynlik" (mindful parenting) değişkeninin aracı rolü test edilmiştir. Katılımcılar Öz-Şefkat Ölçeği, MAAS, Ebeveynlik Stresi Ölçeği ve Bilinçli Ebeveynlik Ölçeği'ni doldurmuştur. Bulgular, özşefkat ve farkındalığın ebeveynlik stresini doğrudan azalttığını; ayrıca bilinçli ebeveynliğin bu ilişkide kısmi aracılık sağlayarak özşefkatten strese giden etkiyi zayıflattığını göstermiştir. Uygulamada özşefkat ve bilinçli ebeveynlik becerilerinin birlikte hedeflenmesi önerilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM
YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanısı olan çocukların ebeveynleri ile tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin stres düzeyleri ve öz-şefkat eğilimleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu psikolojik değişkenlerin ebeveynlerin demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği de değerlendirilmiştir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

İlişkisel tarama modeli, değişkenler arasındaki ilişki örüntülerini belirlemeye yönelik olup, yalnızca mevcut durumun betimlenmesiyle sınırlı kalmayarak değişkenler arası yönelimi istatistiksel olarak ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, ebeveynlerin stres düzeyleri ve öz-şefkat puanları ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiler çok değişkenli istatistiksel teknikler kullanılarak analiz edilerek gruplar arası karşılaştırmalar ve ilişki analizleri yapılmıştır (Büyüköztürk vd., 2024).

2.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, Türkiye'de tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynleri ile Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanılı çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi, araştırma döneminde gönüllü olarak veri toplama formunu eksiksiz dolduran ve dâhil edilme ölçütlerini karşılayan 60 ebeveynden meydana gelmektedir. Dâhil edilme ölçütleri; 3–12 yaş aralığında çocuğa sahip olma, Türkçe okuryazarlık ve ebeveynin devam eden ciddi bir psikiyatrik tanısının bulunmamasıdır; aynı haneden yalnızca bir ebeveyn çalışmaya alınmıştır. Örneklem iki alt gruptan oluşmuştur. Bunlar, tipik gelişim grubunda 30 ebeveyn, OSB grubunda 30 ebeveyndir. Örnekleme sürecinde olasılıksız örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme kullanılmıştır; yani araştırmacının erişebildiği ebeveynlere ulaşılmıştır.

Örneklemde katılımcıların büyük çoğunluğu anne olup, yaşlar ağırlıkları 30–44 aralığında yoğunlaşmaktadır. Medeni durum bakımından katılımcıların yaklaşık %95'i evlidir. Eğitim düzeyi tipik grupta daha çok lisans, OSB grubunda ise lise mezuniyetinde kümelenmektedir. Meslek/çalışma durumu açısından tipik grupta

memur ve özel sektör çalışanları daha görünürken, OSB grubunda ev hanımı oranı yüksektir. Ayrıca tipik grupta çalışan oranı da daha yüksektir. Aile yapısı çoğunlukla çekirdek ve gelir dilimleri iki grupta da benzer biçimde dağılmaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın veri toplama süreci öncesinde gerekli etik izinler alınarak sürece başlanmıştır. Araştırma kapsamında kullanılacak ölçekler için ilgili ölçek geliştiricilerinden veya uyarlayıcılardan kullanım izinleri temin edilmiştir. Etik kurul izninin ardından, araştırma verilerinin toplanmasına geçilmiştir.

Bu araştırmada, ebeveynlerin ebeveynlik stresi ve öz-duyarlık düzeylerinin incelenmesi amacıyla iki temel ölçme aracı kullanılmıştır. Ayrıca katılımcıların demografik bilgilerini elde etmek üzere araştırmacı tarafından oluşturulan bir sosyodemografik veri formu da kullanılmıştır.

2.3.1. Sosyodemografik Veri Formu

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin verileri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan bu formda yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, meslek, çalışma durumu, aile yapısı, çocuk sayısı ve aylık gelir gibi sorular yer almaktadır. Form aracılığıyla elde edilen veriler, örneklem grubunun tanımlanmasında ve gruplar arası karşılaştırmalarda kontrol değişkeni olarak kullanılmaktadır.

2.3.2. Ebeveynlik Stres Ölçeği (ESÖ)

Ebeveynlik sürecine ilişkin algılanan stres düzeyini belirlemek amacıyla 18 maddelik, tek boyutlu ESÖ kullanılmıştır. Ölçek 5'li Likert tipinde puanlanır: 0 = Hiç tanımlamıyor, 1 = Biraz tanımlıyor, 2 = Oldukça iyi tanımlıyor, 3 = İyi tanımlıyor, 4 = Çok iyi tanımlıyor. Toplam puan 0–72 aralığındadır; yüksek puan daha yüksek ebeveynlik stresini gösterir. Ölçeğin geliştirici çalışmasında tek faktörlü yapının toplam varyansın %63,436'sını açıkladığı ve iç tutarlılığın $\alpha = .96$ olduğu rapor edilmiştir. Bu araştırmada iç tutarlılık katsayısı tipik gelişim grubunda $\alpha = .81$, OSB grubunda $\alpha = .92$ olarak bulunmuştur.

2.3.3. Öz-Duyarlık Ölçeği (ÖDÖ)

Bireylerin kendilerine karşı şefkatli ve anlayışlı olma eğilimlerini değerlendirmek için Neff (2003) tarafından geliştirilen ve Akın, Akın ve Abacı (2007) tarafından Türkçeye uyarlanan 26 maddelik Öz-Duyarlık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek altı alt boyuttan oluşur. bunlar: öz sevecenlik, öz yargılama, paylaşımların bilincinde olma, izolasyon, bilinçlilik, aşırı özdeşleşme. Maddeler 1 = Hiçbir zaman ile 5 = Her zaman arasında 5'li Likert şeklinde puanlanır. Alt boyut puanları ayrı ayrı hesaplanır; toplam öz-duyarlık puanı için negatif alt boyutlar (öz-yargılama, izolasyon, aşırı özdeşleşme) ters kodlanarak altı alt boyutun ortalamaları toplanır ve ortalama alınır. Toplam puanın yorumu: 1–2,5 düşük, 2,5–3,5 orta, 3,5–5 yüksek öz-duyarlık. Bu araştırmada toplam ölçek iç tutarlılığı tipik gelişim grubunda $\alpha = .80$, OSB grubunda $\alpha = .73$; alt boyutlarda ise sırasıyla öz sevecenlik (.74/.73), öz yargılama (.75/.75), paylaşımların bilincinde olma (.79/.79), izolasyon (.76/.81), bilinçlilik (.85/.86), aşırı özdeşleşme (.78/.78) olarak saptanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin çözümlenmesinde SPSS 27.0 paket programı kullanılmıştır. Verilerin analizine geçilmeden önce, veri seti eksik veri ve yanlış kodlamalara karşı kontrol edilmiştir. Analiz süreci kapsamında öncelikle tanımlayıcı istatistikler kullanılarak katılımcıların demografik özellikleri frekans ve yüzde dağılımları ile değerlendirilmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin iç tutarlılık düzeylerini belirlemek amacıyla Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Ebeveynlik Stres Ölçeği ve Öz Duyarlık Ölçeği için iç tutarlılık analizleri yapılmış ve her iki grubun ayrı ayrı Cronbach alfa katsayıları hesaplanmıştır. Ebeveynlik Stres Ölçeği için tipik gelişim grubunda 0,81, OSB grubunda 0,92; Öz Duyarlık Ölçeği için sırasıyla 0,80 ve 0,73 değerlerine ulaşılmış, ölçeklerin yüksek düzeyde güvenirliğe sahip olduğu belirlenmiştir.

Değişkenlerin dağılım özellikleri çarpıklık ve basıklık değerleri ile değerlendirilmiş, tüm ölçek ve alt boyutlarda değerlerin ±1,5 aralığında yer aldığı görülmüştür. Bu bulgular doğrultusunda verilerin normal dağıldığı kabul edilmiş ve analizlerde parametrik yöntemler tercih edilmiştir.

İki kategorili değişkenlerde (örneğin medeni durum, çalışma durumu, aile içi zorluk yaşama, psikolojik destek alma, çocuğun cinsiyeti gibi) grup ortalamaları bağımsız örneklem t testi ile karşılaştırılmıştır. Üç ve daha fazla gruba sahip değişkenlerde (örneğin yaş, eğitim durumu, meslek, aylık gelir, çocuk sayısı) tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Ölçekler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Bu kapsamda her iki grupta Ebeveynlik Stresi ile Öz Duyarlık puanları ve alt boyutlar arasındaki ilişkiler ayrı ayrı incelenmiştir. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Betimsel Analizler

Tablo 1. Çalışmaya katılan ebeveynlerin sosyodemografik özelliklerinin dağılımı

Sosyodemografik Bilgiler			Grup: Tipik Gelişim Gösteren Çocuklar	Grup: OSB Tanılı Çocuklar	Toplam	Ki-Kare	p
Veli	Anne	f	30	26	56	4,286	**0,038**
		%	100,0%	86,7%	93,3%		
	Baba	f	0	4	4		
		%	0,0%	13,3%	6,7%		
Yaş	30-34	f	10	6	16	4,986	0,289
		%	33,3%	20,0%	26,7%		
	35-39	f	4	11	15		
		%	13,3%	36,7%	25,0%		
	40-44	f	10	9	19		
		%	33,3%	30,0%	31,7%		
	45-49	f	2	2	4		
		%	6,7%	6,7%	6,7%		
	50 ve üstü yaş	f	4	2	6		
		%	13,3%	6,7%	10,0%		
Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	f	1	0	1	11,184	0,083
		%	3,3%	0,0%	1,7%		
	İlkokul	f	3	3	6		
		%	10,0%	10,0%	10,0%		
	Ortaokul	f	3	3	6		
		%	10,0%	10,0%	10,0%		
	Lise	f	2	11	13		
		%	6,7%	36,7%	21,7%		
	Ön lisans	f	5	1	6		
		%	16,7%	3,3%	10,0%		
	Lisans	f	14	9	23		
		%	46,7%	30,0%	38,3%		
	Yüksek lisans	f	2	3	5		
		%	6,7%	10,0%	8,3%		
Medeni Durum	Evli	f	29	28	57	0,351	0,554
		%	96,7%	93,3%	95,0%		
	Dul/boşanmış	f	1	2	3		
		%	3,3%	6,7%	5,0%		
Meslek	İşçi	f	1	0	1	8,267	0,142
		%	3,3%	0,0%	1,7%		
	Memur	f	10	7	17		
		%	33,3%	23,3%	28,3%		
	Emekli	f	0	2	2		
		%	0,0%	6,7%	3,3%		
	Serbest meslek	f	3	3	6		
		%	10,0%	10,0%	10,0%		
	Özel sektör	f	7	2	9		
		%	23,3%	6,7%	15,0%		
	Ev hanımı	f	9	16	25		
		%	30,0%	53,3%	41,7%		
Bir İşte Çalışma Durumu	Evet	f	20	9	29	8,076	**0,004**
		%	66,7%	30,0%	48,3%		
	Hayır	f	10	21	31		
		%	33,3%	70,0%	51,7%		
Eşler ile Akrabalık	Var	f	2	1	3	0,351	0,554
		%	6,7%	3,3%	5,0%		

Bağı Olma Durumu	Yok	f	28	29	57		
		%	93,3%	96,7%	95,0%		
Ailenin Aylık Ortalama Geliri	17000-30000 TL	f	9	5	14	2,679	0,444
		%	30,0%	16,7%	23,3%		
	30001-50000 TL	f	7	9	16		
		%	23,3%	30,0%	26,7%		
	50001-70000 TL	f	6	10	16		
		%	20,0%	33,3%	26,7%		
	70001 TL ve üzeri	f	8	6	14		
		%	26,7%	20,0%	23,3%		
Aile Yapısı	Çekirdek aile	f	29	26	55	1,964	0,161
		%	96,7%	86,7%	91,7%		
	Geniş aile	f	1	4	5		
		%	3,3%	13,3%	8,3%		
Çocukluk Döneminde Anne-Babanın Veliye Karşı Olan Tutumu	Demokrat	f	5	5	10	0,611	0,894
		%	16,7%	16,7%	16,7%		
	Koruyucu	f	17	19	36		
		%	56,7%	63,3%	60,0%		
	Suçlayıcı	f	3	3	6		
		%	10,0%	10,0%	10,0%		
	Tutarsız	f	5	3	8		
		%	16,7%	10,0%	13,3%		
Çocukluk Döneminde Velinin Duygusal veya Fiziksel Olarak Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumu	Evet	f	7	6	13	0,098	0,754
		%	23,3%	20,0%	21,7%		
	Hayır	f	23	24	47		
		%	76,7%	80,0%	78,3%		
Çocuk Sayısı	1	f	12	11	23	6,239	0,101
		%	40,0%	36,7%	38,3%		
	2	f	12	17	29		
		%	40,0%	56,7%	48,3%		
	3	f	5	0	5		
		%	16,7%	0,0%	8,3%		
	4	f	1	2	3		
		%	3,3%	6,7%	5,0%		
Birinci Çocuğun Yaşı	1-5	f	7	5	12	9,689	**0,021**
		%	23,3%	16,7%	20,0%		
	6-10	f	4	14	18		
		%	13,3%	46,7%	30,0%		
	11-20	f	11	9	20		
		%	36,7%	30,0%	33,3%		
	21 ve üstü	f	8	2	10		
		%	26,7%	6,7%	16,7%		
İkinci Çocuğun Yaşı	1-5	f	5	12	17	5,945	0,114
		%	27,8%	63,2%	45,9%		
	6-10	f	4	4	8		
		%	22,2%	21,1%	21,6%		
	11-20	f	5	2	7		
		%	27,8%	10,5%	18,9%		
	21 ve üstü	f	4	1	5		
		%	22,2%	5,3%	13,5%		
Üçüncü Çocuğun Yaşı	1-5	f	1	0	1	4,000	0,261
		%	16,7%	0,0%	12,5%		
	6-10	f	3	1	4		
		%	50,0%	50,0%	50,0%		
	11-20	f	0	1	1		
		%	0,0%	50,0%	12,5%		
	21 ve üstü	f	2	0	2		

		%	33,3%	0,0%	25,0%		
Dördüncü Çocuğun Yaşı	5	f	0	1	1	0,750	0,386
		%	0,0%	50,0%	33,3%		
	12	f	1	1	2		
		%	100,0%	50,0%	66,7%		
Herhangi Bir Engel Türüne Sahip Çocuk Sayısı	Hiç	f	30	0	30	60,000	**0,000**
		%	100,0%	0,0%	50,0%		
	1	f	0	30	30		
		%	0,0%	100,0%	50,0%		

Tablo 1 incelendiğinde, çalışmaya katılan ebeveynlerin cinsiyet dağılımı açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir (χ^2=4,286, p=0,038). Tipik gelişim gösteren çocuklara sahip grupta tüm katılımcılar anne iken, OSB tanılı çocuğa sahip grupta annelerin yanı sıra babalar da yer almaktadır. Yaş değişkeni açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p>0,05). Her iki grupta da 30-34 ve 40-44 yaş aralıklarında yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Eğitim durumu değişkeni incelendiğinde, fark istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte (p=0,083), tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinde lisans mezunlarının, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinde ise lise mezunlarının oranı daha yüksek görünmektedir. Medeni durum değişkeninde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,554). Her iki grupta da evli olanların oranı oldukça yüksektir. Meslek dağılımı açısından da istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,142). Ancak tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinde memur ve özel sektör çalışanlarının, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinde ise ev hanımlarının daha fazla olduğu görülmektedir. Bir işte çalışma durumu değişkeninde anlamlı farklılık saptanmıştır (χ^2=8,076, p=0,004). Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin daha yüksek oranda çalıştıkları, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ise daha yüksek oranda çalışmadıkları görülmektedir. Eşler arasında akrabalık bağı olma durumu açısından gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (p=0,554). Ailenin aylık ortalama geliri değişkeninde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,444). Her iki grupta da gelir dağılımının farklı dilimlere benzer şekilde yayıldığı görülmektedir. Aile yapısı açısından fark istatistiksel olarak anlamlı olmasa da (p=0,161), tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinde çekirdek aile yapısının oranı daha yüksektir. Çocukluk döneminde anne-babanın veliye karşı tutumu ve aile içi şiddete maruz kalma durumu değişkenlerinde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p>0,05). Her iki grupta da koruyucu tutum en yüksek oranda yer almaktadır. Çocuk sayısı değişkeninde de anlamlı bir fark bulunmamaktadır (p=0,101). Her iki grupta da iki çocuk sahibi olma oranı yüksektir. Birinci çocuğun yaşı değişkeninde anlamlı bir farklılık saptanmıştır

(χ^2=9,689, p=0,021). Tipik gelişim gösteren çocuk grubunda birinci çocuğun yaşının daha çok 1-5 ve 21 yaş üstü aralıklarında olduğu, OSB tanılı çocuk grubunda ise 6-10 yaş aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. İkinci, üçüncü ve dördüncü çocuğun yaşı değişkenlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır (p>0,05). Herhangi bir engel türüne sahip çocuk sayısı değişkeninde anlamlı bir farklılık mevcuttur (χ^2=60,000, p=0,000). Tipik gelişim gösteren çocuk grubunda engeli olmayan çocuklar yer almakta, OSB tanılı çocuk grubunda ise tüm çocuklar engel kategorisinde bulunmaktadır.

Tablo 2. OSB tanılı çocuğa sahip olan ebeveynlere özel bilgilerin dağılımı

		f	**%**
Çocuğun Özel Durumundan Dolayı Günlük İşlere Organize Olmada Sorun Yaşama Durumu	Evet	14	46,7
	Hayır	16	53,3
Evet ise;	Belirtilmemiş	1	7,1
	Çalışma hayatının sonlanması	1	7,1
	Sosyal hayatın kısıtlılığı	6	42,9
	Zaman yönetimi	6	42,9
Özel Bir Durumu Olan Çocuğa Sahip Olunduktan Sonra Aile İçi Sorunlar Yaşama Durumu	Evet	7	23,3
	Hayır	23	76,7
Evet ise;	Fikir ayrılıkları	3	42,9
	Tahammülsüzlük	1	14,3
	Yetersiz çevre desteği	1	14,3
	Zaman yönetimi	2	28,6
Özel Bir Durumu Olan Çocuğa Sahip Olunduktan Sonra Diğer Çocuklarla İlgilenmekte Sorun Yaşama Durumu	Evet	9	32,1
	Hayır	19	67,9
Özel Bir Durumu Olan Çocuğa Sahip Olmak Nedeniyle Psikolojik Destek Alma Durumu	Evet	5	16,7
	Hayır	25	83,3
Engelli Olan Çocuğun Yaşı	1-5	9	30,0
	6-10	15	50,0
	11 yaş ve üzeri	6	20,0
Engelli Olan Çocuğun Cinsiyeti	Kız	9	30,0
	Erkek	21	70,0
Engelli Olan Çocuğun Tanısının Konulduğu Yaş	2	14	46,7
	3	13	43,3
	4	2	6,7
	5	1	3,3
Engelli Olan Çocuğun Eğitime Başlama Yaşı	2	14	46,7
	3	11	36,7

	4	3	10,0
	5	1	3,3
	Gittiği eğitim kurumu yok	1	3,3
Engelli Olan Çocuğun Eğitim Aldığı Özel Eğitim Kurumu	Rehabilitasyon	29	96,7
	Gittiği özel eğitim kurumu yok	1	3,3
Engelli Olan Çocuğun Eğitim Aldığı Özel Eğitim Kurumunda Eğitim Aldığı Süre	2-3 yıl	12	40,0
	4-5 yıl	8	26,7
	6-7 yıl	3	10,0
	8 yıl ve üzeri	6	20,0
	Gittiği özel eğitim kurumu yok	1	3,3
Engelli Olan Çocuğun Eğitim Aldığı Özel Eğitim Kurumunda Eğitim Alma Sıklığı	Haftada 2-3 ders saati	10	33,3
	Haftada 4-5 ders saati	11	36,7
	Haftada 6 ders saati ve üzeri	5	16,7
	Aralıklı	3	10,0
	Gittiği özel eğitim kurumu yok	1	3,3
Engelli Olan Çocuğun Eğitim Aldığı Normal Eğitim Kurumu	Anaokulu	6	20,0
	Özel alt sınıf	3	10,0
	Uygulama okulu	2	6,7
	Gittiği normal eğitim kurumu yok	19	63,3
Engelli Olan Çocuğun Eğitim Aldığı Normal Eğitim Kurumunda Eğitim Aldığı Süre	1-2 yıl	6	20,0
	3-4 yıl	3	10,0
	5 yıl ve üzeri	3	10,0
	Gittiği normal eğitim kurumu yok	18	60,0
Engelli Olan Çocuğun Eğitim Aldığı Normal Eğitim Kurumunda Eğitim Alma Sıklığı	Haftada 3 gün	1	3,3
	Haftada 5 gün	11	36,7
	Gittiği normal eğitim kurumu yok	18	60,0

Tablo 2 incelendiğinde, OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin %46,7'sinin çocuğun özel durumundan dolayı günlük işlerde organize olmada sorun yaşadığı, %53,3'ünün ise bu konuda sorun yaşamadığı görülmektedir. Sorun yaşayanlar arasında sosyal hayatın kısıtlılığı (%42,9) ve zaman yönetimi (%42,9) en fazla belirtilen nedenler olmaktadır. Özel durumu olan çocuğa sahip olduktan sonra aile içi sorun yaşama durumu incelendiğinde, ebeveynlerin %23,3'ü bu tür sorunlar yaşadığını, %76,7'si ise yaşamadığını belirtmektedir. Sorun yaşayanların en sık ifade ettiği durum fikir ayrılıkları (%42,9) olurken, bunu zaman yönetimi (%28,6), tahammülsüzlük (%14,3) ve yetersiz çevre desteği (%14,3) izlemektedir. Diğer çocuklarla ilgilenme konusunda sorun yaşama oranı %32,1 olarak belirlenmektedir. Psikolojik destek alma durumu değerlendirildiğinde, ebeveynlerin %16,7'si destek aldığını, %83,3'ü ise almadığını ifade etmektedir.

Engelli çocukların yaş dağılımında %50,0 ile 6-10 yaş grubu ilk sırada yer almakta, bunu %30,0 ile 1-5 yaş grubu ve %20,0 ile 11 yaş ve üzeri grup izlemektedir.

Cinsiyet dağılımında erkek çocuklar %70,0 ile çoğunluğu oluşturmaktadır. Tanı konulma yaşının %46,7 ile en fazla 2 yaşta, %43,3 ile 3 yaşta gerçekleştiği görülmektedir. Eğitime başlama yaşında da aynı şekilde %46,7 oranında 2 yaş, %36,7 oranında 3 yaş öne çıkmaktadır. Çocukların %96,7'si rehabilitasyon merkezlerinden eğitim almakta, %3,3'ü ise herhangi bir özel eğitim kurumuna gitmemektedir. Özel eğitim kurumlarında eğitim alma süresi en fazla %40,0 ile 2-3 yıl aralığında yer almaktadır. Eğitim alma sıklığında ise %36,7 ile haftada 4-5 ders saati ilk sırada bulunmaktadır. Normal eğitim kurumlarına devam eden çocukların oranı %36,7 olup, en çok anaokulu (%20,0) tercih edilmektedir. Normal eğitim kurumlarında eğitim alma süresi %20,0 ile 1-2 yıl aralığında yoğunlaşmaktadır. Haftada 5 gün eğitim alanların oranı %36,7 olup, normal eğitim kurumuna devam etmeyenlerin oranı %60,0 olarak belirlenmektedir.

3.2. Güvenirlik Analizleri

Tablo 3. Çalışmada kullanılan ölçeklerin gruplara göre güvenirlikleri

Ölçek ve Alt Boyutlar	**İfade Sayısı**	**Tipik Gelişim Gösteren Çocuklar**	**OSB Tanılı Çocuklar**
		Cronbach Alpha	**Cronbach Alpha**
Ebeveynlik Stres Ölçeği (ESÖ)	18	0,81	0,92
Öz Duyarlık Ölçeği (ÖSÖ)	26	0,80	0,73
Öz Sevecenlik	5	0,74	0,73
Öz Yargılama	5	0,75	0,75
Paylaşımların Bilincinde Olma	4	0,79	0,79
İzolasyon	4	0,76	0,81
Bilinçlilik	4	0,85	0,86
Aşırı Özdeşleşme	4	0,78	0,78

Tablo 3 incelendiğinde, Ebeveynlik Stres Ölçeği'nin Cronbach Alpha değerinin tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinde 0,81, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinde ise 0,92 olduğu görülmektedir. Her iki grupta da güvenilirlik düzeyi yüksektir. Öz Duyarlık Ölçeği'nin Cronbach Alpha değeri tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinde 0,80, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinde 0,73 olarak hesaplanmaktadır. Bu değerler her iki grupta da kabul edilebilir düzeydedir ve güvenilirlik düzeyi yüksektir. Öz Duyarlık Ölçeği alt boyutları incelendiğinde, öz sevecenlik alt boyutunun her iki grupta da 0,74 ve 0,73 değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Öz yargılama alt boyutunda her iki grup için 0,75 değeri elde edilmektedir.

Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunun her iki grupta da 0,79 olduğu, izolasyon alt boyutunda ise tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinde 0,76, OSB

tanılı çocuk ebeveynlerinde 0,81 değerlerinin bulunduğu görülmektedir. Bilinçlilik alt boyutunda tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynleri için 0,85, OSB tanılı çocuk ebeveynleri için 0,86 değerleri hesaplanmaktadır. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda her iki grup için 0,78 değeri elde edilmektedir. Genel olarak, tüm ölçek ve alt boyutların Cronbach Alpha değerleri yüksek güvenilirlik düzeyine işaret etmekte ve ölçeklerin iç tutarlılığının sağlandığını göstermektedir.

3.3. Normallik Analizleri

Tablo 4. Çalışmada kullanılan ölçeklerin gruplara göre çarpıklık ve basıklıkları

Ölçek ve Alt Boyutlar	İfade Sayısı	Tipik Gelişim Gösteren Çocuklar		OSB Tanılı Çocuklar	
		Çarpıklık	Basıklık	Çarpıklık	Basıklık
Ebeveynlik Stres Ölçeği (ESÖ)	18	1,480	3,237	1,143	0,923
Öz Duyarlık Ölçeği (ÖDÖ)	26	-0,826	1,412	0,463	-0,001
Öz Sevecenlik	5	-0,009	-0,346	0,016	-0,978
Öz Yargılama	5	-0,095	-1,130	0,069	-0,823
Paylaşımların Bilincinde Olma	4	0,264	-0,239	-0,034	-0,570
İzolasyon	4	0,461	-0,069	0,269	-1,069
Bilinçlilik	4	-0,035	-0,627	-0,297	-0,551
Aşırı Özdeşleşme	4	0,306	-0,354	0,034	-1,243

Tablo 4 incelendiğinde, Ebeveynlik Stres Ölçeği'nde tipik gelişim grubunda çarpıklık değeri 1,480 ve basıklık değeri 3,237, OSB grubunda ise çarpıklık değeri 1,143 ve basıklık değeri 0,923 olarak hesaplanmıştır. Öz Duyarlık Ölçeği toplam puanında tipik gelişim grubunda çarpıklık değeri -0,826 ve basıklık değeri 1,412, OSB grubunda çarpıklık değeri 0,463 ve basıklık değeri -0,001'dir. Alt boyutlar incelendiğinde, Öz Sevecenlik alt boyutunda tipik gelişim grubunda çarpıklık -0,009 ve basıklık -0,346, OSB grubunda çarpıklık 0,016 ve basıklık -0,978 olarak bulunmuştur. Öz Yargılama alt boyutunda tipik gelişim grubunda çarpıklık -0,095 ve basıklık -1,130, OSB grubunda çarpıklık 0,069 ve basıklık -0,823'tür. Paylaşımların Bilincinde Olma alt boyutunda tipik gelişim grubunda çarpıklık 0,264 ve basıklık -0,239, OSB grubunda çarpıklık -0,034 ve basıklık -0,570'tir. İzolasyon alt boyutunda tipik gelişim grubunda çarpıklık 0,461 ve basıklık -0,069, OSB grubunda çarpıklık 0,269 ve basıklık -1,069'dur. Bilinçlilik alt boyutunda tipik gelişim grubunda çarpıklık -0,035 ve basıklık -0,627, OSB grubunda çarpıklık -0,297 ve basıklık -0,551 olarak hesaplanmıştır. Aşırı Özdeşleşme alt boyutunda tipik gelişim grubunda çarpıklık 0,306 ve basıklık -0,354, OSB grubunda çarpıklık 0,034 ve basıklık -1,243'tür. Çarpıklık ve basıklık değerleri ±1,5 aralığında yer aldığı görülmektedir. Tüm değerlerin ±1,5

aralığında bulunması, verilerin normal dağılım özellikleri gösterdiğini ve bu nedenle analizlerde parametrik testlerin kullanılmasının uygun olduğunu ortaya koymaktadır.

3.4. Tanımlayıcı Analizler

Tablo 5. İki grup ebeveynlerinin ebeveynlik stres ve öz duyarlılık düzeyleri

Grup	Ölçek ve Alt Boyutlar	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma	t*
Tipik Gelişim Gösteren Çocuklar	**ESÖ**	0	38	10,633	8,109	t=-1,865 p=0,067
OSB Tanılı Çocuklar	**ESÖ**	2	53	15,800	12,826	
Tipik Gelişim Gösteren Çocuklar	**ÖDÖ**	37	91	72,666	11,751	t=0,848 p=0,400
OSB Tanılı Çocuklar	**ÖDÖ**	50	100	70,033	12,285	
Tipik Gelişim Gösteren Çocuklar	*Öz Sevecenlik*	7	23	15,833	3,931	t=1,050 p=0,298
OSB Tanılı Çocuklar	*Öz Sevecenlik*	7	22	14,733	4,177	
Tipik Gelişim Gösteren Çocuklar	*Öz Yargılama*	5	19	11,167	4,202	t=0,195 p=0,846
OSB Tanılı Çocuklar	*Öz Yargılama*	5	18	11,367	3,718	
Tipik Gelişim Gösteren Çocuklar	*Paylaşımların Bilincinde Olma*	6	20	12,500	3,520	t=0,861 p=0,393
OSB Tanılı Çocuklar	*Paylaşımların Bilincinde Olma*	4	20	11,633	4,247	
Tipik Gelişim Gösteren Çocuklar	*İzolasyon*	4	18	9,600	3,450	t=-0,225 p=0,823
OSB Tanılı Çocuklar	*İzolasyon*	4	18	9,833	4,526	

Tipik Gelişim Gösteren Çocuklar	*Bilinçlilik*	6	20	12,800	3,367	t=-0,164 p=0,870
OSB Tanılı Çocuklar	*Bilinçlilik*	4	20	12,967	4,422	
Tipik Gelişim Gösteren Çocuklar	*Aşırı Özdeşleşme*	4	19	10,566	3,811	t=0,825 p=0,413
OSB Tanılı Çocuklar	*Aşırı Özdeşleşme*	4	18	9,700	4,308	

** Bağımsız örneklem t-testi*

Tablo 5 incelendiğinde, tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynleri ile OSB tanılı çocukların ebeveynleri arasında ebeveynlik stresi ve öz-duyarlılık düzeylerine ilişkin ortalama puanlar bakımından bazı farklılıklar bulunmakla birlikte, bu farkların hiçbirinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmektedir (p>0,05). Ebeveyn Stres Ölçeği (ESÖ) puanları OSB grubunda daha yüksek görünse de (15,80±12,83), bu fark anlamlı değildir (p=0,067). Öz-Duyarlılık Ölçeği toplam puanları ile alt boyutlardan öz sevecenlik, öz yargılama, paylaşımların bilincinde olma, izolasyon, bilinçlilik ve aşırı özdeşleşme boyutlarında da iki grup arasında anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır. Tüm bulgular birlikte ele alındığında, OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin stres ve öz-duyarlılık düzeylerinde ortalama olarak daha yüksek veya daha düşük eğilimler olsa da, bu eğilimlerin istatistiksel olarak desteklenmediği sonucuna ulaşılmaktadır.

3.5. Korelasyon Analizleri

Tablo 6. İki grup ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ile öz duyarlılıkları arasındaki ilişki

		Tipik Gelişim Gösteren Çocuklar	**OSB Tanılı Çocuklar**
Pearson		**ESÖ**	**ESÖ**
ÖDÖ	r	-0,025	0,163
	p	0,896	0,389
Öz Sevecenlik	r	-0,074	-0,200
	p	0,696	0,289
Öz Yargılama	r	**0,389***	0,245
	p	**0,034**	0,192
Paylaşımların Bilincinde Olma	r	-0,086	-0,150
	p	0,650	0,430
İzolasyon	r	0,024	0,236

	p	0,899	0,209
Bilinçlilik	r	-0,289	-0,113
	p	0,121	0,551
Aşırı Özdeşleşme	r	-0,066	**0,435***
	p	0,731	**0,016**

** p<0,05 anlamlılık düzeyi*

Tablo 6 incelendiğinde, tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi ile öz duyarlılık ölçeği toplam puanı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (r=-0,025, p=0,896). Öz sevecenlik alt boyutu ile ebeveynlik stresi arasında da anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (r=-0,074, p=0,696). Öz yargılama alt boyutu ile ebeveynlik stresi arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (r=0,389, p=0,034). Paylaşımların bilincinde olma alt boyutu ile ebeveynlik stresi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (r=-0,086, p=0,650). İzolasyon alt boyutu ile ebeveynlik stresi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (r=0,024, p=0,899). Bilinçlilik alt boyutu ile ebeveynlik stresi arasında negatif yönlü ancak anlamlı olmayan bir ilişki görülmektedir (r=-0,289, p=0,121). Aşırı özdeşleşme alt boyutu ile ebeveynlik stresi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (r=-0,066, p=0,731).

OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi ile öz duyarlılık ölçeği toplam puanı arasında ilişki bulunmamaktadır (r=0,163, p=0,389). Öz sevecenlik alt boyutu ile ebeveynlik stresi arasında ilişki bulunmamaktadır (r=-0,200, p=0,289). Öz yargılama alt boyutu ile ebeveynlik stresi arasında ilişki bulunmamaktadır (r=0,245, p=0,192). Paylaşımların bilincinde olma alt boyutu ile ebeveynlik stresi arasında ilişki bulunmamaktadır (r=-0,150, p=0,430). İzolasyon alt boyutu ile ebeveynlik stresi arasında ilişki bulunmamaktadır (r=0,236, p=0,209). Bilinçlilik alt boyutu ile ebeveynlik stresi arasında ilişki bulunmamaktadır (r=-0,113, p=0,551). Aşırı özdeşleşme alt boyutu ile ebeveynlik stresi arasında ise pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır (r=0,435, p=0,016).

Tablo 7. İki grup ebeveynlerinin öz-şefkat ve ebeveynlik stresine ilişkin MANOVA sonuçları

MANOVA	**Test**	**Değer**	**F***	**p**	**η²**
Çok Değişkenli Etki					
Grup (Tipik/OSB)	Pillai's Trace	0,159	1,407	0,223	0,159
Tek Değişkenli Etkiler (ANOVA)					
Ebeveynlik Stresi (ESÖ)	F**		3,478	0,067	0,057
Öz-Şefkat (ÖDÖ)	F**		1,103	0,298	0,019
Öz-Sevecenlik	F**		1,103	0,298	0,019
Öz-Yargılama	F**		0,038	0,846	0,001
Paylaşımların Bilincinde Olma	F**		0,741	0,393	0,013

İzolasyon	F**	0,050	0,823	0,001
Bilinçlilik	F**	0,027	0,870	0,000
Aşırı Özdeşleşme	F**	0,681	0,413	0,012

** MANOVA*
*** Tek yönlü ANOVA*

Yapılan MANOVA analizi sonucunda, tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynleri ile OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin öz-şefkat düzeyleri ve ebeveynlik stresinin çok değişkenli anlamda farklılaşmadığı belirlenmiştir (Pillai's Trace=0,159, p>0,05).

Tek değişkenli ANOVA bulguları da hiçbir bağımlı değişkenin gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılaşmadığını göstermiştir (p>0,05). Ortalama değerlere göre OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin stres düzeyleri daha yüksek olmasına rağmen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu bulgular, iki grubun öz-şefkat ve ebeveynlik stres düzeylerinin büyük ölçüde benzer olduğunu göstermektedir.

3.6. Fark Analizleri

Tablo 8. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının yaşa göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		**Ortalama**	**Std. Sapma**	**F***	**p**
ESÖ	30-34	8,00	6,32	1,553	0,218
	35-39	9,00	10,13		
	40-44	10,30	4,76		
	45-49	11,50	2,12		
	50 ve üstü yaş	19,25	14,73		
ÖDÖ	30-34	75,70	14,70	1,110	0,374
	35-39	62,75	6,40		
	40-44	73,90	10,34		
	45-49	78,00	8,49		
	50 ve üstü yaş	69,25	9,98		
Öz Sevecenlik	30-34	16,40	4,40	1,326	0,288
	35-39	15,50	2,65		
	40-44	15,20	4,13		
	45-49	21,00	2,83		
	50 ve üstü yaş	13,75	2,06		
Öz Yargılama	30-34	11,70	3,65	2,235	0,094
	35-39	7,00	2,71		
	40-44	12,00	3,37		
	45-49	10,50	6,36		
	50 ve üstü yaş	13,75	1,89		
Paylaşımların Bilincinde Olma	30-34	13,30	4,47	1,185	0,342
	35-39	13,75	2,63		
	40-44	11,30	2,54		
	45-49	15,50	2,12		
	50 ve üstü yaş	10,75	3,59		

İzolasyon	30-34	10,40	2,95	2,547	0,064
	35-39	6,00	1,83		
	40-44	10,30	3,95		
	45-49	6,00	2,83		
	50 ve üstü yaş	11,25	1,71		
Bilinçlilik	30-34	13,10	3,38	2,158	0,103
	35-39	12,50	3,11		
	40-44	13,50	3,44		
	45-49	16,00	0,00		
	50 ve üstü yaş	9,00	1,41		
Aşırı Özdeşleşme	30-34	10,80	3,77	0,703	0,597
	35-39	8,00	1,83		
	40-44	11,60	4,81		
	45-49	9,00	4,24		
	50 ve üstü yaş	10,75	2,22		

** Tek yönlü ANOVA*

Tablo 8 incelendiğinde, tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,218). Ortalama değerlere bakıldığında 50 yaş ve üzeri grupta puanların diğer yaş gruplarına kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,374). En yüksek ortalama 45-49 yaş grubunda, en düşük ortalama ise 35-39 yaş grubunda görülmektedir. Öz sevecenlik alt boyutu yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (p=0,288). 45-49 yaş grubunda ortalama puan diğer yaş gruplarına göre daha yüksektir. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,094). En yüksek ortalama 50 yaş ve üzeri grupta, en düşük ortalama ise 35-39 yaş grubunda yer almaktadır.

Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda yaşa göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,342). 45-49 yaş grubunda ortalama puanların diğer gruplara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. İzolasyon alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,064) ve en yüksek ortalama 50 yaş ve üzeri gruptadır. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,103). 45-49 yaş grubunda en yüksek ortalama değer görülmekte, 50 yaş ve üzeri grupta ise en düşük ortalama puan yer almaktadır. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,597). En yüksek ortalama 40-44 yaş grubunda, en düşük ortalama ise 35-39 yaş grubunda yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre, yaş değişkeni hem ebeveynlik stresi hem de öz duyarlılık ve alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Tablo 9. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının yaşa göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		Ortalama	Std. Sapma	F*	p
ESÖ	30-34	21,50	20,60	0,866	0,498
	35-39	11,27	11,00		
	40-44	17,56	9,98		
	45-49	21,50	3,54		
	50 ve üstü yaş	10,00	7,07		
ÖDÖ	30-34	73,83	6,24	0,549	0,701
	35-39	67,45	13,89		
	40-44	72,67	15,17		
	45-49	69,00	7,07		
	50 ve üstü yaş	62,00	2,83		
Öz Sevecenlik	30-34	15,33	4,72	0,656	0,628
	35-39	16,00	3,82		
	40-44	13,67	4,58		
	45-49	13,50	0,71		
	50 ve üstü yaş	12,00	5,66		
Öz Yargılama	30-34	10,67	4,84	0,959	0,447
	35-39	9,73	3,90		
	40-44	13,00	3,20		
	45-49	10,00	5,66		
	50 ve üstü yaş	13,50	7,78		
Paylaşımların Bilincinde Olma	30-34	11,83	3,31	0,530	0,715
	35-39	12,55	4,80		
	40-44	11,00	4,47		
	45-49	12,50	2,12		
	50 ve üstü yaş	8,00	5,66		
İzolasyon	30-34	10,00	5,06	1,580	0,211
	35-39	7,55	3,39		
	40-44	12,22	5,07		
	45-49	12,00	2,83		
	50 ve üstü yaş	9,00	4,24		
Bilinçlilik	30-34	15,17	3,97	1,165	0,350
	35-39	13,82	3,84		
	40-44	11,89	4,68		
	45-49	9,50	2,12		
	50 ve üstü yaş	10,00	8,49		
Aşırı Özdeşleşme	30-34	10,83	5,00	0,873	0,494
	35-39	7,82	4,24		
	40-44	10,89	4,04		
	45-49	11,50	3,54		
	50 ve üstü yaş	9,50	4,95		

** Tek yönlü ANOVA*

Tablo 9 incelendiğinde, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,498).

Ortalama değerlere bakıldığında 30-34 ve 45-49 yaş gruplarında puanların diğer yaş gruplarına kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,701). En yüksek ortalama 30-34 yaş grubunda, en düşük ortalama ise 50 yaş ve üzeri grupta yer almaktadır. Öz sevecenlik alt boyutu yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (p=0,628). 35-39 yaş grubunda ortalama puanların diğer yaş gruplarına kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,447). En yüksek ortalama 50 yaş ve üzeri grupta, en düşük ortalama ise 35-39 yaş grubunda yer almaktadır. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda yaşa göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,715). 35-39 yaş grubunda ortalama puanların en yüksek, 50 yaş ve üzeri grupta ise en düşük olduğu görülmektedir. İzolasyon alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,211) ve en yüksek ortalama 40-44 yaş grubunda yer almaktadır. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,350). En yüksek ortalama 30-34 yaş grubunda, en düşük ortalama ise 45-49 yaş grubunda görülmektedir. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,494). En yüksek ortalama 45-49 yaş grubunda, en düşük ortalama ise 35-39 yaş grubunda yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre, yaş değişkeni OSB tanılı çocuk ebeveynlerinde ebeveynlik stresi ile öz duyarlılık ve alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Tablo 10. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının eğitim durumuna göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		**Ortalama**	**Std. Sapma**	**F**	**p**
ESÖ	Okur-yazar değil	38,00		4,506	**0,004**
	İlkokul	14,33	8,74		
	Ortaokul	15,33	7,02		
	Lise	9,00	1,41		
	Ön lisans	11,00	7,78		
	Lisans	7,64	5,05		
	Yüksek lisans	6,00	7,07		
ÖDÖ	Okur-yazar değil	65,00		1,313	0,291
	İlkokul	70,67	11,72		
	Ortaokul	63,00	23,90		
	Lise	67,00	7,07		
	Ön lisans	66,80	9,42		
	Lisans	77,86	7,96		
	Yüksek lisans	78,00	18,38		
Öz Sevecenlik	Okur-yazar değil	14,00		1,170	0,356
	İlkokul	16,00	2,00		

	Ortaokul	13,33	5,69		
	Lise	17,00	8,49		
	Ön lisans	13,60	2,70		
	Lisans	17,50	3,41		
	Yüksek lisans	13,00	4,24		
Öz Yargılama	Okur-yazar değil	15,00		0,252	0,953
	İlkokul	10,67	4,51		
	Ortaokul	11,00	4,00		
	Lise	10,00	5,66		
	Ön lisans	11,60	4,16		
	Lisans	11,21	3,42		
	Yüksek lisans	13,00	7,07		
Paylaşımların Bilincinde Olma	Okur-yazar değil	10,00		0,614	0,717
	İlkokul	12,33	3,51		
	Ortaokul	11,33	5,03		
	Lise	12,50	6,36		
	Ön lisans	10,60	2,97		
	Lisans	13,71	3,50		
	Yüksek lisans	12,00	0,00		
İzolasyon	Okur-yazar değil	9,00		0,475	0,820
	İlkokul	9,67	4,93		
	Ortaokul	9,67	4,62		
	Lise	7,50	4,95		
	Ön lisans	8,20	1,48		
	Lisans	10,00	3,06		
	Yüksek lisans	12,50	7,78		
Bilinçlilik	Okur-yazar değil	9,00		3,141	**0,021**
	İlkokul	11,67	4,04		
	Ortaokul	9,00	3,00		
	Lise	12,00	5,66		
	Ön lisans	10,60	2,07		
	Lisans	14,79	2,49		
	Yüksek lisans	14,50	0,71		
Aşırı Özdeşleşme	Okur-yazar değil	8,00		0,588	0,737
	İlkokul	10,33	3,79		
	Ortaokul	8,67	4,16		
	Lise	8,00	2,83		
	Ön lisans	12,20	4,32		
	Lisans	10,64	3,37		
	Yüksek lisans	13,00	8,49		

***** *Tek yönlü ANOVA*

Tablo 10 incelendiğinde, tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir (p=0,004). Ortalama değerlere bakıldığında en yüksek puanın okur-yazar olmayan grupta, en düşük puanın ise yüksek lisans mezunlarında olduğu görülmektedir. Öz duyarlılık

ölçeği toplam puanları açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,291). En yüksek ortalama yüksek lisans mezunlarında, en düşük ortalama ise ortaokul mezunlarında yer almaktadır. Öz sevecenlik alt boyutu eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (p=0,356). En yüksek ortalama lise mezunlarında, en düşük ortalama yüksek lisans mezunlarında görülmektedir. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,953) ve ortalamalar gruplar arasında birbirine yakın değerlerdedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,717). En yüksek ortalama lisans mezunlarında, en düşük ortalama okur-yazar olmayan grupta yer almaktadır. İzolasyon alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,820) ve ortalamalar benzer düzeydedir. Bilinçlilik alt boyutunda eğitim durumuna göre anlamlı farklılık görülmektedir (p=0,021). En yüksek ortalama lisans mezunlarında, en düşük ortalama ise okur-yazar olmayan ve ortaokul mezunlarında bulunmaktadır. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,737) ve en yüksek ortalama yüksek lisans mezunlarında, en düşük ortalama lise mezunlarında yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre, eğitim durumu ebeveynlik stresi ve bilinçlilik alt boyutu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olup diğer boyutlar üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 11. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının eğitim durumuna göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		**Ortalama**	**Std. Sapma**	**F***	**p**
ESÖ	İlkokul	9,67	5,51	4,516	**0,005**
	Ortaokul	26,00	10,54		
	Lise	10,45	9,52		
	Ön lisans	53,00			
	Lisans	14,33	11,05		
	Yüksek lisans	23,33	12,10		
ÖDÖ	İlkokul	75,33	24,50	0,544	0,741
	Ortaokul	65,33	20,79		
	Lise	72,09	8,44		
	Ön lisans	76,00			
	Lisans	65,56	9,88		
	Yüksek lisans	73,33	13,65		
Öz Sevecenlik	İlkokul	11,67	5,69	1,444	0,245
	Ortaokul	14,00	4,36		
	Lise	17,00	4,86		
	Ön lisans	10,00			
	Lisans	13,78	2,28		
	Yüksek lisans	14,67	2,08		
Öz Yargılama	İlkokul	15,33	3,51	1,096	0,388

	Ortaokul	12,00	6,24		
	Lise	10,18	4,31		
	Ön lisans	16,00			
	Lisans	10,33	3,43		
	Yüksek lisans	10,67	4,16		
Paylaşımların Bilincinde Olma	İlkokul	9,67	5,03	0,921	0,484
	Ortaokul	8,67	6,43		
	Lise	13,36	4,70		
	Ön lisans	8,00			
	Lisans	11,56	3,09		
	Yüksek lisans	11,67	2,08		
İzolasyon	İlkokul	15,33	3,06	2,311	0,076
	Ortaokul	7,67	3,21		
	Lise	8,27	4,00		
	Ön lisans	16,00			
	Lisans	9,11	4,37		
	Yüksek lisans	12,33	4,93		
Bilinçlilik	İlkokul	11,00	6,24	1,329	0,286
	Ortaokul	12,33	4,73		
	Lise	15,55	5,11		
	Ön lisans	12,00			
	Lisans	11,00	2,65		
	Yüksek lisans	12,33	1,53		
Aşırı Özdeşleşme	İlkokul	12,33	1,53	1,049	0,412
	Ortaokul	10,67	6,11		
	Lise	7,73	3,80		
	Ön lisans	14,00			
	Lisans	9,78	4,87		
	Yüksek lisans	11,67	3,79		

** Tek yönlü ANOVA*

Tablo 11 incelendiğinde, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir (p=0,005). Ortalama değerlere bakıldığında en yüksek puan ön lisans mezunlarında, en düşük puan ise ilkokul mezunlarında yer almaktadır. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından eğitim grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,741). En yüksek ortalama ön lisans mezunlarında, en düşük ortalama ise ortaokul mezunlarında görülmektedir. Öz sevecenlik alt boyutu eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (p=0,245). En yüksek ortalama lise mezunlarında, en düşük ortalama ön lisans mezunlarında yer almaktadır. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,388) ve ortalamalar gruplar arasında benzer değerlerdedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,484). En yüksek ortalama lise mezunlarında, en düşük

ortalama ortaokul mezunlarında yer almaktadır. İzolasyon alt boyutunda anlamlı bir farklılık görülmemektedir (p=0,076) ve en yüksek ortalama ön lisans mezunlarında, en düşük ortalama ortaokul mezunlarında yer almaktadır. Bilinçlilik alt boyutunda eğitim durumuna göre anlamlı farklılık bulunmamaktadır (p=0,286). En yüksek ortalama lise mezunlarında, en düşük ortalama ilkokul ve lisans mezunlarında görülmektedir. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,412) ve en yüksek ortalama ön lisans mezunlarında, en düşük ortalama lise mezunlarında yer almaktadır.

Tablo 12. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının medeni duruma göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		**Ortalama**	**Std. Sapma**	**t***	**p**
ESÖ	Evli	10,66	8,25	0,078	0,938
	Dul/boşanmış	10,00			
ÖDÖ	Evli	72,69	11,96	0,057	0,955
	Dul/boşanmış	72,00			
Öz Sevecenlik	Evli	15,59	3,76	-1,941	0,062
	Dul/boşanmış	23,00			
Öz Yargılama	Evli	11,55	3,64	1,499	0,145
	Dul/boşanmış	6,00			
Paylaşımların Bilincinde Olma	Evli	12,34	3,48	-1,316	0,199
	Dul/boşanmış	17,00			
İzolasyon	Evli	9,79	3,34	1,704	0,099
	Dul/boşanmış	4,00			
Bilinçlilik	Evli	12,69	3,37	-0,965	0,343
	Dul/boşanmış	16,00			
Aşırı Özdeşleşme	Evli	10,72	3,78	1,229	0,229
	Dul/boşanmış	6,00			

** Bağımsız örneklem t-testi*

Tablo 12 incelendiğinde, tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,938). Ortalama puanlar evli ve dul/boşanmış gruplarda birbirine yakın düzeydedir. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından medeni durum grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,955). Her iki grubun ortalama puanları benzer seviyededir. Öz sevecenlik alt boyutunda medeni duruma göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,062). Ortalama puan dul/boşanmış grubunda evli gruba göre daha yüksek görünmektedir. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,145) ve evli grupta ortalama puan daha yüksektir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda medeni duruma göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,199). Ortalama puan dul/boşanmış grubunda evli

gruba göre daha yüksek düzeydedir. İzolasyon alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,099) ve evli grupta ortalama puan daha yüksektir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,343). Ortalama puan dul/boşanmış grubunda evli gruba göre daha yüksektir. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,229) ve evli grupta ortalama puan daha yüksektir. Elde edilen bulgulara göre, medeni durumun tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinde ebeveynlik stresi, öz duyarlılık ve alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 13. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının medeni duruma göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		**Ortalama**	**Std. Sapma**	**t***	**p**
ESÖ	Evli	15,79	12,95	-0,019	0,988
	Dul/boşanmış	16,00	15,56		
ÖDÖ	Evli	70,39	12,65	2,081	**0,050**
	Dul/boşanmış	65,00	1,41		
Öz Sevecenlik	Evli	14,82	4,26	0,503	0,691
	Dul/boşanmış	13,50	3,54		
Öz Yargılama	Evli	11,29	4,31	1,046	0,423
	Dul/boşanmış	9,50	2,12		
Paylaşımların Bilincinde Olma	Evli	11,79	4,31	0,869	0,522
	Dul/boşanmış	9,50	3,54		
İzolasyon	Evli	9,75	4,48	-0,246	0,844
	Dul/boşanmış	11,00	7,07		
Bilinçlilik	Evli	13,00	4,48	0,139	0,910
	Dul/boşanmış	12,50	4,95		
Aşırı Özdeşleşme	Evli	9,75	4,39	0,241	0,845
	Dul/boşanmış	9,00	4,24		

** Bağımsız örneklem t-testi*

Tablo 13 incelendiğinde, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,988). Ortalama puanlar evli ve dul/boşanmış gruplarda birbirine yakın düzeydedir. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından medeni durum grupları arasında anlamlılık düzeyi sınırda bir farklılık görülmektedir (p=0,050). Ortalama puan evli grupta dul/boşanmış gruba göre daha yüksektir. Öz sevecenlik alt boyutunda medeni duruma göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,691). Ortalama puan evli grupta daha yüksektir. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,423) ve evli grupta ortalama puan daha yüksektir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda medeni duruma göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,522). Ortalama puan evli grupta dul/boşanmış gruba göre daha

yüksektir. İzolasyon alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,844) ve ortalama puan dul/boşanmış grupta daha yüksektir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,910). Ortalama puan evli grupta daha yüksektir. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,845) ve ortalama puan evli grupta daha yüksektir. Elde edilen bulgulara göre, medeni durum OSB tanılı çocuk ebeveynlerinde yalnızca öz duyarlılık toplam puanı açısından anlamlılık sınırında bir farklılık göstermekte olup diğer boyutlar üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 14. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının mesleğe göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		**Ortalama**	**Std. Sapma**	**F***	**p**
ESÖ	İşçi	22,00		1,634	0,197
	Memur	8,70	5,95		
	Serbest meslek	6,00	4,58		
	Özel sektör	8,71	7,04		
	Ev hanımı	14,56	10,33		
ÖDÖ	İşçi	68,00		1,089	0,383
	Memur	76,20	9,66		
	Serbest meslek	72,33	18,50		
	Özel sektör	76,43	7,41		
	Ev hanımı	66,44	13,95		
Öz Sevecenlik	İşçi	15,00		2,313	0,086
	Memur	18,20	3,33		
	Serbest meslek	11,67	1,53		
	Özel sektör	15,86	2,67		
	Ev hanımı	14,67	4,74		
Öz Yargılama	İşçi	11,00		0,293	0,881
	Memur	10,70	3,53		
	Serbest meslek	11,00	6,56		
	Özel sektör	12,71	3,20		
	Ev hanımı	11,22	3,93		
Paylaşımların Bilincinde Olma	İşçi	16,00		2,041	0,119
	Memur	14,60	3,66		
	Serbest meslek	11,00	1,00		
	Özel sektör	11,43	2,76		
	Ev hanımı	11,11	3,59		
İzolasyon	İşçi	7,00		1,524	0,226
	Memur	8,30	2,31		
	Serbest meslek	13,00	5,00		
	Özel sektör	10,71	3,20		
	Ev hanımı	9,33	3,84		
Bilinçlilik	İşçi	9,00		4,283	**0,009**
	Memur	15,50	2,27		
	Serbest meslek	12,67	1,53		

	Özel sektör	12,43	2,70		
	Ev hanımı	10,56	3,54		
Aşırı Özdeşleşme	İşçi	10,00		2,122	0,108
	Memur	8,90	2,88		
	Serbest meslek	13,00	6,00		
	Özel sektör	13,29	3,04		
	Ev hanımı	9,56	3,75		

** Tek yönlü ANOVA*

Tablo 14 incelendiğinde, tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının meslek gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,197). Ortalama değerlere bakıldığında en yüksek puan işçi grubunda, en düşük puan serbest meslek grubunda yer almaktadır. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından meslek grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,383). En yüksek ortalama özel sektör çalışanlarında, en düşük ortalama ev hanımlarında görülmektedir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,086). En yüksek ortalama memur grubunda, en düşük ortalama serbest meslek grubunda yer almaktadır. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,881) ve ortalama puanlar meslek grupları arasında yakın düzeydedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,119). En yüksek ortalama işçi grubunda, en düşük ortalama ev hanımlarında görülmektedir. İzolasyon alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,226) ve en yüksek ortalama serbest meslek grubunda yer almaktadır. Bilinçlilik alt boyutunda meslek grupları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır (p=0,009). En yüksek ortalama memur grubunda, en düşük ortalama işçi grubunda görülmektedir. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda ise anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,108) ve en yüksek ortalama özel sektör çalışanlarında yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre, meslek değişkeni yalnızca bilinçlilik alt boyutu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olup diğer boyutlar üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 15. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının mesleğe göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		**Ortalama**	**Std. Sapma**	**F***	**p**
ESÖ	Memur	15,29	8,58	0,344	0,845
	Emekli	19,50	6,36		
	Serbest meslek	18,67	16,50		
	Özel sektör	6,00	0,00		
	Ev hanımı	16,25	15,26		
ÖDÖ	Memur	67,71	7,34	0,142	0,985

	Emekli	67,00	9,90		
	Serbest meslek	73,33	13,65		
	Özel sektör	71,00	8,49		
	Ev hanımı	70,69	15,09		
Öz Sevecenlik	Memur	14,43	4,43	0,618	0,653
	Emekli	10,50	3,54		
	Serbest meslek	15,33	2,08		
	Özel sektör	16,50	3,54		
	Ev hanımı	15,06	4,54		
Öz Yargılama	Memur	10,14	4,06	0,919	0,469
	Emekli	16,50	3,54		
	Serbest meslek	11,33	3,06		
	Özel sektör	10,50	0,71		
	Ev hanımı	11,00	4,59		
Paylaşımların Bilincinde Olma	Memur	12,43	4,43	0,543	0,706
	Emekli	7,50	4,95		
	Serbest meslek	11,00	1,00		
	Özel sektör	12,50	2,12		
	Ev hanımı	11,81	4,71		
İzolasyon	Memur	9,57	5,03	0,315	0,865
	Emekli	13,00	1,41		
	Serbest meslek	11,00	6,24		
	Özel sektör	9,00	1,41		
	Ev hanımı	9,44	4,70		
Bilinçlilik	Memur	12,57	4,20	1,596	0,206
	Emekli	6,00	2,83		
	Serbest meslek	14,00	2,00		
	Özel sektör	15,00	5,66		
	Ev hanımı	13,56	4,46		
Aşırı Özdeşleşme	Memur	8,57	4,24	0,647	0,634
	Emekli	13,50	0,71		
	Serbest meslek	10,67	5,03		
	Özel sektör	7,50	0,71		
	Ev hanımı	9,81	4,68		

** Tek yönlü ANOVA*

Tablo 15 incelendiğinde, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının meslek gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,845). Ortalama değerlere bakıldığında en yüksek puan emekli grubunda, en düşük puan özel sektör çalışanlarında yer almaktadır. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından meslek grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,985). En yüksek ortalama özel sektör çalışanlarında, en düşük ortalama emeklilerde görülmektedir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,653). En yüksek ortalama özel sektör çalışanlarında, en düşük ortalama emeklilerde yer almaktadır. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir

farklılık bulunmamaktadır (p=0,469) ve en yüksek ortalama emeklilerde, en düşük ortalama memurlarda görülmektedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,706). En yüksek ortalama özel sektör çalışanlarında, en düşük ortalama emeklilerde yer almaktadır. İzolasyon alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,865) ve en yüksek ortalama emeklilerde, en düşük ortalama özel sektör çalışanlarında görülmektedir. Bilinçlilik alt boyutunda meslek grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,206). En yüksek ortalama özel sektör çalışanlarında, en düşük ortalama emeklilerde yer almaktadır. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,634) ve en yüksek ortalama emeklilerde, en düşük ortalama özel sektör çalışanlarında görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre, meslek değişkeninin OSB tanılı çocuk ebeveynlerinde ebeveynlik stresi, öz duyarlılık ve alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 16. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının bir işte çalışma durumuna göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		Ortalama	Std. Sapma	t*	p
ESÖ	Evet	9,15	6,64	-1,253	0,232
	Hayır	13,60	10,20		
ÖDÖ	Evet	75,50	10,10	1,784	0,096
	Hayır	67,00	13,27		
Öz Sevecenlik	Evet	16,50	3,55	1,227	0,239
	Hayır	14,50	4,50		
Öz Yargılama	Evet	11,50	3,80	0,275	0,786
	Hayır	11,10	3,73		
Paylaşımların Bilincinde Olma	Evet	13,25	3,42	1,706	0,105
	Hayır	11,00	3,40		
İzolasyon	Evet	9,55	3,36	-0,106	0,917
	Hayır	9,70	3,80		
Bilinçlilik	Evet	13,80	2,93	2,370	**0,031**
	Hayır	10,80	3,43		
Aşırı Özdeşleşme	Evet	10,90	3,92	0,685	0,502
	Hayır	9,90	3,70		

** Bağımsız örneklem t-testi*

Tablo 16 incelendiğinde, tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının bir işte çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,232). Ortalama puan çalışmayan grupta çalışan gruba göre daha yüksektir. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,096). Ortalama puan çalışan grupta çalışmayan gruba göre daha yüksektir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir

farklılık bulunmamaktadır (p=0,239). Ortalama puan çalışan grupta daha yüksektir. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,786) ve ortalamalar birbirine yakın değerlerdedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,105). Ortalama puan çalışan grupta daha yüksektir. İzolasyon alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,917) ve ortalamalar her iki grupta da benzer düzeydedir. Bilinçlilik alt boyutunda çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (p=0,031). Ortalama puan çalışan grupta çalışmayan gruba göre daha yüksektir. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda ise anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,502) ve ortalama puan çalışan grupta daha yüksektir. Elde edilen bulgulara göre, bir işte çalışma durumu yalnızca bilinçlilik alt boyutu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olup diğer boyutlar üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 17. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının bir işte çalışma durumuna göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		Ortalama	Std. Sapma	t*	p
ESÖ	Evet	13,11	8,59	-0,907	0,373
	Hayır	16,95	14,30		
ÖDÖ	Evet	68,33	7,25	-0,624	0,538
	Hayır	70,76	14,00		
Öz Sevecenlik	Evet	15,11	4,14	0,324	0,750
	Hayır	14,57	4,28		
Öz Yargılama	Evet	9,89	3,59	-1,190	0,249
	Hayır	11,71	4,41		
Paylaşımların Bilincinde Olma	Evet	12,56	3,88	0,817	0,425
	Hayır	11,24	4,43		
İzolasyon	Evet	9,00	4,53	-0,657	0,521
	Hayır	10,19	4,59		
Bilinçlilik	Evet	13,67	4,30	0,574	0,574
	Hayır	12,67	4,54		
Aşırı Özdeşleşme	Evet	8,11	3,79	-1,428	0,171
	Hayır	10,38	4,42		

** Bağımsız örneklem t-testi*

Tablo 17 incelendiğinde, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının bir işte çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,373). Ortalama puan çalışmayan grupta çalışan gruba göre daha yüksektir. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,538). Ortalama puan çalışmayan grupta çalışan gruba göre daha yüksektir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,750). Ortalama puan çalışan grupta daha yüksektir. Öz

yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,249) ve ortalama puan çalışmayan grupta daha yüksektir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,425). Ortalama puan çalışan grupta daha yüksektir. İzolasyon alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,521) ve ortalama puan çalışmayan grupta daha yüksektir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,574). Ortalama puan çalışan grupta daha yüksektir. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,171) ve ortalama puan çalışmayan grupta daha yüksektir. Elde edilen bulgulara göre, bir işte çalışma durumu OSB tanılı çocuk ebeveynlerinde ebeveynlik stresi, öz duyarlılık ve alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Tablo 18. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının aylık ortalama gelire göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		**Ortalama**	**Std. Sapma**	**F***	**p**
ESÖ	17000-30000 TL	9,11	6,29	2,455	0,086
	30001-50000 TL	17,29	10,83		
	50001-70000 TL	7,17	5,71		
	70001 TL ve üzeri	9,13	6,58		
ÖDÖ	17000-30000 TL	74,33	8,59	1,087	0,372
	30001-50000 TL	65,71	14,37		
	50001-70000 TL	75,50	14,39		
	70001 TL ve üzeri	74,75	9,95		
Öz Sevecenlik	17000-30000 TL	16,56	4,16	0,480	0,699
	30001-50000 TL	14,57	4,28		
	50001-70000 TL	15,17	4,67		
	70001 TL ve üzeri	16,63	3,11		
Öz Yargılama	17000-30000 TL	11,00	3,64	0,053	0,984
	30001-50000 TL	11,43	3,46		
	50001-70000 TL	11,33	5,09		
	70001 TL ve üzeri	11,75	3,62		
Paylaşımların Bilincinde Olma	17000-30000 TL	12,22	2,86	0,579	0,634
	30001-50000 TL	11,57	4,24		
	50001-70000 TL	12,17	3,25		
	70001 TL ve üzeri	13,88	3,98		
İzolasyon	17000-30000 TL	10,22	4,06	3,095	**0,044**
	30001-50000 TL	7,71	1,38		
	50001-70000 TL	12,50	3,51		
	70001 TL ve üzeri	8,38	2,67		
Bilinçlilik	17000-30000 TL	13,00	3,77	1,237	0,032
	30001-50000 TL	10,86	4,06		
	50001-70000 TL	13,00	3,35		
	70001 TL ve üzeri	14,13	1,64		

Aşırı Özdeşleşme	17000-30000 TL	11,33	4,18	0,394	0,758
	30001-50000 TL	9,57	4,69		
	50001-70000 TL	11,33	4,13		
	70001 TL ve üzeri	10,00	2,56		

** Tek yönlü ANOVA*

Tablo 18 incelendiğinde, tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının aylık ortalama gelire göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,086). Ortalama puan en yüksek 30001-50000 TL gelir grubunda, en düşük ise 50001-70000 TL gelir grubunda yer almaktadır. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından gelir grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,372). En yüksek ortalama 70001 TL ve üzeri gelir grubunda, en düşük ortalama ise 30001-50000 TL gelir grubunda görülmektedir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,699). En yüksek ortalama 70001 TL ve üzeri gelir grubunda, en düşük ortalama ise 30001-50000 TL gelir grubunda yer almaktadır. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,984) ve ortalamalar gruplar arasında birbirine yakın düzeydedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,634). En yüksek ortalama 70001 TL ve üzeri gelir grubunda, en düşük ortalama 30001-50000 TL gelir grubunda yer almaktadır. İzolasyon alt boyutunda ise gelir grupları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır (p=0,044). En yüksek ortalama 50001-70000 TL gelir grubunda, en düşük ortalama 30001-50000 TL gelir grubunda görülmektedir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmaktadır (p=0,032). En yüksek ortalama 70001 TL ve üzeri gelir grubunda, en düşük ortalama ise 30001-50000 TL gelir grubunda yer almaktadır. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda ise anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,758) ve ortalamalar gruplar arasında yakın değerlerdedir. Elde edilen bulgulara göre, aylık ortalama gelir değişkeni izolasyon ve bilinçlilik alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olup diğer boyutlar üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 19. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının aylık ortalama gelire göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		**Ortalama**	**Std. Sapma**	**F***	**p**
ESÖ	17000-30000 TL	15,20	8,14	0,043	0,988
	30001-50000 TL	14,78	13,65		
	50001-70000 TL	16,90	16,15		
	70001 TL ve üzeri	16,00	11,35		
ÖDÖ	17000-30000 TL	68,40	19,88	0,549	0,653
	30001-50000 TL	73,78	12,21		

	50001-70000 TL	66,70	10,09		
	70001 TL ve üzeri	71,33	9,22		
Öz Sevecenlik	17000-30000 TL	12,40	4,72	0,896	0,457
	30001-50000 TL	16,22	3,49		
	50001-70000 TL	14,60	4,86		
	70001 TL ve üzeri	14,67	3,44		
Öz Yargılama	17000-30000 TL	14,40	5,73	1,461	0,248
	30001-50000 TL	10,67	4,09		
	50001-70000 TL	9,80	3,55		
	70001 TL ve üzeri	11,50	3,45		
Paylaşımların Bilincinde Olma	17000-30000 TL	7,60	4,62	2,091	0,126
	30001-50000 TL	12,89	3,02		
	50001-70000 TL	12,40	4,86		
	70001 TL ve üzeri	11,83	3,19		
İzolasyon	17000-30000 TL	11,80	5,59	0,674	0,576
	30001-50000 TL	9,11	3,62		
	50001-70000 TL	8,80	4,73		
	70001 TL ve üzeri	11,00	4,90		
Bilinçlilik	17000-30000 TL	11,20	5,45	0,857	0,476
	30001-50000 TL	14,78	3,99		
	50001-70000 TL	12,80	5,07		
	70001 TL ve üzeri	12,00	2,76		
Aşırı Özdeşleşme	17000-30000 TL	11,00	4,00	0,547	0,654
	30001-50000 TL	10,11	5,11		
	50001-70000 TL	8,30	4,11		
	70001 TL ve üzeri	10,33	4,03		

***** *Tek yönlü ANOVA*

Tablo 19 incelendiğinde, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının aylık ortalama gelire göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,988). Ortalama puan en yüksek 50001-70000 TL gelir grubunda, en düşük ise 30001-50000 TL gelir grubunda yer almaktadır. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından gelir grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,653). En yüksek ortalama 30001-50000 TL gelir grubunda, en düşük ortalama 50001-70000 TL gelir grubunda görülmektedir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,457). En yüksek ortalama 30001-50000 TL gelir grubunda, en düşük ortalama 17000-30000 TL gelir grubunda yer almaktadır. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,248) ve en yüksek ortalama 17000-30000 TL gelir grubunda görülmektedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,126). En yüksek ortalama 30001-50000 TL gelir grubunda, en düşük ortalama 17000-30000 TL gelir grubunda yer almaktadır. İzolasyon alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır

(p=0,576) ve en yüksek ortalama 17000-30000 TL gelir grubunda görülmektedir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,476). En yüksek ortalama 30001-50000 TL gelir grubunda, en düşük ortalama 17000-30000 TL gelir grubunda yer almaktadır. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,654) ve en yüksek ortalama 17000-30000 TL gelir grubunda görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre, aylık ortalama gelir değişkeni OSB tanılı çocuk ebeveynlerinde ebeveynlik stresi, öz duyarlılık ve alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Tablo 20. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının çocukluk çağında ebeveyn velisinin ebeveynlik yaklaşımına göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		**Ortalama**	**Std. Sapma**	**F***	**p**
ESÖ	Demokrat	11,00	6,20	0,580	0,634
	Koruyucu	11,29	9,58		
	Suçlayıcı	4,67	4,51		
	Tutarsız	11,60	5,59		
ÖDÖ	Demokrat	76,60	12,54	0,437	0,729
	Koruyucu	72,29	13,58		
	Suçlayıcı	66,67	5,51		
	Tutarsız	73,60	6,54		
Öz Sevecenlik	Demokrat	15,60	3,51	0,284	0,836
	Koruyucu	16,29	4,25		
	Suçlayıcı	14,00	2,65		
	Tutarsız	15,60	4,51		
Öz Yargılama	Demokrat	12,40	5,13	0,558	0,648
	Koruyucu	11,29	3,60		
	Suçlayıcı	9,00	2,65		
	Tutarsız	12,00	3,54		
Paylaşımların Bilincinde Olma	Demokrat	12,20	1,10	0,283	0,837
	Koruyucu	12,35	4,20		
	Suçlayıcı	11,67	3,79		
	Tutarsız	13,80	2,86		
İzolasyon	Demokrat	9,80	5,40	0,140	0,935
	Koruyucu	9,76	2,95		
	Suçlayıcı	8,33	4,16		
	Tutarsız	9,60	3,51		
Bilinçlilik	Demokrat	15,20	0,84	1,156	0,346
	Koruyucu	12,41	4,00		
	Suçlayıcı	13,00	1,00		
	Tutarsız	11,60	2,70		
Aşırı Özdeşleşme	Demokrat	11,40	5,22	0,147	0,931
	Koruyucu	10,18	3,96		
	Suçlayıcı	10,67	2,08		
	Tutarsız	11,00	3,39		

** Tek yönlü ANOVA*

Tablo 20 incelendiğinde, tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının çocukluk çağında velisinin ebeveynlik yaklaşımına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,634). Ortalama puan en yüksek tutarsız tutuma sahip grupta, en düşük ise suçlayıcı tutuma sahip grupta yer almaktadır. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından anne-baba tutumuna göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,729). En yüksek ortalama demokrat tutumda, en düşük ortalama suçlayıcı tutumda görülmektedir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,836). En yüksek ortalama koruyucu tutumda, en düşük ortalama suçlayıcı tutumda yer almaktadır. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,648) ve en yüksek ortalama demokrat tutumda, en düşük ortalama suçlayıcı tutumda görülmektedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,837). En yüksek ortalama tutarsız tutumda, en düşük ortalama suçlayıcı tutumda yer almaktadır. İzolasyon alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,935) ve ortalamalar gruplar arasında yakın değerlerdedir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,346). En yüksek ortalama demokrat tutumda, en düşük ortalama tutarsız tutumda yer almaktadır. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,931) ve ortalamalar birbirine yakındır. Elde edilen bulgulara göre, çocukluk çağında ebeveynin velisinin ebeveynlik yaklaşımı tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinde ebeveynlik stresi, öz duyarlılık ve alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Tablo 21. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının çocukluk çağında ebeveynin velisinin ebeveynlik yaklaşımına göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		**Ortalama**	**Std. Sapma**	**F***	**p**
ESÖ	Demokrat	12,00	3,94	0,572	0,639
	Koruyucu	14,95	11,63		
	Suçlayıcı	22,33	14,57		
	Tutarsız	21,00	27,87		
ÖDÖ	Demokrat	72,40	19,37	0,593	0,625
	Koruyucu	68,58	10,98		
	Suçlayıcı	78,00	9,64		
	Tutarsız	67,33	10,97		
Öz Sevecenlik	Demokrat	15,20	6,76	0,599	0,621
	Koruyucu	15,26	3,80		
	Suçlayıcı	13,00	3,00		
	Tutarsız	12,33	2,52		
Öz Yargılama	Demokrat	12,40	4,39	1,754	0,181

	Koruyucu	10,32	3,96		
	Suçlayıcı	15,67	1,53		
	Tutarsız	10,00	5,57		
Paylaşımların Bilincinde Olma	Demokrat	13,00	7,11	0,203	0,894
	Koruyucu	11,26	3,74		
	Suçlayıcı	11,67	4,04		
	Tutarsız	11,67	3,51		
İzolasyon	Demokrat	10,20	5,22	1,002	0,408
	Koruyucu	8,89	4,43		
	Suçlayıcı	13,00	2,65		
	Tutarsız	12,00	5,29		
Bilinçlilik	Demokrat	12,40	6,66	0,559	0,647
	Koruyucu	13,47	4,23		
	Suçlayıcı	10,00	3,46		
	Tutarsız	13,67	2,08		
Aşırı Özdeşleşme	Demokrat	9,20	4,44	1,734	0,185
	Koruyucu	9,37	4,13		
	Suçlayıcı	14,67	1,15		
	Tutarsız	7,67	5,51		

** Tek yönlü ANOVA*

Tablo 21 incelendiğinde, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının çocukluk çağında velisinin ebeveynlik yaklaşımına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,639). Ortalama puan en yüksek suçlayıcı tutumda, en düşük ise demokrat tutumda yer almaktadır. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından anne-baba tutumuna göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,625). En yüksek ortalama suçlayıcı tutumda, en düşük ortalama tutarsız tutumda görülmektedir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,621). En yüksek ortalama koruyucu tutumda, en düşük ortalama tutarsız tutumda yer almaktadır. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,181) ve en yüksek ortalama suçlayıcı tutumda, en düşük ortalama tutarsız tutumda görülmektedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,894). En yüksek ortalama demokrat tutumda, en düşük ortalama koruyucu tutumda yer almaktadır. İzolasyon alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,408) ve en yüksek ortalama suçlayıcı tutumda, en düşük ortalama koruyucu tutumda görülmektedir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,647). En yüksek ortalama tutarsız tutumda, en düşük ortalama suçlayıcı tutumda yer almaktadır. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,185) ve en yüksek ortalama suçlayıcı tutumda, en düşük ortalama tutarsız tutumda görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre, çocukluk

çağında ebeveynin velisinin ebeveynlik yaklaşımı OSB tanılı çocuk ebeveynlerinde ebeveynlik stresi, öz duyarlılık ve alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Tablo 22. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının çocukluk döneminde velinin duygusal veya fiziksel olarak aile içi şiddete maruz kalma durumuna göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		Ortalama	Std. Sapma	t*	p
ESÖ	Evet	8,71	5,65	-0,892	0,386
	Hayır	11,22	8,74		
ÖDÖ	Evet	70,00	6,88	-0,930	0,364
	Hayır	73,48	12,89		
Öz Sevecenlik	Evet	15,29	3,77	-0,431	0,675
	Hayır	16,00	4,05		
Öz Yargılama	Evet	10,29	3,35	-0,941	0,366
	Hayır	11,70	3,83		
Paylaşımların Bilincinde Olma	Evet	11,57	3,87	-0,744	0,476
	Hayır	12,78	3,45		
İzolasyon	Evet	8,43	3,78	-0,961	0,362
	Hayır	9,96	3,35		
Bilinçlilik	Evet	13,00	2,31	0,225	0,825
	Hayır	12,74	3,67		
Aşırı Özdeşleşme	Evet	11,43	3,78	0,685	0,508
	Hayır	10,30	3,87		

** Bağımsız örneklem t-testi*

Tablo 22 incelendiğinde, tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının çocukluk döneminde velinin duygusal veya fiziksel olarak aile içi şiddete maruz kalma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,386). Ortalama puan şiddete maruz kalmayan grupta, maruz kalan gruba göre daha yüksektir. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,364). Ortalama puan şiddete maruz kalmayan grupta daha yüksektir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,675). Ortalama puan şiddete maruz kalmayan grupta daha yüksektir. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,366) ve ortalama puan şiddete maruz kalmayan grupta daha yüksektir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,476). Ortalama puan şiddete maruz kalmayan grupta daha yüksektir. İzolasyon alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,362) ve ortalama puan şiddete maruz kalmayan grupta daha yüksektir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,825). Ortalama puan şiddete maruz kalan grupta daha yüksektir. Aşırı özdeşleşme

alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,508) ve ortalama puan şiddete maruz kalan grupta daha yüksektir. Elde edilen bulgulara göre, çocukluk döneminde velinin duygusal veya fiziksel olarak aile içi şiddete maruz kalma durumu tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinde ebeveynlik stresi, öz duyarlılık ve alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Tablo 23. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının çocukluk döneminde velinin duygusal veya fiziksel olarak aile içi şiddete maruz kalma durumuna göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		**Ortalama**	**Std. Sapma**	**t***	**p**
ESÖ	Evet	19,50	20,50	0,785	0,439
	Hayır	14,88	10,56		
ÖDÖ	Evet	73,83	14,03	0,763	0,471
	Hayır	69,08	11,95		
Öz Sevecenlik	Evet	14,83	3,97	0,068	0,948
	Hayır	14,71	4,31		
Öz Yargılama	Evet	11,67	4,72	0,297	0,775
	Hayır	11,04	4,16		
Paylaşımların Bilincinde Olma	Evet	11,50	3,45	-0,099	0,923
	Hayır	11,67	4,49		
İzolasyon	Evet	11,00	6,03	0,559	0,595
	Hayır	9,54	4,18		
Bilinçlilik	Evet	13,83	3,71	0,607	0,558
	Hayır	12,75	4,63		
Aşırı Özdeşleşme	Evet	11,00	5,37	0,693	0,512
	Hayır	9,38	4,07		
	4	9,00	4,24		

** Bağımsız örneklem t-testi*

Tablo 23 incelendiğinde, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının çocukluk döneminde velinin duygusal veya fiziksel olarak aile içi şiddete maruz kalma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,439). Ortalama puan şiddete maruz kalan grupta, maruz kalmayan gruba göre daha yüksektir. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,471). Ortalama puan şiddete maruz kalan grupta daha yüksektir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,948). Ortalama puanlar her iki grupta birbirine çok yakındır. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,775) ve ortalama puan şiddete maruz kalan grupta daha yüksektir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,923). Ortalama puan şiddete maruz kalmayan grupta daha yüksektir. İzolasyon alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,595) ve ortalama puan şiddete maruz kalan grupta daha

yüksektir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,558). Ortalama puan şiddete maruz kalan grupta daha yüksektir. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,512) ve ortalama puan şiddete maruz kalan grupta daha yüksektir. Elde edilen bulgulara göre, çocukluk döneminde velinin duygusal veya fiziksel olarak aile içi şiddete maruz kalma durumu OSB tanılı çocuk ebeveynlerinde ebeveynlik stresi, öz duyarlılık ve alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Tablo 24. Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının çocuk sayısına göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		Ortalama	Std. Sapma	F*	p
ESÖ	1	7,50	5,62	2,127	0,121
	2	10,50	6,83		
	3	17,40	12,95		
	4	16,00			
ÖDÖ	1	79,42	9,99	3,635	**0,026**
	2	66,83	11,23		
	3	68,20	9,18		
	4	84,00			
Öz Sevecenlik	1	16,92	4,17	0,677	0,574
	2	15,00	4,24		
	3	14,80	2,59		
	4	18,00			
Öz Yargılama	1	11,83	4,02	0,809	0,500
	2	10,25	3,44		
	3	12,20	3,83		
	4	15,00			
Paylaşımların Bilincinde Olma	1	13,83	3,43	1,097	0,368
	2	11,25	3,55		
	3	12,40	3,58		
	4	12,00			
İzolasyon	1	11,08	3,37	3,033	**0,047**
	2	8,00	2,73		
	3	8,80	3,49		
	4	15,00			
Bilinçlilik	1	14,33	2,93	1,805	0,171
	2	12,25	3,52		
	3	10,60	3,21		
	4	12,00			
Aşırı Özdeşleşme	1	11,42	4,08	0,439	0,727
	2	10,08	4,17		
	3	9,40	2,61		
	4	12,00			
	4	9,00	4,24		

** Tek yönlü ANOVA*

Tablo 24 incelendiğinde, tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,121). Ortalama puan en yüksek üç çocuk sahibi olanlarda, en düşük ise bir çocuk sahibi olanlarda yer almaktadır. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından çocuk sayısına göre anlamlı farklılık bulunmaktadır (p=0,026). En yüksek ortalama dört çocuk sahibi olanlarda, en düşük ortalama ise iki çocuk sahibi olanlarda görülmektedir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,574). En yüksek ortalama dört çocuk sahibi olanlarda, en düşük ortalama üç çocuk sahibi olanlarda yer almaktadır. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,500) ve en yüksek ortalama dört çocuk sahibi olanlarda görülmektedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,368). En yüksek ortalama bir çocuk sahibi olanlarda, en düşük ortalama iki çocuk sahibi olanlarda yer almaktadır. İzolasyon alt boyutunda çocuk sayısına göre anlamlı farklılık bulunmaktadır (p=0,047). En yüksek ortalama dört çocuk sahibi olanlarda, en düşük ortalama iki çocuk sahibi olanlarda görülmektedir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,171). En yüksek ortalama bir çocuk sahibi olanlarda, en düşük ortalama üç çocuk sahibi olanlarda yer almaktadır. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,727) ve en yüksek ortalama dört çocuk sahibi olanlarda görülmektedir.

Tablo 25. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının çocuk sayısına göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		Ortalama	Std. Sapma	F*	p
ESÖ	1	10,55	7,45	2,146	0,137
	2	19,88	14,82		
	4	10,00	7,07		
ÖDÖ	1	67,82	16,02	1,161	0,328
	2	72,59	9,49		
	4	60,50	4,95		
Öz Sevecenlik	1	15,09	5,26	0,311	0,735
	2	14,76	3,47		
	4	12,50	4,95		
Öz Yargılama	1	11,09	4,68	0,005	0,995
	2	11,24	4,15		
	4	11,00	4,24		
Paylaşımların Bilincinde Olma	1	11,82	5,19	0,395	0,678
	2	11,82	3,71		
	4	9,00	4,24		
İzolasyon	1	8,73	5,16	1,001	0,381
	2	10,82	4,20		

	4	7,50	2,12		
Bilinçlilik	1	12,45	5,73	0,280	0,758
	2	13,47	3,41		
	4	11,50	6,36		
Aşırı Özdeşleşme	1	8,64	4,15	0,617	0,547
	2	10,47	4,50		
	4	9,00	4,24		

** Tek yönlü ANOVA*

Tablo 25 incelendiğinde, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,137). Ortalama puan en yüksek iki çocuk sahibi olanlarda, en düşük ise dört çocuk sahibi olanlarda yer almaktadır. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanları açısından çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,328). En yüksek ortalama iki çocuk sahibi olanlarda, en düşük ortalama ise dört çocuk sahibi olanlarda yer almaktadır. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,735). En yüksek ortalama bir çocuk sahibi olanlarda, en düşük ortalama dört çocuk sahibi olanlarda görülmektedir. Öz yargılama alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,995) ve ortalamalar birbirine çok yakın düzeylerde seyretmektedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,678). Bir ve iki çocuk sahibi olanlarda ortalama puan aynı düzeyde iken, dört çocuk sahibi olanlarda daha düşük puan görülmektedir. İzolasyon alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,381). En yüksek ortalama iki çocuk sahibi olanlarda, en düşük ortalama dört çocuk sahibi olanlarda yer almaktadır. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,758). En yüksek ortalama iki çocuk sahibi olanlarda, en düşük ortalama dört çocuk sahibi olanlarda görülmektedir. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,547) ve en yüksek ortalama iki çocuk sahibi olanlarda yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre, çocuk sayısı OSB tanılı çocuk ebeveynlerinde ebeveynlik stresi, öz duyarlılık ve alt boyutları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Tablo 26. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının çocuğun özel durumundan dolayı günlük işlere organize olmada sorun yaşama durumuna göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		**Ortalama**	**Std. Sapma**	**t***	**p**
ESÖ	Evet	20,86	9,88	2,189	**0,037**
	Hayır	11,38	13,74		
ÖDÖ	Evet	70,57	13,01	0,219	0,828
	Hayır	69,56	12,02		

Öz Sevecenlik	Evet	14,14	3,68	-0,730	0,472
	Hayır	15,25	4,63		
Öz Yargılama	Evet	11,43	4,83	0,309	0,760
	Hayır	10,94	3,71		
Paylaşımların Bilincinde Olma	Evet	10,57	4,07	-1,301	0,204
	Hayır	12,56	4,30		
İzolasyon	Evet	11,14	4,61	1,507	0,143
	Hayır	8,69	4,27		
Bilinçlilik	Evet	12,36	4,43	-0,701	0,489
	Hayır	13,50	4,49		
Aşırı Özdeşleşme	Evet	10,93	4,29	1,488	0,148
	Hayır	8,63	4,16		

** Bağımsız örneklem t-testi*

Tablo 26 incelendiğinde, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının çocuğun özel durumundan dolayı günlük işlere organize olmada sorun yaşama durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir (p=0,037). Ortalama puan, sorun yaşayan ebeveynlerde daha yüksek düzeydedir. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,828). Ortalama puanlar her iki grupta birbirine yakın değerler göstermektedir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,472). Sorun yaşamayan grubun ortalaması sorun yaşayan gruptan daha yüksektir. Öz yargılama alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,760) ve ortalamalar birbirine yakın düzeydedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,204). Sorun yaşamayan ebeveynlerin ortalaması daha yüksek düzeydedir. İzolasyon alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,143). Ortalama puan sorun yaşayanlarda daha yüksek seviyededir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,489). Ortalama puan sorun yaşamayanlarda daha yüksek düzeydedir. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,148). Ortalama puan sorun yaşayanlarda daha yüksek seviyededir. Elde edilen bulgulara göre, çocuğun özel durumundan dolayı günlük işlere organize olmada sorun yaşama durumu yalnızca ebeveynlik stresi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olup diğer değişkenler üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 27. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının özel durumu olan çocuğa sahip olunduktan sonra aile içi sorunlar yaşama durumuna göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		**Ortalama**	**Std. Sapma**	**t***	**p**
ESÖ	Evet	22,57	8,02	2,141	**0,047**
	Hayır	13,74	13,43		

ÖDÖ	Evet	75,57	10,01	1,568	0,142
	Hayır	68,35	12,60		
Öz Sevecenlik	Evet	14,86	3,02	0,109	0,915
	Hayır	14,70	4,53		
Öz Yargılama	Evet	12,29	3,59	0,892	0,390
	Hayır	10,83	4,39		
Paylaşımların Bilincinde Olma	Evet	12,29	3,55	0,520	0,612
	Hayır	11,43	4,49		
İzolasyon	Evet	12,00	4,62	1,434	0,184
	Hayır	9,17	4,39		
Bilinçlilik	Evet	12,14	2,91	-0,721	0,480
	Hayır	13,22	4,81		
Aşırı Özdeşleşme	Evet	12,00	3,96	1,726	0,113
	Hayır	9,00	4,24		

** Bağımsız örneklem t-testi*

Tablo 27 incelendiğinde, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının, özel durumu olan çocuğa sahip olduktan sonra aile içi sorunlar yaşama durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir (p=0,047). Ortalama puan, aile içi sorun yaşayan ebeveynlerde daha yüksek düzeydedir. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,142). Ortalama puanlar, aile içi sorun yaşayan grupta daha yüksek olsa da fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,915) ve ortalamalar birbirine oldukça yakın seviyelerdedir. Öz yargılama alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,390). Aile içi sorun yaşayan grupta ortalama puan daha yüksek düzeydedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,612) ve ortalamalar birbirine yakındır. İzolasyon alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,184). Ortalama puan, aile içi sorun yaşayan grupta daha yüksek düzeydedir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,480) ve ortalama puanlar arasında büyük bir farklılık gözlenmemektedir. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,113). Ortalama puan, aile içi sorun yaşayan grupta daha yüksektir. Elde edilen bulgulara göre, özel durumu olan çocuğa sahip olduktan sonra aile içi sorun yaşama durumu yalnızca ebeveynlik stresi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olup diğer değişkenler üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 28. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının özel durumu olan çocuğa sahip olunduktan sonra diğer çocuklarla ilgilenmekte sorun yaşama durumuna göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		Ortalama	Std. Sapma	t*	p
ESÖ	Evet	26,44	14,48	2,867	**0,015**
	Hayır	11,26	9,52		
ÖDÖ	Evet	75,67	9,51	1,764	0,092
	Hayır	67,95	13,15		
Öz Sevecenlik	Evet	14,56	3,13	-0,086	0,932
	Hayır	14,68	4,67		
Öz Yargılama	Evet	12,33	4,15	0,959	0,351
	Hayır	10,68	4,45		
Paylaşımların Bilincinde Olma	Evet	12,22	2,91	0,796	0,434
	Hayır	11,05	4,81		
İzolasyon	Evet	11,44	4,16	1,070	0,299
	Hayır	9,58	4,61		
Bilinçlilik	Evet	12,56	3,09	-0,295	0,770
	Hayır	13,11	5,14		
Aşırı Özdeşleşme	Evet	12,56	4,33	2,205	**0,045**
	Hayır	8,84	3,78		

** Bağımsız örneklem t-testi*

Tablo 28 incelendiğinde, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının, özel durumu olan çocuğa sahip olduktan sonra diğer çocuklarla ilgilenmekte sorun yaşama durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir (p=0,015). Ortalama puan, sorun yaşayan ebeveynlerde belirgin şekilde daha yüksektir. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,092). Ortalama puanlar, sorun yaşayan grupta daha yüksek olsa da fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,932) ve ortalamalar birbirine oldukça yakındır. Öz yargılama alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,351). Ortalama puan, sorun yaşayan grupta daha yüksek düzeydedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,434) ve ortalamalar arasında önemli bir fark gözlenmemektedir. İzolasyon alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,299). Ortalama puan, sorun yaşayan grupta daha yüksek düzeydedir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,770) ve ortalamalar birbirine yakın seviyelerdedir. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (p=0,045). Ortalama puan, sorun yaşayan ebeveynlerde daha yüksek düzeydedir. Elde edilen bulgulara göre, özel durumu olan çocuğa sahip olduktan sonra diğer çocuklarla ilgilenmekte sorun yaşama durumu ebeveynlik stresi

ve aşırı özdeşleşme üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olup diğer değişkenler üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 29. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının özel durumu olan çocuğa sahip olmak nedeniyle psikolojik destek alma durumuna göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		Ortalama	Std. Sapma	t*	p
ESÖ	Evet	17,40	10,06	0,366	0,725
	Hayır	15,48	13,46		
ÖDÖ	Evet	71,80	7,36	0,503	0,626
	Hayır	69,68	13,14		
Öz Sevecenlik	Evet	14,20	3,49	-0,358	0,731
	Hayır	14,84	4,36		
Öz Yargılama	Evet	9,60	2,61	-1,284	0,230
	Hayır	11,48	4,43		
Paylaşımların Bilincinde Olma	Evet	14,40	4,56	1,513	0,187
	Hayır	11,08	4,05		
İzolasyon	Evet	11,60	3,29	1,214	0,260
	Hayır	9,48	4,71		
Bilinçlilik	Evet	12,20	3,11	-0,548	0,598
	Hayır	13,12	4,68		
Aşırı Özdeşleşme	Evet	9,80	5,45	0,047	0,965
	Hayır	9,68	4,18		

** Bağımsız örneklem t-testi*

Tablo 29 incelendiğinde, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının, özel durumu olan çocuğa sahip olmak nedeniyle psikolojik destek alma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,725). Ortalama puanlar psikolojik destek alanlarda biraz daha yüksek olsa da bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,626). Ortalama puanlar, psikolojik destek alanlarda daha yüksek düzeydedir ancak fark anlamlı değildir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,731) ve ortalamalar birbirine yakın seyretmektedir. Öz yargılama alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,230). Ortalama puan, psikolojik destek almayanlarda daha yüksek düzeydedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,187) ve ortalama puanlar arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır. İzolasyon alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,260). Ortalama puan, psikolojik destek alanlarda daha yüksek düzeydedir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,598) ve ortalamalar arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda anlamlı bir farklılık

bulunmamaktadır (p=0,965) ve ortalamalar birbirine oldukça yakın düzeydedir. Bu sonuçlara göre, özel durumu olan çocuğa sahip olmak nedeniyle psikolojik destek alma durumu, ebeveynlik stresi ve öz duyarlılık ölçeği ile alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Tablo 30. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının engelli olan çocuğun yaşına göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		Ortalama	Std. Sapma	F*	p
ESÖ	1-5	16,22	17,89	0,052	0,949
	6-10	15,07	11,27		
	11 yaş ve üzeri	17,00	9,12		
ÖDÖ	1-5	69,11	9,08	3,473	**0,045**
	6-10	74,53	13,75		
	11 yaş ve üzeri	60,17	5,95		
Öz Sevecenlik	1-5	14,44	3,78	0,852	0,438
	6-10	15,60	4,67		
	11 yaş ve üzeri	13,00	3,35		
Öz Yargılama	1-5	10,33	4,18	0,794	0,463
	6-10	12,13	3,93		
	11 yaş ve üzeri	10,00	5,06		
Paylaşımların Bilincinde Olma	1-5	11,78	3,73	1,857	0,176
	6-10	12,67	4,24		
	11 yaş ve üzeri	8,83	4,40		
İzolasyon	1-5	9,89	4,43	0,127	0,881
	6-10	10,13	4,85		
	11 yaş ve üzeri	9,00	4,52		
Bilinçlilik	1-5	13,56	3,91	0,612	0,550
	6-10	13,33	4,76		
	11 yaş ve üzeri	11,17	4,54		
Aşırı Özdeşleşme	1-5	9,11	3,95	0,832	0,446
	6-10	10,67	4,72		
	11 yaş ve üzeri	8,17	3,76		

** Tek yönlü ANOVA*

Tablo 30 incelendiğinde, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının, engelli çocuğun yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,949). Ortalama puanlar 1-5 yaş grubunda 16,22, 6-10 yaş grubunda 15,07 ve 11 yaş ve üzeri grupta 17,00 olarak hesaplanmıştır. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanında engelli çocuğun yaşına göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (p=0,045). Ortalama puanlar 1-5 yaş grubunda 69,11, 6-10 yaş grubunda 74,53 ve 11 yaş ve üzeri grupta 60,17'dir. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,438). Ortalama puanlar 1-5 yaş grubunda 14,44, 6-10 yaş grubunda 15,60 ve 11 yaş ve üzeri grupta 13,00'dır. Öz yargılama alt

boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,463) ve ortalamalar birbirine yakın seyretmektedir. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,176). Ortalama puanlar 1-5 yaş grubunda 11,78, 6-10 yaş grubunda 12,67 ve 11 yaş ve üzeri grupta 8,83'tür. İzolasyon alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,881) ve ortalamalar birbirine yakın düzeydedir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,550). Ortalama puanlar 1-5 yaş grubunda 13,56, 6-10 yaş grubunda 13,33 ve 11 yaş ve üzeri grupta 11,17 olarak hesaplanmıştır. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,446) ve ortalamalar birbirine yakın düzeydedir. Bu sonuçlara göre, engelli çocuğun yaşı yalnızca öz duyarlılık düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturan bir faktör olup, diğer değişkenler üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 31. OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresleri ve öz duyarlılıklarının engelli olan çocuğun cinsiyetine göre farklılaşması

Ölçekler ve Alt Boyutlar		Ortalama	Std. Sapma	t*	p
ESÖ	Kız	11,22	11,86	-1,344	0,197
	Erkek	17,76	12,99		
ÖDÖ	Kız	68,22	11,96	-0,534	0,601
	Erkek	70,81	12,63		
Öz Sevecenlik	Kız	14,67	4,66	-0,053	0,958
	Erkek	14,76	4,07		
Öz Yargılama	Kız	10,78	3,80	-0,348	0,732
	Erkek	11,33	4,44		
Paylaşımların Bilincinde Olma	Kız	11,89	4,11	0,218	0,830
	Erkek	11,52	4,40		
İzolasyon	Kız	9,56	3,32	-0,255	0,801
	Erkek	9,95	5,02		
Bilinçlilik	Kız	12,44	4,61	-0,411	0,687
	Erkek	13,19	4,43		
Aşırı Özdeşleşme	Kız	8,89	3,79	-0,721	0,450
	Erkek	10,05	4,55		

** Bağımsız örneklem t-testi*

Tablo 31 incelendiğinde, OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin ebeveynlik stresi puanlarının engelli çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p=0,197). Ortalama puanlar kız çocuklarda 11,22, erkek çocuklarda ise 17,76'dır. Öz duyarlılık ölçeği toplam puanında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,601). Ortalama puanlar kız çocuklarda 68,22, erkek çocuklarda ise 70,81 olarak hesaplanmıştır. Öz sevecenlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,958) ve ortalamalar birbirine oldukça yakın düzeydedir. Öz yargılama alt

boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,732). Ortalama puan kız çocuklarda 10,78, erkek çocuklarda 11,33'tür. Paylaşımların bilincinde olma alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,830) ve ortalama puanlar birbirine yakın düzeylerdedir. İzolasyon alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,801). Ortalama puan kız çocuklarda 9,56, erkek çocuklarda 9,95'tir. Bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,687) ve ortalamalar arasında belirgin bir fark görülmemektedir. Aşırı özdeşleşme alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p=0,450). Ortalama puan kız çocuklarda 8,89, erkek çocuklarda ise 10,05 olarak hesaplanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TARTIŞMA

Bu bölümde, çalışmadan elde edilen bulgular mevcut literatürle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Benzerlikler ve ayrışmalar elde edilen bulgular sonuçlar üzerinden ele alınmıştır. Böylece sonuçların literatüre göre durumu ve ortaya konulmuştur. Örneklem büyüklüğü OSB ebeveynlerine ulaşım güçlüğü nedeniyle sınırlı kalmış olup, bu durum araştırmanın istatistiksel gücünü kısmen azaltmaktadır. Bulgular bu sınırlılık dikkate alınarak yorumlanmalıdır.

Katılımcılara ilişkin bulgular baktığımızda, değerler gruplar arasında belirgin farklılıklar olduğunu net olarak göstermektedir. Tipik gelişim grubunda katılımcıların tamamı anne iken, OSB grubunda annelere ek olarak babalar da yer almakta ve oranları yüzde 13,3'tür. Çalışma durumu açısından bakıldığında, tipik gelişim grubunda çalışanların oranı yüzde 66,7 iken OSB grubunda bu oran yüzde 30,0'dır. İlk çocuğun yaşı da gruplar arasında değişmektedir. Tipik gelişim grubunda 1–5 yaş ile 21 yaş ve üzeri aralıkları daha yaygınken, OSB grubunda 6–10 yaş aralığı yüzde 46,7 ile öne çıkmaktadır. OSB grubunda günlük yaşam ve eğitim süreçlerine ilişkin göstergeler, pratik güçlüklerin sık yaşandığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların yüzde 46,7'si günlük işleri organize etmede sorun yaşadığını belirtmiştir. Bu sorunu yaşayanlarda, sosyal hayatın kısıtlanması ve zaman yönetiminde güçlük oranları eşit düzeyde olup her biri yüzde 42,9'dur. Aile içi sorun yaşadığını bildirenlerin oranı yüzde 23,3, diğer çocuklarla ilgilenmede güçlük yaşayanların oranı ise yüzde 32,1'dir. Psikolojik destek alanların oranı yüzde 16,7 ile sınırlıdır. Tanı konulma yaşı çoğunlukla 2 yaşta (% 46,7) ve 3 yaşta (% 43,3) yoğunlaşmaktadır. Eğitime başlama yaşı da benzer şekilde 2 yaşta yüzde 46,7, 3 yaşta ise yüzde 36,7'dir. Katılımcıların yüzde 96,7'si rehabilitasyon hizmetine devam etmekte, yüzde 36,7'si ise normal eğitim kurumlarına gitmektedir. Bu kurumlar içinde anaokulu yüzde 20,0 ile en yaygın düzeydedir.

Ölçek güvenirlikleri de her iki grupta yeterli düzeydedir. Ebeveynlik Stres Ölçeği Cronbach α değeri tipik gelişim grubunda 0,81 ve OSB grubunda 0,92 olarak hesaplanmıştır. Öz Duyarlık Ölçeği toplam α değeri tipik gelişim grubunda 0,80 ve OSB grubunda 0,73'tür. Alt boyutlar için α değerleri 0,73 ile 0,86 arasında değişmektedir ve bu aralık tutarlı ölçüm göstermektedir.

Bu araştırmada iki grup arasında ebeveynlik stresi ve öz-duyarlılık puanlarının istatistiksel olarak farklılaşmaması, OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin her zaman daha yüksek stres yaşayan homojen bir grup olarak ele alınamayacağını düşündürmektedir. Neff ve Faso (2015), OSB'li çocuğu olan ebeveynlerde öz-şefkat düzeyinin yükselmesinin ebeveynlik stresinde anlamlı azalma ile ilişkili olduğunu ve bireysel baş etme kaynaklarının stres düzeyleri üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Türkiye'de Yarıcı'nın (2022) OSB tanılı çocuğa sahip annelerle yürüttüğü çalışmada da depresyon, anksiyete ve umutsuzluk düzeylerinin stresle başa çıkma tutumları ve profesyonel/sosyal destekle yakından ilişkili olduğu; danışmanlık ve eğitim alan annelerin ruhsal belirtilerinin daha düşük olduğu bildirilmiştir. Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, mevcut çalışmada OSB ve tipik gelişim grubunda ebeveynlik stresi ve öz-duyarlılık açısından anlamlı fark saptanmaması, ebeveynlik deneyiminin yalnızca çocuğun tanısına değil, ebeveynin öz-şefkat düzeyi, baş etme becerileri ve sahip olduğu destek kaynaklarına bağlı olarak değişebileceğini ve bazı OSB ebeveynlerinin stres profilinin tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerine benzer olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca, analizde anlamlı farklılığa ulaşılmamasının bir nedeni olarak örneklem sayısının sınırlı olması değerlendirilebilir.

Korelasyon örüntülerinin gruplara göre ayrıştığı görülmektedir. Tipik gelişim grubunda ebeveynlik stresi ile Öz-Duyarlık Ölçeği toplam puanı arasında ilişki bulunmamaktadır ($r=-0,025$; $p=0,896$). Buna karşılık, öz-yargılama ile stres arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır ($r=0,389$; $p=0,034$). Diğer alt boyutların stresle ilişkileri istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). OSB grubunda ebeveynlik stresi ile Öz-Duyarlık Ölçeği toplam puanı arasında ilişki saptanmamaktadır ($r=0,163$; $p=0,389$). Bu grupta aşırı özdeşleşme ile stres arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,435$; $p=0,016$). Diğer alt boyutlarda anlamlı ilişki gözlenmemektedir ($p>0,05$). Bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, stresin öz-duyarlığın koruyucu bileşenlerinden çok öz-yargılama ve aşırı özdeşleşme gibi olumsuz bileşenlerle birlikte hareket ettiği anlaşılmaktadır. Alan yazındaki bulgular bu örüntüyü destekler niteliktedir. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerle yürütülen nicel bir çalışmada Dilekçi (2023), öz-şefkat ile ebeveyn tükenmişliği arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler elde etmiş ve öz-şefkat düzeyi yükseldikçe tükenmişliğin azaldığını bildirmiştir ($n=351$). Bu sonuç öz-duyarlığın koruyucu rolüne

işaret etmektedir. Benzer biçimde OSB'li çocuğa sahip annelerle yapılan bir araştırmada Eser Aktaş (2017), öz-duyarlık ile psikolojik dayanıklılık ve psikolojik iyi oluş arasında pozitif ilişkiler bulgulamış ayrıca günlük işleri organize etmede zorlanmayan annelerin öz-duyarlık ve iyi oluş puanlarının daha yüksek seyrettiğini göstermiştir. Kurtoğlu ve Başgül'ün (2021) derlemesinde öz-duyarlığın öz-yargılama ve aşırı özdeşleşme gibi bileşenlerin karşıtı bir düzenleyici yapı olduğu, bu nedenle duygusal zorlanma ve stres tepkilerinin şiddetini azaltabildiği vurgulanmaktadır.

Bu araştırmada tipik gelişim gösteren çocuklara sahip ebeveynler ile otizm spektrum bozukluğu (OSB) tanılı çocuklara sahip ebeveynlerin öz-şefkat düzeyleri ve ebeveynlik stresi arasındaki farklılıklar MANOVA ile incelenmiştir. Gerçekleştirilen çok değişkenli analiz sonucunda, grup değişkeninin öz-şefkat ve ebeveynlik stresinden oluşan birleşik yapı üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, iki ebeveyn grubunun genel psikolojik uyum ve duygusal başa çıkma göstergeleri açısından benzer düzeylerde olduğunu düşündürmektedir.

Ebeveynlerin yaşlarına göre yapılan karşılaştırmalar anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Tipik gelişim grubunda ebeveynlik stresi yaşa bağlı olarak değişmemekte, ortalamalar 8,00 ile 19,25 arasında kalmaktadır (p=0,218). OSB grubunda da yaşa bağlı bir farklılık görülmemekte, ortalamalar 10,00 ile 21,50 aralığındadır (p=0,498). Öz duyarlık toplam puanı her iki grupta da yaşa göre anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır. Literatürde de yaşın ikincil bir değişken olarak konumlandığı çalışmalar vardır. İlhan'ın (2017) Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Dergisi'nde yayımlanan çalışmasında, özel gereksinimli 3–6 yaş çocukların 48 ebeveyni ile korelasyonel model kullanılmış, Algılanan Stres Ölçeği ve Aile Değerlendirme Ölçeği'nin Roller alt ölçeği uygulanmıştır. Ebeveyn stresinin aile içi rol işlevleriyle anlamlı ve negatif ilişki verdiği, belirleyiciliğin daha çok rol talepleri ve işlevleri üzerinde yoğunlaştığı, yaş değişkeninin ise merkezde yer almadığı bildirilmiştir. Koyuncu ve Sargın'ın (2021) Ankara, Konya, Kayseri ve Karaman'dan 724 ebeveynle yürüttüğü çalışmada Neff'in Öz Anlayış Ölçeği ile Balcı ve Yılmaz'ın İyimserlik Ölçeği uygulanmış, veriler parametrik testlerle çözümlenmiştir. Bulgularda öz anlayış düzeylerinin eğitim, ekonomik durum ve sosyal destek değişkenlerine göre anlamlı biçimde ayrıştığı, yaş değişkeninin modelde baskın bir açıklayıcı olmadığı belirtilmiştir. Bununla birlikte Eser Aktaş'ın (2017) otizm tanılı çocuğa sahip 200 anne ile yaptığı araştırmada, öz duyarlılık ve psikolojik dayanıklılık puanlarının yaş

ilerledikçe yükseldiği, ayrıca günlük işleri düzenleyebilen annelerin öz duyarlılık ve iyi oluş göstergelerinde daha yüksek değerlere ulaştığı ifade edilmiştir. Çalışmada ebeveyn yaşlarına ilişkin anlamlı bir fark bulunmaması, stres ve öz duyarlığın daha çok rol işlevleri, eğitim ve destek kaynakları gibi bağlamsal etmenlerle açıklandığını gösteren çalışmalarla kısmi olarak örtüşmektedir, çünkü bazı çalışmalarda anlamlılık görülürken bazılarında görülmemektedir.

Eğitim değişkeninin etkisi iki grupta aynı değildir. Tipik gelişim grubunda ebeveynlik stresi eğitim düzeyine göre anlamlı biçimde değişmektedir. Ortalama en yüksek değer okur yazar olmayanlarda 38,00 iken en düşük değer yüksek lisans mezunlarında 6,00'dır (p=0,004). Aynı grupta bilinçlilik alt boyutu eğitimle birlikte yükselmekte ve lisans mezunlarında 14,79 ile en yüksek düzeye ulaşmaktadır (p=0,021). OSB grubunda da stres eğitim durumuna göre farklılaşmaktadır ve en yüksek ortalama ön lisans mezunlarında 53,00 olarak hesaplanmıştır (p=0,005). Öz duyarlık toplam puanı ise her iki grupta eğitim düzeyine göre değişmemektedir. Bu çalışma bulgularını destekleyen bazı çalışma bulguları yer almaktadır. Bunlar, Albayrak'ın (2015) Üsküdar'daki dört rehabilitasyon merkezinde yürüttüğü çalışmada, eğitim düzeyi yükseldikçe ebeveynlerin daha işlevsel başa çıkma stratejileri kullandığı ve stresin azaldığı belirtilmektedir. Koyuncu ve Sargın'ın (2021) Ankara, Konya, Kayseri ve Karaman'dan 724 ebeveynle yaptığı araştırmada, öz anlayış puanlarının eğitim ve ekonomik durumla anlamlı biçimde yükseldiği gösterilmektedir. Buna karşılık Eser Aktaş'ın (2017) otizm tanılı çocuğa sahip 200 anne ile yürüttüğü çalışmada, öz duyarlılığın eğitimden çok yaş ve günlük işleri organize edebilme gibi yaşantısal etkenlerle ilişkili olduğu vurgulanmaktadır.

Medeni duruma göre yapılan karşılaştırmalarda anlamlı bir farklılık gözlenmemektedir. Tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinde, hem ebeveynlik stresi hem de öz duyarlılık ve alt boyutları medeni durumdan bağımsız olarak benzer düzeylerde seyretmektedir. OSB grubunda ise öz duyarlılık toplam puanı evli katılımcılarda 70,39 ile daha yüksek görünmekte ve bu fark istatistiksel olarak sınırda anlamlılığa ulaşmaktadır (p=0,050). Diğer ölçümlerde ise anlamlı bir farklılık saptanmamaktadır. Literatürde de benzer şekilde, Koyuncu ve Sargın'ın (2021) özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler üzerinde yaptığı çalışmada, medeni durumun öz duyarlılık düzeyleri üzerinde sınırlı etkisi olduğu, ancak evli bireylerde sosyal destek

kaynaklarının daha geniş olmasının öz duyarlılık algısını bir miktar güçlendirebileceği belirtilmiştir.

Meslek değişkenine ilişkin bulgular incelendiğinde, tipik gelişim grubunda yalnızca bilinçlilik alt boyutunda anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Bu grupta memurların bilinçlilik puanı 15,50 ile en yüksek seviyeye ulaşırken, işçi grubunda 9,00 ile en düşük değere gerilemektedir (p=0,009). Ebeveynlik stresi ve öz duyarlılığın diğer boyutlarında ise meslek grupları arasında anlamlı bir değişim bulunmamaktadır. OSB grubunda meslek değişkeninin hiçbir ölçekte anlamlı fark oluşturmadığı görülmektedir. Bu sonuç, İlhan'ın (2017) yaptığı çalışmada da desteklenmektedir. Söz konusu araştırmada, ebeveynin mesleki konumunun stres düzeyini doğrudan belirlemediği, ancak işin niteliği ve çalışma koşullarının dolaylı etkiler yaratabileceği ifade edilmiştir.

Bir işte çalışma durumuna göre elde edilen bulgular daha sınırlı farklılık göstermektedir. Tipik gelişim grubunda çalışan ebeveynlerin bilinçlilik puanları 13,80 ile çalışmayanların 10,80'lik ortalamasına kıyasla anlamlı derecede yüksektir (p=0,031). Aynı grupta ebeveynlik stresi puanları çalışmayanlarda 13,60, çalışanlarda ise 9,15 olarak ölçülmesine rağmen, bu fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir (p=0,232). OSB grubunda ise hem ebeveynlik stresi hem de öz duyarlılık bileşenleri çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Bu durum, Albayrak'ın (2015) bulgularıyla da örtüşmektedir. Albayrak'ın çalışmasında, ebeveynlerin istihdam durumunun stres düzeyine belirgin bir etkisinin olmadığı, ancak çalışmanın sağladığı sosyal çevre ve günlük yapılandırılmış yaşamın bazı alt boyutlarda olumlu yansımaları olabileceği ifade edilmiştir.

Gelir düzeyi değişkeni tipik gelişim grubunda iki alt boyutta anlamlı farklılık göstermektedir. İzolasyon alt boyutunda en yüksek ortalama 50001–70000 TL gelir aralığında 12,50 olarak belirlenmiştir (p=0,044). Bilinçlilik alt boyutunda ise en yüksek ortalama 70001 TL ve üzeri gelir grubunda 14,13, en düşük ortalama ise 30001–50000 TL gelir grubunda 10,86'dır (p=0,032). Buna karşılık OSB grubunda gelir düzeyi hiçbir ölçekte anlamlı farklılık oluşturmamaktadır. Literatürde gelir düzeyinin psikososyal uyum ve başa çıkma becerileri üzerinde etkili olabileceğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Canarslan ve Ahmetoğlu'nun (2015) araştırmasında, yüksek gelir düzeyine sahip ebeveynlerin yaşam kalitesi ve duygusal farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu, bunun da stresle başa çıkma süreçlerini

güçlendirdiği belirtilmiştir. Bu bağlamda elde edilen bulgular, özellikle tipik gelişim grubunda yüksek gelir düzeyinin izolasyon ve bilinçlilik gibi öz-duyarlılık boyutlarıyla ilişkili olabileceğini göstermektedir.

Geçmiş aile deneyimlerinin güncel psikolojik göstergeler üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Çocuklukta algılanan ebeveyn tutumu hem tipik gelişim hem de OSB grubunda ebeveynlik stresi ve öz-duyarlılık göstergelerinde anlamlı farklılık yaratmamaktadır. Benzer şekilde, çocuklukta duygusal ya da fiziksel şiddete maruz kalma durumu da her iki grupta ebeveynlik stresi ve öz-duyarlılık bileşenlerinde anlamlı farklılık oluşturmamaktadır. Literatürde bu tür erken dönem deneyimlerin yetişkinlikte psikolojik iyi oluş üzerinde etkili olabileceğini ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bazı araştırmalarda, özellikle sosyal destek düzeyi yüksek olan bireylerde bu etkinin zayıfladığı veya ortadan kalktığı bildirilmiştir. Örneğin, Dilekçi'nin (2023) çalışmasında, öz-duyarlılık ve şefkat düzeyi yüksek ebeveynlerin geçmiş olumsuz deneyimlerden daha az etkilendiği belirtilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, mevcut bulgular sosyal destek ve kişisel başa çıkma becerilerinin koruyucu rolüne işaret etmektedir. Bununla birlikte, örneklem büyüklüğünün sınırlı olması (n=60; grup başına n=30) ve geçmiş deneyimlerin geçerli-güvenilir ölçeklerle değil tekil öz-bildirim sorularıyla sorgulanması (olası hatırlama yanlılığı dahil) bu ilişkilerin saptanmasını güçlendirmiş olabilir.

Çocuk sayısı değişkeni tipik gelişim grubunda anlamlı farklılıklar ortaya koymaktadır. Öz-duyarlılık toplam puanı dört çocuk sahibi olanlarda ortalama 84,00 ile en yüksek seviyeye ulaşırken, iki çocuk sahibi olanlarda 66,83 ile en düşük düzeyde ölçülmüştür (p=0,026). İzolasyon alt boyutunda da benzer bir durum görülmekte, dört çocuk sahibi olanlarda ortalama 15,00 ile en yüksek düzeye çıkmaktadır (p=0,047). OSB grubunda ise çocuk sayısı hiçbir ölçekte anlamlı farklılık yaratmamaktadır. Literatürde çocuk sayısının ebeveynlik rollerini, stres düzeyini ve sosyal destek gereksinimini etkileyebileceği belirtilmektedir. İlhan'ın (2017) çalışmasında, fazla sayıda çocuğa sahip ebeveynlerde aile içi sorumlulukların artmasına rağmen bazı durumlarda ebeveynlik rollerinin daha belirgin hale gelerek öz-duyarlılık düzeyini güçlendirebildiği ifade edilmektedir. Bu çalışmanın bulguları da tipik gelişim grubunda çocuk sayısının bazı öz-duyarlılık boyutlarında artışla ilişkili olabileceğini göstermektedir.

OSB grubunda aile içi işleyişe ilişkin üç gösterge, ebeveynlik stresinin anlamlı biçimde yükselmesine neden olmaktadır. Günlük işleri organize etmede zorlandığını belirten ebeveynlerde stres ortalaması 20,86 iken, zorlanmayanlarda bu değer 11,38'dir (p=0,037). Özel durumun başlamasından sonra aile içinde sorun yaşayan ebeveynlerin stres ortalaması 22,57'ye ulaşmakta, sorun yaşamayanlarda ise 13,74 olarak ölçülmektedir (p=0,047). Diğer çocuklarla ilgilenmede sorun yaşayanlarda stres düzeyi 26,44 iken, bu sorunu yaşamayanlarda 11,26'dır (p=0,015). Ayrıca diğer çocuklarla ilgilenme konusunda sorun yaşayan ebeveynlerde aşırı özdeşleşme puanı da yükselmekte, bu grupta ortalama 12,56'ya çıkarken sorun yaşamayanlarda 8,84'te kalmaktadır (p=0,045). Literatürde aile içi işleyişte yaşanan güçlüklerin ebeveynlik stresini artırabileceğine dair bulgular bulunmaktadır. Örneğin, İlhan'ın (2017) çalışmasında, günlük yaşam düzenini sağlamada zorlanan ebeveynlerde stres düzeyinin anlamlı biçimde arttığı, aile içi çatışmaların ise bu durumu daha da pekiştirdiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda elde edilen bulgular, aile içi işlevselliğin ebeveynlik stresinde belirleyici bir rol oynayabileceğini ortaya koymaktadır.

OSB grubunda psikolojik destek alma durumu hem ebeveynlik stresi hem de öz-duyarlılık düzeylerinde anlamlı farklılık yaratmamaktadır. Stres ortalamaları destek alanlarda (n=5) 17,40, almayanlarda (n=25) ise 15,48 olarak ölçülmüştür. Öz-duyarlılık toplam puanı da destek alanlarda 71,80, almayanlarda ise 69,68 ile benzer düzeydedir. Literatürde bazı çalışmalar psikolojik desteğin stresle başa çıkma kapasitesini artırabileceğini öne sürerken, destek türü, süresi ve niteliğinin bu etkinin boyutunu belirlediği ifade edilmektedir. Örneğin, Dilekçi'nin (2023) çalışmasında, düzenli ve yapılandırılmış psikolojik desteğin özellikle öz-duyarlılık ve şefkat düzeylerini güçlendirebildiği, ancak kısa süreli veya düzensiz desteğin bu etkiyi sağlamada yetersiz kalabildiği vurgulanmıştır. Bu açıdan mevcut bulgular, destek alma durumunun tek başına belirleyici olmadığını göstermektedir.

Çocuğun yaşı, OSB grubunda öz-duyarlılık düzeyi ile anlamlı bir ilişki göstermektedir. Öz-duyarlılık toplam puanı 6–10 yaş grubunda 74,53 iken, 11 yaş ve üzeri grupta 60,17'ye düşmektedir (p=0,045). Buna karşın ebeveynlik stresi ve alt boyutlar açısından çocuğun yaşı ile anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Literatürde, çocuk yaşının ebeveynlik deneyimleri üzerinde farklı etkiler yaratabileceğine işaret eden bulgular yer almaktadır. Örneğin, Eser Aktaş'ın (2017) çalışmasında, küçük yaş grubundaki çocukların ebeveynleriyle kurduğu yakın bağın öz-duyarlılığı

artırabileceği, ergenlik dönemine geçişte ise iletişim ve uyum sorunlarının bu düzeyi azaltabileceği belirtilmiştir. Bu bağlamda, mevcut araştırma bulguları da çocuğun yaşının öz-duyarlılık düzeyinde anlamlı bir belirleyici olabileceğini ortaya koymaktadır.

Çocuğun cinsiyetine göre hem ebeveynlik stresi hem de öz-duyarlılık göstergelerinde anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Stres ortalamaları kız çocuklarda 11,22, erkek çocuklarda ise 17,76'dır. Literatürde çocuğun cinsiyetinin ebeveynlik stresini etkileyip etkilemediğine ilişkin bulguların tutarsız olduğu görülmektedir. Örneğin, Albayrak'ın (2015) çalışmasında, cinsiyetin ebeveynlik stresi üzerinde belirleyici olmadığı, stres düzeylerinin daha çok ebeveynin eğitim durumu, gelir düzeyi ve sosyal destek kaynaklarıyla ilişkili olduğu ifade edilmiştir. Bu durum, mevcut çalışmanın cinsiyete ilişkin bulgularıyla paralellik göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, özel gereksinimli çocuk sahibi ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin öz-şefkat ve ebeveynlik stresi düzeylerini karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgular, iki grup arasında çeşitli değişkenlere bağlı olarak anlamlı farklar olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, OSB tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin stres ve öz-duyarlılık düzeylerinin tipik gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinden anlamlı biçimde farklılaşmadığını göstermektedir. Bu durum, ebeveynlik stresinin yalnızca çocuğun tanısı üzerinden açıklanamayacağını; öz-şefkat, sosyal destek ve bireysel baş etme becerileri gibi psikososyal değişkenlerin belirleyici rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, çalışmamızın sonuçları ebeveynlere yönelik müdahale programlarının yalnızca çocuğun özelliklerine değil, ebeveynlerin duygu düzenleme, öz-şefkat geliştirme ve destek sistemlerini güçlendirme boyutlarına odaklanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Her iki gruba ilişkin olarak yapılan korelasyon analizlerinde, ebeveynlik stresi ile öz-şefkat arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, ebeveynlerin öz-şefkat düzeyi arttıkça ebeveynlik stresinin azaldığını göstermektedir. Özellikle OSB grubunda bu ilişki daha belirgin düzeydedir. Ayrıca öz-şefkatin alt boyutlarından öz sevecenlik ve bilinçli farkındalık düzeyleri arttıkça ebeveynlik stresinin azaldığı da gözlemlenmiştir.

Tipik gelişim gösteren çocuk ebeveynleri ile OSB tanılı çocuk ebeveynlerinin öz-şefkat düzeyleri ve ebeveynlik stresindeki farklılıkları incelemek amacıyla MANOVA uygulanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, grup değişkeninin öz-şefkat ve ebeveynlik stresinin çok değişkenli birleşimi üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermiştir.

Eğitim durumuna göre ebeveynlik stresi, her iki grupta da anlamlı farklılık göstermektedir. Tipik gelişim grubunda ebeveynlik stresinin en yüksek olduğu grup ortalama 38,00 puan ile okuryazar olmayan bireyler olurken, en düşük düzeyin 6,00 puan ile yüksek lisans mezunlarında olduğu tespit edilmiştir ($p=0,004$). Aynı grupta bilinçlilik alt boyutunda da eğitim düzeyine bağlı artış gözlemlenmiş, lisans mezunları ortalama 14,79 puan ile en yüksek değeri almıştır ($p=0,021$). OSB grubunda ise

ebeveynlik stresi ortalaması ön lisans mezunlarında 53,00 ile en yüksek düzeye ulaşmış ve bu fark anlamlı bulunmuştur (p=0,005). Her iki grupta da öz-şefkat toplam puanı eğitim durumuna göre anlamlı bir değişiklik göstermemiştir.

OSB grubunda aile içi işleyişle ilişkili üç değişkenin ebeveynlik stresini anlamlı biçimde artırdığı belirlenmiştir. Günlük işleri organize etmede güçlük yaşayan bireylerin stres ortalaması 20,86 iken, zorlanmayanların ortalaması 11,38'dir (p=0,037). Özel gereksinimden sonra aile içi sorun yaşayan katılımcılarda ortalama stres puanı 22,57'ye yükselmiş; yaşamayanlarda bu değer 13,74'te kalmıştır (p=0,047). Diğer çocuklarla ilgilenmede sorun yaşayan bireylerin stres puanı 26,44 iken, bu durumu yaşamayanlarda ortalama 11,26 olarak ölçülmüştür (p=0,015). Aynı değişken çerçevesinde aşırı özdeşleşme alt boyutunda da anlamlı bir fark bulunmuş ve sorun yaşayanların ortalaması 12,56 iken, yaşamayanlarda 8,84 olmuştur (p=0,045).

Psikolojik destek alma durumuna göre stres düzeyinde ve öz-şefkat puanlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Destek alan bireylerin stres ortalaması 17,40 iken, destek almayanlarda bu ortalama 15,48 olarak hesaplanmıştır. Öz-şefkat düzeyleri de benzer biçimde destek alanlarda 71,80 ve destek almayanlarda 69,68 olarak belirlenmiştir.

Çocuğun yaşı ile öz-şefkat arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Öz-şefkat puanı 6–10 yaş aralığında 74,53 iken, 11 yaş ve üzeri grupta 60,17'ye gerilemiştir (p=0,045). Öte yandan, ebeveynlik stresi ve alt boyutlarında çocuğun yaşı açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Çocuğun cinsiyetine göre de hem stres hem öz-şefkat düzeylerinde anlamlı fark görülmemiştir. Kız çocukların ebeveynlerinde stres puanı 11,22; erkek çocukların ebeveynlerinde ise 17,76 olarak hesaplanmış, ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Örnekleme ilişkin demografik göstergelerde de iki grup arasında belirgin farklılıklar ortaya çıkmıştır. Tipik gelişim grubunda tüm katılımcılar anne iken, OSB grubunda babalar %13,3 oranında yer almıştır (p=0,038). İşe katılım açısından tipik gelişim grubunda çalışan oranı %66,7 iken, OSB grubunda bu oran %30,0'a düşmüştür (p=0,004). Birinci çocuğun yaş dağılımı da farklılık göstermiştir; tipik gelişim grubunda 1–5 ve 21 yaş üzeri aralıkları öne çıkarken, OSB grubunda 6–10 yaş grubu %46,7 ile en yoğun yaş aralığı olarak belirlenmiştir (p=0,021).

OSB grubuna ait pratik yaşam ve eğitimle ilgili göstergeler de bazı temel sorunlara işaret etmektedir. Günlük işleri organize etmede zorlandığını belirten katılımcıların oranı %46,7'dir. Bu grubun %42,9'u sosyal hayatın kısıtlanmasını ve zaman yönetimi güçlüğünü temel neden olarak göstermiştir. Aile içi sorun yaşayanların oranı %23,3; diğer çocuklarla ilgilenmede güçlük yaşayanların oranı ise %32,1'dir. Psikolojik destek alanların oranı %16,7'de kalmıştır. Tanı yaşı çoğunlukla 2 yaş (%46,7) ve 3 yaş (%43,3) aralıklarında yoğunlaşırken; eğitime başlama yaşları da benzer şekilde 2 yaş (%46,7) ve 3 yaş (%36,7) olarak belirlenmiştir. Rehabilitasyon hizmetine katılım oranı %96,7 gibi yüksek bir düzeyde iken, normal eğitim kurumuna devam oranı %36,7 düzeyindedir. Bu kurumlar arasında anaokulları %20,0 ile öne çıkmaktadır.

Bu bulgular, tipik gelişim gösteren ve OSB tanılı çocuklara sahip ebeveynlerin stres ve öz-şefkat düzeylerinin, sosyo-demografik ve ailevi etkenlerle birlikte önemli ölçüde farklılaştığını ortaya koymaktadır. Her iki grubun yaşam deneyimlerinin, psikolojik durumlarına sistematik biçimde yansıdığı görülmektedir.

Bu araştırmanın bulguları belirli sınırlılıklar çerçevesinde değerlendirilmelidir. İlk olarak, araştırma tipik gelişim gösteren 30 ebeveyn ve OSB tanılı çocuğa sahip 30 ebeveyn olmak üzere toplam 60 katılımcı ile sınırlıdır. Kolayda örnekleme yöntemi kullanılması ve örneklem büyüklüğünün sınırlı olması, sonuçların genellenebilirliğini etkilemektedir. İkinci olarak, özel gereksinim grubunda yalnızca Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanılı çocukların ebeveynlerinin yer alması, diğer özel gereksinim türlerine sahip ebeveynlerin stres ve öz-şefkat profillerinin değerlendirilmesini mümkün kılmamıştır. Üçüncü olarak, araştırmada kullanılan veri toplama araçları Sosyo-Demografik Veri Formu, Öz-Duyarlık Ölçeği ve Ebeveynlik Stres Ölçeği ile sınırlıdır; psikolojik iyi oluşun başka boyutları (örneğin, depresyon, anksiyete, sosyal destek, ebeveynlik yükü) bu araştırmanın kapsamı dışında kalmıştır. Dördüncü olarak, elde edilen veriler öz-bildirim yöntemiyle toplanmıştır. Katılımcıların kendi algılarına dayalı yanıtlar, sosyal istenirlik ve yanıtlayıcı yanlılığı gibi faktörlere bağlı olarak ölçüm hatalarına neden olabilmektedir. Son olarak, araştırma kesitsel (ilişkisel tarama) bir tasarım ile yürütülmüştür; bu nedenle değişkenler arasındaki ilişkiler nedensel bir çerçevede yorumlanamamaktadır. Bu sınırlılıkların gelecekte geniş örneklemli, çok

değişkenli ve boylamsal çalışmalarla aşılması, stres ve öz-şefkat dinamiklerinin ebeveynlik bağlamında daha bütüncül şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Öneriler;

- Eğitim düzeyi düşük olan ebeveynlerde stresin daha yüksek olduğu dikkate alındığında, bu gruba yönelik rehberlik ve bilgilendirme hizmetlerinin artırılması önerilmektedir.
- Öz-şefkat düzeyi ile eğitim durumu arasındaki olumlu ilişki göz önüne alındığında, düşük eğitim seviyesindeki ebeveynler için öz-şefkati destekleyici psikoeğitim programlarının uygulanması önerilmektedir.
- OSB grubunda günlük yaşamı organize etmede güçlük yaşayan ebeveynlerin daha yüksek stres düzeyine sahip olduğu dikkate alınarak, zaman yönetimi ve günlük planlama becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim programlarının sunulması önerilmektedir.
- Aile içi sorun yaşayan bireylerde stres düzeylerinin yüksek olması nedeniyle, aile içi iletişimi güçlendirmeye yönelik danışmanlık ve psikolojik destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması önerilmektedir.
- Diğer çocuklarla ilgilenmede güçlük yaşayan ebeveynlerde artan stres dikkate alındığında, bakım yükünün paylaşılmasına olanak sağlayacak sosyal destek sistemlerinin geliştirilmesi önerilmektedir.
- Psikolojik destek alan bireylerde anlamlı fark oluşmaması, sunulan hizmetlerin etkililiğinin artırılması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle yapılandırılmış, uzun süreli ve öz-şefkat temelli psikolojik destek programlarının uygulanması önerilmektedir.
- Çocuğun yaşı ilerledikçe ebeveynlerin öz-şefkat düzeyinin azalması, uzun süreli bakımın psikolojik etkilerine işaret etmektedir. Bu nedenle, ileri yaş gruplarındaki çocukların ebeveynlerine yönelik uzun vadeli destek programlarının oluşturulması önerilmektedir.
- OSB grubundaki ebeveynlerin iş hayatına katılım oranlarının düşük olması, bakım yükünün istihdama etkisini ortaya koymaktadır. Bu nedenle esnek çalışma

saatleri ve evden çalışma imkânı sağlayacak sosyal politika düzenlemelerinin yapılması önerilmektedir.

- Tanı ve eğitime başlama yaşının genellikle 2–3 yaş aralığında yoğunlaşması, erken farkındalık konusunda bir kazanım olduğunu göstermektedir. Bu sürecin devamlılığını sağlamak adına aile hekimleri ve erken çocukluk dönemi uzmanlarına yönelik bilgilendirme çalışmalarının yapılması önerilmektedir.

- Normal eğitim kurumuna devam oranının düşük olması, kapsayıcı eğitimin yetersizliğine işaret etmektedir. Bu nedenle OSB tanılı çocukların kaynaştırma eğitimine daha fazla katılımını sağlayacak düzenlemelerin yapılması ve öğretmenlere yönelik özel eğitim farkındalığı artırıcı eğitimlerin verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Abidin, R. R. (1989). The Determinants of Parenting: What Variables Do We Need To Look At?. *Annual Meeting of the American Psychological Association, 2*(5), 11-15.

Akça, F. ve Özyürek, A. (2019). Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş ve normal gelişen çocuğa sahip ebeveynlerin sıkıntıyı tolere etme, depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri. *Journal of History Culture and Art Research, 8*(1), 347–361.

Akın, A. (2010). Self-compassion and loneliness. *International Online Journal of Educational Sciences, 2*(3), 702–718.

Akın, Ü., Akın, A. ve Abacı, R. (2007). Öz-duyarlık ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması [Self-compassion scale: The study of validity and reliability]. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 33*(3), 1-10.

Albayrak, H. (2015). *Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin stresle başa çıkma tutumları*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi.

American Asociation on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD). (2021). *Intellectual disability: Definition, classification and systems of supports* (12th ed.). Washıngton, DC:AAIDD.

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.

American Speech-Language-Hearing Association. (2024). *Definitions of speech and language disorders.* https://www.asha.org

Aslanoğlu, A. (2004). *Aile ve engellilik.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Atalay, Z. (2019). *Mindfulness: Bilinçli farkındalık.* Pegasus Yayınları.

Ataman, A. (1997). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Ataman, A. (2020). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş* (5.baskı). Ankara: Vize Yayıncılık.

Atlı, A. (2019). *Psikolojik danışma kuramları.* Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Aydoğan, D. ve Özbay, Y. (2017). Ebeveynlik Stres Ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 2*(2), 24–38.

Bakır, E. ve Demirli, S. (2020). Çocuk sahibi bireylerde öz-duyarlık ile anne-baba öz-yeterlik ve ebeveynlik stresinin incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi, 24*(82), 313–334. https://doi.org/10.17753/Ekev1381

Baltaş, A. (2005). *Stres ve başa çıkma yolları.* Remzi Kitabevi.

Barkley, R. A. (2014). *Attention-deficit hyperactivity disorder: A handbook for diagnosis and treatment* (4th ed.). Guilford Press.

Beck, A. T. (1967). *Depression: Clinical, experimental and theoretical aspects.* Harper & Row.

Berninger, V. W., Vaughan, K. B., Abbott, R. D., Begay, K., Coleman, K. B., Curtin, G.,… ve Graham, S. (2002). Teaching spelling and composition alone and together: Implications for the simple view of writing. *Journal of Educational Psychology*, *94*(2), 291-304.

Bilal, E. ve Dağ, İ. (2005). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuk sahibi annelerde sters, stresle başa çıkma ve kontrol odağı inançlarının karşılaştırılması. *Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health, 12*(2), 56-68.

Bingöler Pekcici, E. B., Atay, G. ve Öztürk Ertem, İ. (2011). Özel gereksinimi olan çocukların aile merkezli yaklaşım ile değerlendirilmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi, 5(*2), 123-128.

Bishop, D. V. M., Snowling, M. J., Thompson, P. A. ve Greenhalgh, T. (2023). CATALISE-2: A multinatiol study to identify language impairments. *International Journal of Language & Communication Disorders, 58*(1), 12-29.

Bluth, K. ve Blanton, P.W. (2014). Mindfulness and self-compassion: Exploring pathways to adolescent emotional well-being. *Journal of Child and Family Studies*, *23*(7), 1298-1309. https://doi.org/10.1007/s10826-013-9830-2

Browder, D. M. ve Bambara, L. M. (2000). Home and community. In M. E. Snell & F. Brown (Eds.), *Instruction of students with severe disabilities* (5th ed., pp. 543-582). Merrill/Prentice Hall.

Brown, K. W. ve Ryan, R. M. (2003). The benefits of being present: Mindfulness and its role in psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, *84*(4), 822-848. https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.4.822

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2024). Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri (36. baskı). *Pegem Akademi Yayıncılık.*

Canarslan, H. ve Ahmetoğlu, E. (2015). Engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam kalitesinin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17*(1), 13–31.

Cavkaytar, A. (2017). *Özel eğitim*. Vize Yayıncılık.

Çatal, B. (2024). *Çalışan annelerin iş stresi, ebeveyn stresi ve psikolojik dayanıklılıkları ile mental sağlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi.

Çelik, D., Parlak , M. M., Yıldırım, C., Köse, A., Özyurt, G., Elliküçük, Ç. ve Karagöz Tanıgör, E. (2025). *What is the level of language development of children at risk of Developmental Language Disorder 2 years later?* Psychiatry and Psychopharmacology Reports, June 5, 2025.

Centers for Disease Control and Prevention. (2022). Signs and symptoms of autism spectrum disorder. https://www.cdc.gov/autism/signs-symptoms

Çetin, Ö. (2017). *Özel eğitimde temel kavramlar*. Pegem Akademi.

Çoban, Y. (2021). Öz-şefkat ile yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1*(2), 128-139.

Cüceloğlu, D. (1990). *İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları.* Remzi Kitabevi.

Darıca, N., İlbay, A. B. ve Gümüşbaş, B. (2017). *Otizm spektrum bozukluğu: Tanı, değerlendirme ve tedavi yaklaşımları.* İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.

Deniz, M. E., Dilmaç, B. ve Arıcak, O. T. (2009). Engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin durumluk-sürekli kaygı ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6*(1), 953–968.

Dertli, S. ve Başdaş, Ö. (2022). Çocuğu Otizm Tanısı Alan Ebeveynlerin Adaptasyon Sürecinde İnsan İnsana İlişki Modeli'nin Kullanılması. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 31*(3), 237-242. https://doi.org/10.17827/aktd.1078456

Diedrich, A., Grant, M., Hofmann, S. G., Hiller, W. ve Berking, M. (2014). Self-compassion as an emotion regulation strategy in majör depressive disorder. *Behaviour Research and Therapy, 58*, 43-51. https://doi.org/10.1016/j.brat.2014.05.006

Dilekçi, E. (2023). *Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin tükenmişlik düzeyinin şefkat ve öz-şefkat açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi.

Dilgem. (2025). Duyusal işlemleme bozukluğu ve otizm: Farklılıkları anlamak. https://www.dilgem.com.tr/tr/makaleler/duyusal-islemleme-bozukluğu-vs-otizm-farkliliklari -anlamak/

Doğanç, F. B., Hasanoğlu, S., Özaslan, H., Mahsereci, İ., Binici, E. S., Hamoğlu, C., …ve Hıdıroğlu, S. (2024). Ebeveynlerde çocukluk çağı otizmi farkındalığının değerlendirilmesi: Niteliksel bir araştırma. *Turkish Journal of Special Education Research and Practice, 6*(1), 1-21. https://doi.org./10.37233/TRSPED.2024.0144

Dolunay Cuğ, F. (2022). Öz duyarlık, iyimserlik ve öznel iyi oluş arasında öznel zindeliğin aracı rolü. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 5*(1), 19–32.

Dönmez, N. B. (2010). Zihinsel engelli çocuğa sahip anne-babaların stress düzeylerinin incelenmesi Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.

Doody, O., Cithambaram, K., Ryan, J., Ryan, R., Conway, M. ve Corby, D. (2025). Indicators for Intellectual Disability Where No Formal Diagnosis Exists but Nursing Knowledge Demonstrates Grounds for a Formal Assessment: A Scoping Review. *Healthcare, 13*(13), Article 1489.

Drotar, D., Baskiewicz, A., Irvin, N., Kennell, J. ve Klaus, M. (1975). The adaptation of parents to the birth of an infant with a congenital malformation: A hypothetical model. *Pediatrics*, 56(5), 710-717.

Duru, S. ve Duyan, V. (2017). Engelli çocuğa sahip ailelerde toplumsal cinsiyet rolleri. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi, 3*(2), 200–211.

Eripek, S. (2002). *Özel eğitime giriş*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Ersoy, Ö. ve Çürük, N. (2009). Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerde sosyal desteğin önemi. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 5*(17), 104-110.

Erus, S. M., Deniz, M. E., Bican, B. ve Satıcı, S. A. (2024). Self-compassion, dispositional mindfulness, and parenting stress: The mediating role of mindful parenting. *International Journal of Field Education, 10*(2), 1–17. https://doi.org/10.32570/ijofe.1504487

Eser Aktaş, E. (2017). *Otizm tanısı almış çocukların annelerinin psikolojik dayanıklılık, öz duyarlılık ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi.

Garcia, A. S., Born, S. L., Carotta, C. L., Lavender-Stott, E. S. ve Liu, H.-L. S. (2022). Hope and self-compassion to alleviate parenting stress in the context of the COVID-19 pandemic. *The Family Journal, 30*(2), 164–173. https://doi.org/10.1177/10664807211040836

Gargiulo, R. M. (1985). *Working with parents of exceptional children: A guide for professionals. Boston*: Houghton Mifflin.

Germer, C. K. (2009). *The mindful path to self-compassion: Freeing yourself from destructive thoughts and emotions.* Guilford Press.

Gersten , R., Beckmann, S., Clarke, B., Foegen, A., Marsh, L., Star, J. R. ve Witzel, B. (2009). *Assisting students struggling with mathematics: Response to intervention (Rtl) for elementary and middle schools.* National Center for Education Evaluation and Regional Assistance.

Gilbert, P. (2009). *The compassionate mind: A New approach to life challenges.* London: Constable.

Goetz, J. L., Keltner, D. ve Simon-Thomas, E. (2010). *Compassion: An evolutionary analysis and empirical revive.* Psychological Bulletin, 136(3), 351-374. https://doi.org/10.1037/a0018807

Gökler, R. ve Işıtan, İ. (2012). Modern çağın hastalığı; stres ve etkileri. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 1*(3), 154-168.

Gross, J. J. (1998). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of General Psychology, 2*(3), 271-299. https://doi.org/10.1037/1089-2680.2.3.271

Gürgür, H. ve Şafak, P. (Ed.). (2017). *İşitme ve Görme Yetersizliği*. Ankara: Pegem Akademi.

Horowitz, M. J. (1986). *Stress response syndromes* (2nd ed.). Northvale, NJ: Jason Aronson.

Hyvarinen, L. (2010). Classification of visual functioning and disability in children with visual processing disorders. G. Dutton & M. Bax (Ed.), *Visual impairment in children due tı damage to the brain.* (pp.265-281). NEW YORK: Wiley-Blackwell.

Hyvarinen, L. (2010). Classification of visual functioning and disability in children w,th visual processing disoreders. In G. Dutton & M. Bax. (Eds.), *Visual impairment inchildren due to damage to the brain* (pp.265-281). New York: Wiley-Blackwell.

İlhan, T. (2017). Özel gereksinimli 3–6 yaş çocuklarının ebeveynlerinin stres düzeyleri ile rolleri arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 18*(3), 383–400.

Ingersoll, B. ve Hambrick, D. Z. (2011). The relationship between the broader autism phenotype, child severity, and stress and depression in parents of children with autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders, 5*(1), 337–344. https://doi.org/10.1016/j.rasd.2010.04.017

Jefferson, F. A., Shires, A. ve McAloon, J. (2020). Parenting self-compassion: A systematic review and meta-analysis. *Mindfulness, 11*, 2067–2088. https://doi.org/10.1007/s12671-020-01401-x

Julka, A., Yadav, S., Singh, V. ve Mehta, D. (2014). *Understanding hearing impairment: A guide for teachers.* New Delhi: National Council of Educational Research and Training (NCERT).

Kanner, L. (1943). Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child, 2*, 217-250.

Karageyik, K. (2019). *Ebeveyn stresinin ebeveyn yetkinliği ve ebeveynin çocuğu ile iletişimi açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi.

Karagülle, S. (2020). *Otizm spektrum bozukluğu tanılı çocuğa sahip annelerin deneyimleri* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi.

Karakoç, T. ve Çelik, S. (Ed.). (2021). *Görme yetersizliği olan bireyler: Aileler için rehber kitapçık.* Milli Eğitim Bakanlığı. ISBN: 978-975-11-5499-6

Karaoğlu, M. ve Erzi, S. (2019). Yeme tutumları ve travmatik yaşantılar:Öz şefkat ve duygu düzenlemenin aracı rolü. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi, 1*(3), 145-151. https://doi.org/10.35365/ctjpp.19.1.18

Kavale, K. A. ve Forness, S. R. (2000). What definitions of learning disability say and don't say: A critical analysis. *Journal of Learning Disabilities, 33*(3), 239-256.

Kaymak-Özmen , Z. (2010). Okulda Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB), *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(*2), 1-10.

Keng, S. L., Smoski, M. J. ve Robins, C. J. (2011). Effects of mindfulness on psychological health: A review of empirical studies. *Clinical Psychology Review, 31*(6), 1041-1056. https://doi.org/10.1080/15298860309032

Keser, S. ve Özdemir, M. (2018). İşitme engelli bireylerin eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 8*(14), 240-260.

Kırcaali-İftar, G. ve Tekin-İftar, E. (2009). *Tek denekli araştırma yöntemleri*. Türk Psikologlar Derneği Yyaınları.

Kirkpatrick, K. (2005a). *The role of self-compassion in adjustment to divorce.* Doctoral Dissertation, Univercity of Texas.

Kirkpatrick, L. A. (2005b). *Attachment, evolution and the psychology of religion.* New York, NY: Guilford Press.

Kot, M., Sönmez, S. ve Eratay, E. (2018). Özel gereksinimli bireylere sahip ailelerin yaşadıkları zorluklar. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 37, 85-96.

Koyuncu, E. ve Sargın, N. (2021). Özel gereksinimli çocuğa sahip anne babaların öz-anlayış ve iyimserlik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *International Social Sciences Studies Journal, 7*(85), 2934–2947.

Kübler-Ross, E. (1969). *On death and dying.* New York: Macmillan.

Küçüker, S. (2001). Erken eğitimin gelişimsel geriliği olan çocukların anne-babalarının stres ve depresyon düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi, 3*(1), 1-11.

Kurtoğlu, M. ve Başgül, Ş. S. (2021). Koruyucu faktör olarak öz-şefkat üzerine bir derleme çalışması. *Journal of Cognetive Behavioral Psychotherapies and Research, 10(*1), 56-65.

Kwok, S. ve D. Wong. (2000). Mental health of parents with young children in Hong Kong: The roles of parenting stress and parenting self-efficacy. *Child and Family Social Work, 3*(5), 57-65.

Lerner, J. W. ve Johns, B. H. (2015). *Learning disabilities and related disabilities: Strategies for success* (13th ed.). Cengage Learning.

Lupien, S. J., Maheu, F., Tu, M., Fiocco, A. ve Schramek, T. E. (2007). The effects of stress and stress hormones on human cognition: Implications for the field of brain and cognition. *Brain and Cognition, 65*(3), 209-237.

Marlatt, G. A. ve Kristeller, J. L. (1999). Minfulness and meditation. In W. R. Miller (Ed.), *Integrating spirituality into treatment: Resources for practitioners* (pp. 67-84). American Psychological Association.

Melekoğlu, M. A. ve Sak, U. (2017). *Öğrenme Güçlüğü ve Özel Yetenek.* Pegem Akademi.

Moran, M. ve Yılmaz, S. (2024). Bilişsel davranışçı terapinin psikiyatri hemşireliği alanındaki çalışmalardaki kullanımı. *YOBU Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi 5*(1), 91-100.

Neff, K. D. (2003a). Self-compassion: An alternative conceptualization of a healthy attitude toward oneself. *Self and Identity, 2*(2), 85-102.

Neff, K. D. (2003b). The development and validation of a scale to measure self-compassion. *Self and Identity, 2*(3), 223-250.

Neff, K. D. (2011). Self compassion: *The proven power of being kind to yourself.* HarperCollins.

Neff, K. D. ve Faso, D. J. (2015). Self-compassion and well-being in parents of children with autism. *Mindfulness, 6*(4), 938–947. https://doi.org/10.1007/s12671-014-0359-2

Neff, K. D. ve McGehee, P.(2010). Self compassion and psychological resilience among adolescents and young adults. *Self and Identity*, *9*(3), 225-240. https://doi.org/10.1080/15298860902979307

Neff, K. D., Kirkpatrick, K. L. ve Rude, S. S. (2005b). Accepting the human condition: Self-compassion and its link to adaptive psychological functioning. *Manuscript submitted for publication,* 1-43.

Neff, K. D., Pisitsungkagam, K. ve Hsieh, Y.P. (2008). Self-compassion and self-construal in the United States, Thailand and Taiwan. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *39*(3), 267-285. https://doi.org/10.1177/0022022108314544

Neff, K. D., Rude, S. S. ve Kirkpatrick, K. L. (2007). An examination of self-compassion in relation to positive psychological functioning and personality traits. *Journal of Research in Personality, 41*(4), 908-916. https://doi.org/10.1016/j.jrp.2006.08.002

O'Brien, M., Asay, J. H. ve McCluskey-Fawcett, K. (1999). Family functioning and maternal depression following premature birth. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, *17*(2), 175-188.

Okan Er, Y. ve Deniz, M.E. (2022). The mediating role of self-compassion and cognitive flexibility in the relationship between differentiation of self and

subjective well-being. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 51*(3), 1642-1680.

Özbilgin İşildak, A. B. (2023). *Predictor roles of self-compassion, parental reflective functioning, and perfectionism on parental stress*. Yüksek Lisans Tezi, Middle East Technical University. Erişim adresi: https://open.metu.edu.tr/bitstream/handle/11511/102068/10527309.pdf

Özcan, H. ve Gül Çelik, R. (2017). Bilişsel davranışçı terapi yaklaşımları ve uygulamaları. *Psikiyatride Güncel yaklaşımlar, 9*(1), 56-70.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği [ÖEHY]. (2018). T.C. Resmi Gazete, (30471), 7 Temmuz 2018, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm.

Özmen, S. K. ve Özmen, A. (2012). Anne baba stres ölçeğinin geliştirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi, 42*(196), 20-35.

Öztürk, O. ve Uluşahin, A. (2014). *Ruh sağlığı ve bozuklukları* (15.Baskı). Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.

Öztürk, S. (2017). Zihinsel engelli ve yaygın gelişimsel bozukluk tanılı çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinde stresle başa çıkma tutumları ve evlilik uyumuna etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi.

Özyürek, M. (2018). *Engellilik ve özel eğitim: Tanılar, özellikler ve eğitim yaklaşımları* (4. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Patel, D. R., Apple, R. W. ve Kanungo, S., & Akkal, A. (2018). Narrative review of intellectual disability: definitions , evaluation and principles of treatment. *Translational Pediatrics*, 7, 115-130.

Paul, R. ve Norbury, C. F. (2021). *Language disorders from infancy through adolescence* (5th ed.). Elsevier.

Pepping, C. A., Davis, P. J., O'Donovan, A. ve Pal, J. (2015). Individual differences in self-compassion: The role of attachment and experiences of parenting in childhood. *Self and Identity, 14*(1), 104-117. https://doi.org/10.1080/15298868.2014.955050

Phillips, W. J. ve Ferguson, S.J. (2013). Self-compassion: A resource for positive aging. https://doi.org/10.1093/geronb/gbs091

Sacks, S. Z. ve Silberman, R. K. (2000). *Educating students who have visual impairments with other disabilities*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes Publishing.

Saeighi Mameghani, S., Taşan, D. ve Saylan, E. (2020). Üniversite öğrencilerinin öz-şefkat, hasbilik ve affetme düzeylerinin incelenmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 12*(2), 220-244.

Salend, S. J., Elhoweris, H. ve Van Garderen, D. (2003). Impact of inclusion on students with and their educators. *Remedial and Special Education, 24*(6), 323-332.

Schalock, R. L., Luckasson, R., Tasse, M. J. ve Verdugo, M. A. (2021). The contemporary view of intellectual and developmental disabilities: Implications for psychologists. *American Psychologist, 76*(1), 11-26

Schneiderman, N., Ironson,G. ve Siegel, S.D. (2005). Stress and health: Psychological, behavioral and biological determinants. *Annual Review of Clinical Psychology, 1*(1), 607-628. https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.1.102803.144141

Şekerli, N. (2021). *Ebeveynlerin evlilikte problem çözme becerileri ile öz-anlayış özelliklerinin bazı sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi.

Selimoğlu, Ö. G., Özdemir, S., Töret, G. ve Özkubat, U. (2013). Otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin otizm tanılama sürecinde ve tanı sonrasında yaşadıkları deneyimlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Early Childhood Special Education, 5*(2), 129-161.

Stenz, C. F. H., Breitmeyer, A. M.ve Jansen, K. L. (2023). Parenting stress and self-compassion in parents of children with and without psychological disorders. *The Family Journal, 31*(2), 308–313. https://doi.org/10.1177/10664807221123557

Şengül, S. ve Baykan, H. (2012). Zihinsel engelli çocukların annelerinde depresyon, anksiyete ve stresle başa çıkma tutumları. *Kocatepe Tıp Dergisi, 14*(1), 30–39.

Shaffer, D. R. ve Kipp, K. (2014). *Developmental Pyschology: Childhood and adolescence* (9th ed.). Cengage Learning.

Shaw, K. A., vd. (2025). Prevalance and early identification of autism spectrum disorder. *MMWR Surveillance Summaries, 74*(SS-2), 1-18. https://doi.org/10.15585/mmwr.ss7402a1

Shaywitz, S. E. (2003). Overcoming dyslexia: *A new and complete science-based program for reading problems at any level*. Allfred A. Knopf.

Siegel, R. D., Germer, C. K. ve Olendzki, A. (2009). Mindfulness: What is it? Where did it come from? In F. Didonna (Ed.). *Clinical handbook of mindfulness* (pp. 17-35). Springer. https://doi.org/10.1007/978-0-387-09593-6_2

Simmons, B, L. ve Nelson, D. L. (2001). Eustress at work: Extending the holistic stress model. In D. L. Nelson C. L. Coooper (Eds.), *Positive organizational stress.* 9-27. Wiley.

Sleezer, C. M., Russ Eft, D. ve Gupta, K. (2014). *A practical guide to needs assessment*. San Francisco, CA: John Wiley & Sons.

Sönmez, E. (2019). *Yaşlılarda konuşmayı anlama skorları ile işitme engeli ve yaşam kalitesi ölçekleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi.

Strauss, C., Lever Taylor, B., Gu, J., Kuyken, W., Baer, R., Jones, F. ve Cavanagh, K. (2016). What is compassion and how can we measure it? A review of definitions and measures. *Clinical Psychology Review, 47*, 15-27. https://doi.org/10.1016/j.cpr.2016.05.004

Sucuoğlu, B. (2013). *Erken çocuklukta özel gereksinimi olan çocuklar ve erken müdahale.* Ankara: Vize Yayıncılık.

Sucuoğu, B. (2003). Aileler ile iş birliği. A. Ataman (Ed.). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş* içinde (s.243-268). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2023). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği.

Tangney, J. P. ve Dearing, R. L. (2002). *Shame and guilt.* New York: Guilford Press.

Tümlü, G. Ü. (2020). Öz-şefkat. In S. Bulut (Ed.). *Pozitif Psikoloji* (ss 223-243). Nobel Yayıncılık. https://www.researchgate.net/publication/362431243_OZ_SEFKAT

Tuncer, T. (2005). Görme yetersizliği olan çocuklar. A. Ataman (Ed.), *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş* (ss, 291-309). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Turnbull, A., Turnbull, R. ve Wehmeyer, M. L. (2011). *Exceptional lives: Special education in today's schools* (7th ed.). Pearson.

Turnbull, A., Turnbull, R., Shank, M. ve Smith, S. J. (2002). *Exceptional lives: Special education in today's schools* (4th ed.). Merrill/Prentice Hall.

Turnbull, A., Turnbull, R., Wehmeyer, M. L. ve Shogren, K. A. (2011*). Exceptional lives: Special education in today's schools* (7th ed). Pearson.

Uğur, E. (2023*). Olumsuz çocukluk çağı yaşantılarının öz-şefkat ilişkisinde psikolojik esnekliğin aracı rolü.* Yüksek lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

Uğuz, Ş., Toros, F., Yazgan İnanç, B. ve Çolakkadıoğlu, O. (2004). Zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin kaygı, depresyon ve stress düzeylerinin belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri, 7*, 42-47.

Uyanık, N. ve Çevik, Ö. (2020). Öz-şefkat gelişiminde bilişsel formülasyonun rolü: Kavramsal bir değerlendirme. *CALESS, 2*(2), 660-674.

Varol, N. (2005). *Aile eğitimi ve rehberliği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Vatan, S. (2016). Bilişsel davranışçı terapilerde üçüncü kuşak yaklaşımlar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 8*(3), 190-203.

Velum. (2025). Otizm ve duyusal işlemleme bozukluğu arasındaki bağlantı. https://velum.com.tr./otizm-ve-duyusal-isleme-bozukluğu-arasindaki-bağlanti/

Virtual Lab School. (t.y.). The emotional experience of families of children with disabilities. Virtual Lab School. Retrieved August 16, 2025, from https://www.virtuallabschool.org/preschool/family-engagement/lesson-4/act/18466

Whipple, E. E. ve Webster-Stratton, C. (1991). The role of parental stress in physically abusive families. *Child Abuse and Neglect, 15*(3), 279-291. https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/0145-2134(91)90072-L

Wilmshurst, L. ve Brue, A. W. (2005). *The complete guide to special education: Expert advice on evaluations, IEPs, and helping kids succeed.* Jossey-Bass.

World Health Organization. (2023). Autism spectrum disorders. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/autism-spectrum-disorders

Yağbasanlar, O. (2017). Kavramsal bir bakış: *Öz-şefkat. Eğitim ve Araştırmaları Dergisi, 6(*2), 88-101.

Yarnell, L. M., Stafford, R. E., Neff, K. D., Reilly, E. D., Knox, M. C. ve Mullarkey, M. (2015). Meta-analysis of gender differences in self-compassion. *Self and Identity, 14(*5), 499-520. https://doi.org/10.1080/15298868.2015.1029966

Yılmaz, M. (2009). *Üniversite öğrencilerinin öz-anlayışları ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.

Zero to Three. (2016). *DC:0-5™: Erken çocukluk ve bebeklik dönemindeki gelişimsel ve ruhsal bozuklukların tanısal sınıflandırılması* (D. Demirpençe Seçinti, ED. & Çev.). Nobel Akademi Yayıncılık.

Zwaigenbaum, L., Bauman, M. L., Choueiri, R., Kasari, C., Carter, A., Granpeesheh, D., ... ve Natowicz, M. R. (2015). Early identification and İnterventions for autism spectrum disorder: Executive summary. *Pediatrics, 136*(1), 1-9. https://doi.org/10.1542/peds.2014-3667B

EKLER

EK-A: Etik Kurul Onayı

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurul Başkanlığı

ETİK KURUL KARAR ÖRNEĞİ

Toplantı No	Toplantı Tarihi	Toplantı Saati	Toplantı Yeri
2024 – 10	17.07.2024	14.00	Online

KARAR NO: 2024-10-31: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Tezli Yüksek Lisans Programı 231489003 numaralı Ceren BATIR' ın, Dr. Öğr. Üyesi Deniz YILDIZ' ın danışmanlığında yürüttülen "Tipik Gelişim Gösteren ve Özel Gereksinimi Olan Çocuk Ebeveynlerinin Öz Şefkat Düzeyleri ile Ebeveynlik Stresi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu çalışması görüşüldü yapacağı anket sorularının, etik kurallara uygun olup olmadığını tespit etmek üzere, İGÜ Etik Kurulumuzun 14.06.2024 tarih ve 2024-09 sayılı toplantısında, İGÜ Etik Kurul Yönergesinin 12(1) maddesine göre değerlendirme yapmak üzere görevlendirilen öğretim elemanlarının raporları incelenmiş olup, ilgili çalışmada yer alan bilimsel araştırmanın etik kurallara uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

17.07.2024

Cihangir Mah. Şehit Jandarma Komando Er Hakan Öner Sokak No:1 34310 Avcılar / İSTANBUL
Tel: (+90212) 422 70 00 Faks: (+90212) 422 74 01
www.gelisim.edu.tr https://ibirim.gelisim.edu.tr ibirim@gelisim.edu.tr

EK-B: MEB Araştırma Uygulama İzni

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
ARAŞTIRMA UYGULAMA İZNİ BELGESİ

EĞİTİMİN YÜZYILI

Başvuru No:

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: CEREN BATIR

Araştırmanın Adı: TİPİK GELİŞİM GÖSTEREN VE ÖZEL GEREKSİNİMİ OLAN ÇOCUK EBEVEYNLERİNİN ÖZ ŞEFKAT DÜZEYLERİ İLE EBEVEYNLİK STRESİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Veli

Veri Toplama Aracının Başlığı: Öz-Duyarlılık Ölçeği, Ebeveynlik stresi

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 08.07.2025

Araştırma Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 08.07.2026

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup aşağıda ifade edilen bilgiler kapsamında araştırma uygulama izni Millî Eğitim Bakanlığı ilgili birimleri tarafından onaylanmıştır.

Uygulama Yapılacak İller	Uygulama Yapılacak Birimler	Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatları	Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu
İSTANBUL	Özel Eğitim Uygulama Okulu (I. Kademe)	Şehit Ömer Halisdemir Özel Eğitim Uygulama Okulu I. Kademe	764447
İSTANBUL	Özel Eğitim Uygulama Okulu (II. Kademe)	Şehit Ömer Halisdemir Özel Eğitim Uygulama Okulu II. Kademe	764448
İSTANBUL	İlkokul	Gürpınar 75 Yıl Cumhuriyet İlkokulu	733277
İSTANBUL	Ortaokul	Gürpınar 75 Yıl Cumhuriyet Ortaokulu	733276

Not: *Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.*

EK-C: Sosyodemografik Veri Formu

SOSYODEMOGRAFİK VERİ FORMU

Değerli Anne/Baba

Cevaplamanız için verilen bu form bilimsel bir araştırmaya yardımcı olmanız amacıyla hazırlanmıştır. Bu formlarda verdiğiniz cevaplar gizli tutulacak ve yapılacak olan bu araştırma dışında hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Form üzerinde kimliğinizi belirten herhangi bir soru bulunmamaktadır. Bu nedenle her soru için mümkün olduğunca samimi bir şekilde size uyan cevabı işaretleyiniz. Araştırmanın sonuçlarının güvenilir olabilmesi verilen cevapların içtenliğine bağlıdır. Lütfen cevapsız soru bırakmamaya özen gösteriniz.

Katılımınız için teşekkür ederim.

Ceren BATIR

İstanbul Gelişim Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Çocuk Gelişimi Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Veli

a) Anne b) Baba

2. Velinin Yaşı

……

3. Eğitim durumunuz

( ) Okur-Yazar Değil ( ) Ortaokul ( ) Lisans

( ) Okur-Yazar ( ) Lise ( ) Yüksek Lisans

( ) İlkokul ( ) Ön Lisans ( ) Doktora

4.Medeni durumunuz

( ) Evli ( ) Bekar ( ) Dul/Boşanmış

5. Mesleğiniz

( ) İşçi ( ) Memur ( ) Emekli ( ) Serbest Meslek

( ) Diğer:……

6. Bir işte çalışıyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

7. Eşinizle aranızda akrabalık bağınız var mı?

( ) Var ( ) Yok

7. Ailenizin aylık ortalama geliri (TL cinsinden)

……

8. Aile yapısı

( ) Çekirdek aile ( ) Geniş aile

9. Çocukluk döneminizde anne-babanızın size karşı olan tutumu nasıldı?

( ) Demokratik

( ) Koruyucu

( ) Suçlayıcı

( ) Tutarsız

10. Çocukluk döneminizde duygusal veya fiziksel olarak aile içi şiddete maruz kaldınız mı?

( ) Evet ( ) Hayır

8. Kaç çocuğunuz var?

……

9. Çocuklarınızın yaşları

1.Çocuk:

2.Çocuk:

3.Çocuk

4.Çocuk:

10. Herhangi bir engel türüne sahip çocuk sayısı kaç ?

( ) Hiç ( ) 1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4

*Aşağıdaki soruları herhangi bir engel türüne sahip çocukların ebeveynleri cevaplandıracaktır. *

11. Çocuğunuzun özel durumundan dolayı günlük işlerinizi organize etmede sorun yaşıyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır

Evet ise ne tür sorunlar olduğunu belirtin

……

12.Özel bir durumu olan çocuğa sahip olduktan sonra aile içi sorunlar oldu mu?

( ) Evet ( ) Hayır

Evet ise ne tür sorunlar olduğunu belirtin

……

13.Özel bir durumu olan çocuğa sahip olduktan sonra varsa diğer çocuklarınızla ilgilenmekte sorun yaşadınız mı?

( ) Evet ( ) Hayır

14. Özel durumu olan bir çocuğa sahip olmanız nedeniyle psikolojik destek aldınız mı?

( ) Evet ( ) Hayır

11. Engeli olan çocuğunuzun/çocuklarınızın

1. Çocuk

a) Tanısı / Engel türü:

b) Yaşı:

c) Cinsiyeti: ( ) Kız ( ) Erkek

d) Engeli olan çocuğunuzun tanısı ne zaman konuldu? …../…../…..

e) Eğitime ilk olarak ne zaman başlandı? ……..

f) Eğitim aldığı Özel Eğitim Kurumu (Rehabilitasyon vb.) / Ne kadar süredir eğitim alıyor? / Ne sıklıkla eğitim alıyor?

……
……

g) Eğitim aldığı Normal Eğitim Kurumu (Okul) / Ne kadar süredir eğitim alıyor? / Ne sıklıkla eğitim alıyor?

……
……..

2. Çocuk

a) Tanısı / Engel türü:

b) Yaşı:

c) Cinsiyeti: ( ) Kız ( ) Erkek

d) Engeli olan çocuğunuzun tanısı ne zaman konuldu? …../…../…..

e) Eğitime ilk olarak ne zaman başlandı? ……..

f) Eğitim aldığı Özel Eğitim Kurumu (Rehabilitasyon vb.) / Ne kadar süredir eğitim alıyor? / Ne sıklıkla eğitim alıyor?

……
……

g) Eğitim aldığı Normal Eğitim Kurumu (Okul) / Ne kadar süredir eğitim alıyor? / Ne sıklıkla eğitim alıyor?

……
……..

3. Çocuk

a) Tanısı / Engel türü:

b) Yaşı:

c) Cinsiyeti: ( ) Kız ( ) Erkek

d) Engeli olan çocuğunuzun tanısı ne zaman konuldu? …../…../…..

e) Eğitime ilk olarak ne zaman başlandı? ……..

f) Eğitim aldığı Özel Eğitim Kurumu (Rehabilitasyon vb.) / Ne kadar süredir eğitim alıyor? / Ne sıklıkla eğitim alıyor?

……
……

g) Eğitim aldığı Normal Eğitim Kurumu (Okul) / Ne kadar süredir eğitim alıyor? / Ne sıklıkla eğitim alıyor?

……
……..

EK-D: Gönüllü Katılım Formu

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma bitirme tezi kapsamında Dr. Öğr. Üyesi Deniz Yıldız danışmanlığında İstanbul Gelişim Üniversitesi Çocuk Gelişimi Yüksek Lisans programı öğrencisi olan Ceren Batır tarafından yürütülmektedir. Tipik gelişim gösteren ve özel gereksinimi olan çocuk ebeveynlerinin öz şefkat düzeyleri ile ebeveynlik stresi arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılacak bu çalışma, normal ve özel gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin öz şefkat düzeyleri ile ebeveynlik stresi arasında ne yönde ilişki olduğunu ortaya koyma amacıyla yapılacaktır. Çalışmanın yürütülebilmesi için gerekli etik izinler alınmıştır.

Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır; katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına sahipsiniz. Araştırmaya katılmayı kabul ederseniz sizden çeşitli ölçeklerden oluşan anket formunu tamamlamanız beklenmektedir.

Anket formunda yer alan soruların doğru veya yanlış bir cevabı yoktur. Formda kimlik belgesi içeren sorular bulunmamaktadır. Çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup, kişisel bilgileriniz kullanılmayacaktır.

Çalışmaya Katılım Onayı:

"Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce gönüllüye / katılımcıya verilmesi gereken bilgileri gösteren Aydınlatılmış Onam Formu adlı metni kendi anadilimde okudum ya da bana okunmasını sağladım. Bu bilgilerin içeriği ve anlamı, yazılı ve sözlü olarak açıklandı. Aklıma gelen bütün soruları sorma olanağı tanındı ve sorularıma doyurucu cevaplar aldım. Çalışmaya katılmadığım ya da katıldıktan sonra çekildiğim durumda, hiçbir yasal hakkımdan vazgeçmiş olmayacağım. Bu koşullarla, söz konusu araştırmaya hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum. Bu metnin imzalı bir kopyasını aldım."

Katılımcının (Kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:

İmzası:

Not: Bu form, iki nüsha halinde düzenlenir. Bu nüshalardan biri imza karşılığında gönüllü kişiye verilir, diğeri araştırmacı tarafından saklanır.

EK-E: Öz-Şefkat Ölçeği

Bu anketten elde edilen sonuçlar bilimsel bir çalışmada kullanılacaktır. Sizden istenilen bu ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirmeniz ve sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koymanızdır. Her sorunun karşısında bulunan; (1) Hiç bir zaman (2) Nadiren (3) Sık sık (4) Genellikle ve (5) Her zaman anlamına gelmektedir. Lütfen **her ifadeye** mutlaka **TEK yanıt** veriniz ve kesinlikle **BOŞ bırakmayınız**. En uygun yanıtları vereceğinizi ümit eder katkılarınız için teşekkür ederim.

1	Bir yetersizlik hissettiğimde, kendime bu yetersizlik duygusunun insanların birçoğu tarafından paylaşıldığını hatırlatmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
2	Kişiliğimin beğenmediğim yönlerine ilişkin anlayışlı ve sabırlı olmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
3	Bir şey beni üzdüğünde, duygularıma kapılıp giderim.	1	2	3	4	5
4	Hoşlanmadığım yönlerimi fark ettiğimde kendimi suçlarım.	1	2	3	4	5
5	Benim için önemli olan bir şeyde başarısız olduğumda, kendimi bu başarısızlıkta yalnız hissederim.	1	2	3	4	5
6	Zor zamanlarımda ihtiyaç duyduğum özen ve şefkati kendime gösteririm.	1	2	3	4	5
7	Gerçekten güç durumlarla karşılaştığımda kendime kaba davranırım.	1	2	3	4	5
8	Başarısızlıklarımı insanlık halinin bir parçası olarak görmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
9	Bir şey beni üzdüğünde duygularımı dengede tutmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
10	Kendimi kötü hissettiğimde kötü olan her şeye kafamı takar ve onunla meşgul olurum.	1	2	3	4	5
11	Yetersizliklerim hakkında düşündüğümde, bu kendimi yalnız hissetmeme ve dünyayla bağlantımı koparmama neden olur.	1	2	3	4	5
12	Kendimi çok kötü hissettiğim durumlarda, dünyadaki birçok insanın benzer duygular yaşadığını hatırlamaya çalışırım.	1	2	3	4	5
13	Acı veren olaylar yaşadığımda kendime kibar davranırım.	1	2	3	4	5
14	Kendimi kötü hissettiğimde duygularıma ilgi ve açıklıkla yaklaşmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
15	Sıkıntı çektiğim durumlarda kendime karşı biraz acımasız olabilirim.	1	2	3	4	5
16	Sıkıntı veren bir olay olduğunda olayı mantıksız biçimde abartırım.	1	2	3	4	5
17	Hata ve yetersizliklerimi anlayışla karşılarım.	1	2	3	4	5
18	Acı veren bir şeyler yaşadığımda bu duruma dengeli bir bakış açısıyla yaklaşmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
19	Kendimi üzgün hissettiğimde, diğer insanların çoğunun belki de benden daha mutlu olduklarını düşünürüm.	1	2	3	4	5
20	Hata ve yetersizliklerime karşı kınayıcı ve yargılayıcı bir tavır takınırım.	1	2	3	4	5
21	Duygusal anlamda acı çektiğim durumlarda kendime sevgiyle yaklaşırım.	1	2	3	4	5
22	Benim için bir şeyler kötüye gittiğinde, bu durumun herkesin yaşayabileceğini ve yaşamın bir parçası olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
23	Bir şeyde başarısızlık yaşadığımda objektif bir bakış açısı takınmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
24	Benim için önemli olan bir şeyde başarısız olduğumda, yetersizlik duygularıyla kendimi harap ederim.	1	2	3	4	5
25	Zor durumlarla mücadele ettiğimde, diğer insanların daha rahat bir durumda olduklarını düşünürüm.	1	2	3	4	5
26	Kişiliğimin beğenmediğim yönlerine karşı sabırlı ve hoşgörülü değilimdir.	1	2	3	4	5

EK-F: Ebeveynlik Stres Ölçeği

ESF							
Değerli Katılımcı, bu bölüm içerisinde EBEVEYNLİK ya da ANNE BABA olmaya ilişkin yaşamış olduğunuz STRES durumuna ilişkin maddeler bulunmaktadır. Her bir maddede sizin için en uygun olan ifadeyi işaretleyiniz. Eğer bir çocuğa sahip iseniz maddeleri cevaplarken o çocuğunuzu düşünerek, eğer birden fazla çocuğa sahipseniz sizi daha çok her türlü (duygusal, fiziksel, sosyal, ekonomik vb...) bakımı sunmada zorlayan çocuğunuzu düşünerek maddeleri cevaplayınız.							
0.Hiç Tanımlamıyor, 1.Biraz Tanımlıyor, 2.Oldukça İyi Tanımlıyor, 3.İyi tanımlıyor 4.Çok iyi tanımlıyor							
1		Ebeveyn olma konusunda kendimi yetersiz buluyorum.	0	1	2	3	4
2		Çocuğumla iyi bir iletişim kurmayı başaramıyorum.	0	1	2	3	4
3		Çocuğumun sağlık problemleri var.	0	1	2	3	4
4		Çocuğum eşimle aramda bir problem oluşturuyor.	0	1	2	3	4
5		Çocuğumun sorduğu soruları cevaplamakta zorlanıyorum.	0	1	2	3	4
6		Çocuğum yakın çevresiyle ilişkilerinde problemlere sahiptir.	0	1	2	3	4
7		Çocuğum duygusal problemlere sahiptir.	0	1	2	3	4
8		Çocuğumun yeterince sorumluluk almadığını düşünüyorum.	0	1	2	3	4
9		Çocuğum yeterince başarılı bir değildir.	0	1	2	3	4
10		Nasıl bir ebeveyn olduğumu düşündükçe kendimi kötü hissediyorum.	0	1	2	3	4
11		Çocuğumun davranış problemleri var.	0	1	2	3	4
12		Çocuğumla aramdaki duygusal bağın yeterli olmadığını düşünüyorum.	0	1	2	3	4
13		Ebeveynlik rolünü üstlenmek bana çok zor geliyor.	0	1	2	3	4
14		Uyumsuz bir çocuktur.	0	1	2	3	4
15		Çocuğuma karşı olumlu duygular beslemiyorum.	0	1	2	3	4
16		Bazı zamanlar çocuğumun beni istemediğini hissediyorum.	0	1	2	3	4
17		Ebeveyn olduğum için pişmanlık duyuyorum.	0	1	2	3	4
18		Çocuğum çok sık hastalandığı için ona bakmakta zorlanıyorum.	0	1	2	3	4

EK-G: Öz-Şefkat Ölçeği Kullanım İzni

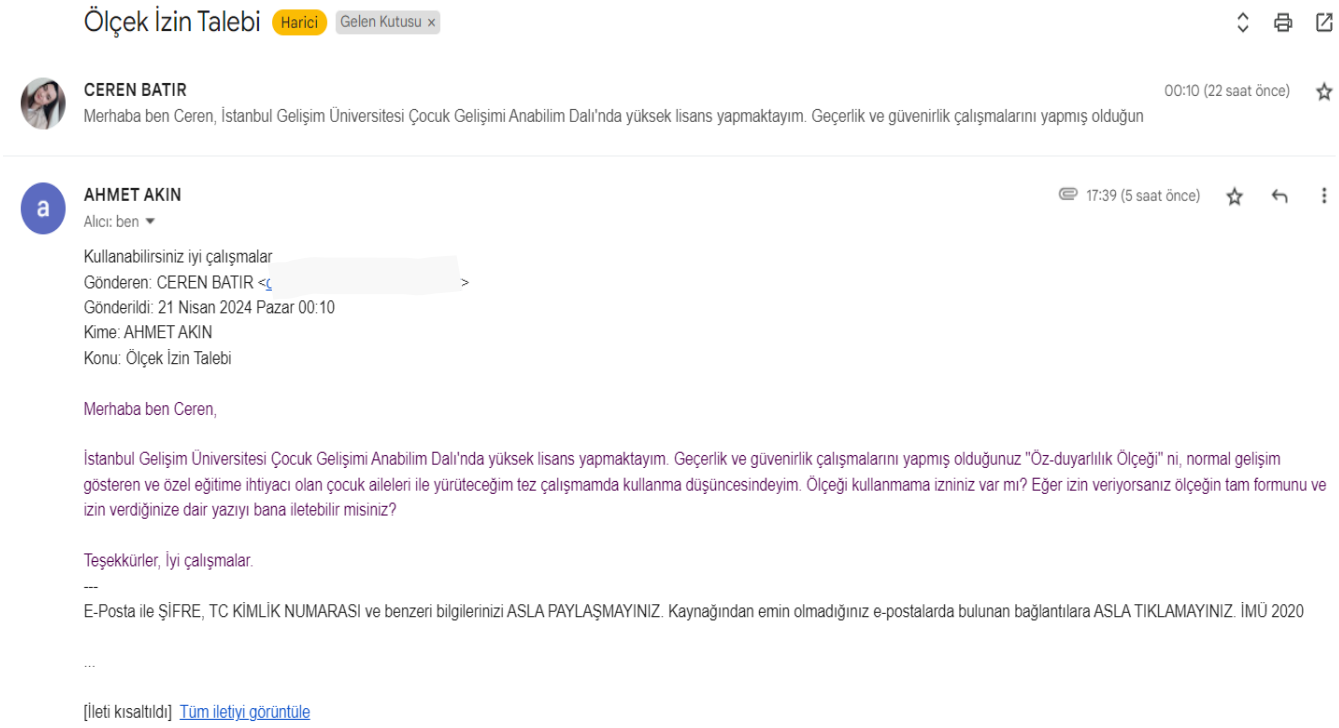

Ölçek İzin Talebi Harici Gelen Kutusu ×

CEREN BATIR 00:10 (22 saat önce)

Merhaba ben Ceren, İstanbul Gelişim Üniversitesi Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans yapmaktayım. Geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yapmış olduğun

AHMET AKIN 17:39 (5 saat önce)

Alıcı: ben

Kullanabilirsiniz iyi çalışmalar
Gönderen: CEREN BATIR <
Gönderildi: 21 Nisan 2024 Pazar 00:10
Kime: AHMET AKIN
Konu: Ölçek İzin Talebi

Merhaba ben Ceren,

İstanbul Gelişim Üniversitesi Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans yapmaktayım. Geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yapmış olduğunuz "Öz-duyarlılık Ölçeği" ni, normal gelişim gösteren ve özel eğitime ihtiyacı olan çocuk aileleri ile yürüteceğim tez çalışmamda kullanma düşüncesindeyim. Ölçeği kullanmama izniniz var mı? Eğer izin veriyorsanız ölçeğin tam formunu ve izin verdiğinize dair yazıyı bana iletebilir misiniz?

Teşekkürler, İyi çalışmalar.

E-Posta ile ŞİFRE, TC KİMLİK NUMARASI ve benzeri bilgilerinizi ASLA PAYLAŞMAYINIZ. Kaynağından emin olmadığınız e-postalarda bulunan bağlantılara ASLA TIKLAMAYINIZ. İMÜ 2020

...

[İleti kısaltıldı] Tüm iletiyi görüntüle

EK-H: Ebeveynlik Stres Ölçeği Kullanım İzni

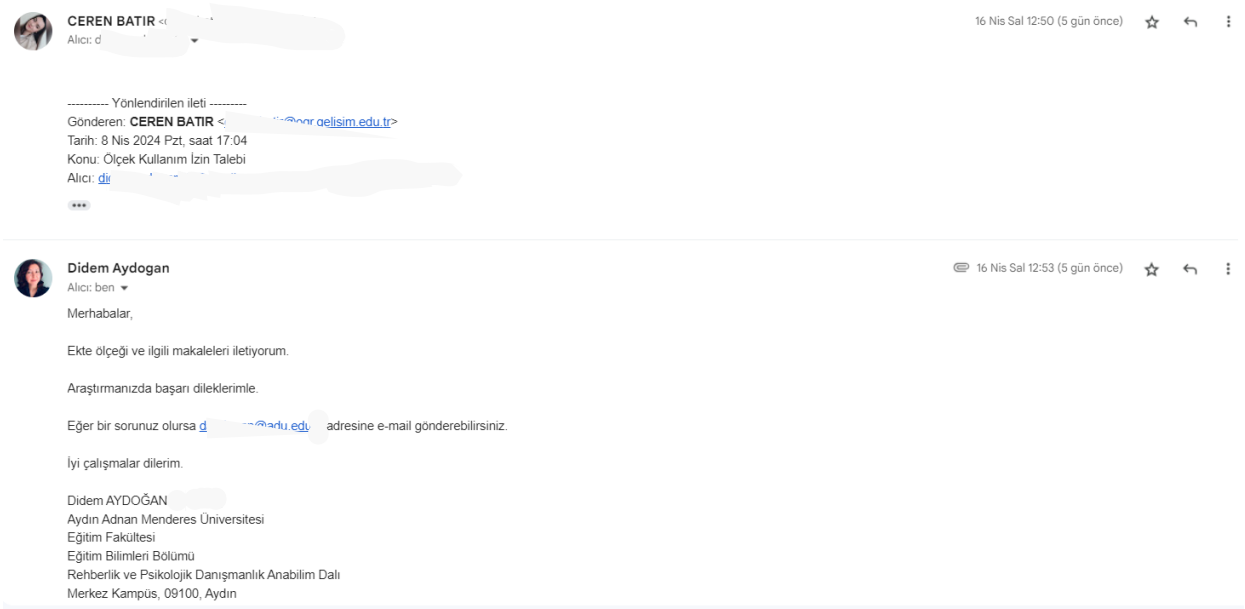

CEREN BATIR <
Alıcı: d

16 Nis Sal 12:50 (5 gün önce)

---------- Yönlendirilen ileti ---------
Gönderen: **CEREN BATIR** <
Tarih: 8 Nis 2024 Pzt, saat 17:04
Konu: Ölçek Kullanım İzin Talebi
Alıcı: di

Didem Aydogan
Alıcı: ben

16 Nis Sal 12:53 (5 gün önce)

Merhabalar,

Ekte ölçeği ve ilgili makaleleri iletiyorum.

Araştırmanızda başarı dileklerimle.

Eğer bir sorunuz olursa d adresine e-mail gönderebilirsiniz.

İyi çalışmalar dilerim.

Didem AYDOĞAN
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı
Merkez Kampüs, 09100, Aydın

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Batır, Ceren

Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	İstanbul Gelişim Üniversitesi	2025
Lisans	Trakya Üniversitesi	2021
Lise	Tekirdağ Anadolu Lisesi	2017

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2022-2025	MEB	Özel Eğitim Öğretmeni

Yabancı Dil

İngilizce